

Voorwoord

Een toespraak over de taalproblematiek in Vlaams-Brabant is niet alleen een tocht op gevaarlijk terrein, je komt ook op een breed veld terecht en stuit op vele aspecten en facetten. Om daarover een beter inzicht te krijgen, ben ik niet alleen in boeken en nota's gaan neuzen, maar heb ik ook mijn licht opgestoken bij een aantal mensen: Eddy Frans, Algemeen Directeur van Vzw De Rand; Prof. Kris Van Den Branden, directeur van het Centrum voor Taal en Migratie NT2; Harry Van Vaerenbergh, Directeur VDAB Halle-Vilvoorde; Lode Van Loock, coördinator Subregionaal Tewerkstellingscomité Halle-Vilvoorde; en binnen het provinciebestuur Pierre De Hertog, diensthoofd vorming; Claire Cornu, vertaler-directeur; Peter Biondi, bestuurssecretaris Vlaams Karakter; Ali Kazem Zadeh, bestuurssecretaris Integratiebeleid; Joost Laeremans, bestuurssecretaris onderwijsprojecten. Ik wil hen allemaal heel oprecht bedanken voor de waardevolle bijdrage die ze hebben geleverd.

Ik ben ook veel dank verschuldigd aan mijn kabinetschef, Nicole Pijpops, die met veel opzoekingswerk en teksten de weg bereidde voor de uiteindelijke toespraak. Ook al zagen ze met lede ogen de fatidieke datum naderen, nooit raakten Tania Gilson en Saskia Sterckx in paniek. Ze zorgden ervoor dat de tekst netjes op tijd en piekfijn werd afgeleverd. Kris Smets zorgde ervoor dat zoveel tekst mooi in de bladspiegel kwam te staan. Aan allen mijn hartelijke dank.

Lodewijk DE WITTE
Provinciegouverneur

Inhoud

5	Inleiding: IN DEN BEGINNE WAS HET WOORD
11	Hoofdstuk 1: INBURGERING EN TAALONDERRICHT
11	1. Het Vlaams inburgeringsdecreet
15	2. De vraag naar cursussen Nederlands is zeer divers
19	3. Het aanbod in Vlaams-Brabant schiet te kort
25	4. Wegwijzers naar NT2: de Huizen van het Nederlands
29	5. Slotsom: het glas is nog maar half vol
31	Hoofdstuk 2: TAALBARRIERES OP DE ARBEIDSMARKT
31	1. Wie geen Nederlands kent, vindt geen baan
33	2. Nederlands op de werkvloer
37	3. Multiple choice voor meertaligen
38	4. Ligt Brussel op een andere arbeidsplaneet?
40	5. Wat baat keurig Nederlands, als je naam vreemd in de oren klinkt?
43	Hoofdstuk 3: MOEDERTAAL EN MEERTALIGHEID
44	1. De mondialisering is Angelsaksisch
46	2. Europese opstelling
48	3. Meer talen biedt een rijker, genuanceerd en dieper palet
50	4. Volstaat het Engels als Europese voertaal?
52	5. Zijn het Nederlands en Vlaanderen gebaat bij Europa's taalkeuze?
56	6. We moeten zelf de meertaligheid leven in blazen

63 **Hoofdstuk 4: BCT**

- 63 1. Kattebelletjes en doorhalingen
66 2. Kort van taal, kort van begrip
67 3. De boodschap begrijpelijk brengen
72 4. Nog twee staartjes

73 **Hoofdstuk 5: DE BESTUURSTAAL IN VLAAMS-BRABANT**

- 73 1. Even terugblikken
75 2. De bestuurstaalwet vandaag in de provincie Vlaams-Brabant
79 3. Taalstatuut duidelijk in de wet, maar ook in de werkelijkheid?
81 4. De samenstelling van de bevolking verandert snel
84 5. Officieel eentalig, feitelijk meertalig?
88 6. Een voorrangsbeleid voor het Nederlands
94 7. Uitdovend?

97 **Als slot**

In den beginne was het woord

Mijnheer de voorzitter,
Dames en heren van de bestendige deputatie
en van de provincieraad,

Dit jaar wil ik in mijn toespraak met u graag de taalproblematiek aansnijden. Ik doe dat in het volle besef dat dit in onze provincie een zeer geladen en gevoelig onderwerp is en dat hardop en vrijmoedig nadenken hierover risico's inhoudt. Het risico met name dat, gewild of ongewild, mijn betoog selectief beluisterd of gelezen wordt en dat enkel die elementen eruit worden onthouden of aangehaald die in het kraam passen, hetzij om de eigen stelling te ondersteunen, hetzij om er vanuit een egelstelling eens flink op te kunnen schieten. Ik neem dat risico, omdat ik meen dat we een in dit communicatietijdperk zo belangrijk onderwerp niet uit de weg mogen gaan en omdat ik hoop dat ik als provinciegouverneur een aantal overwegingen of ideeën kan aanbrengen die niet onmiddellijk partijpolitiek worden geduid of uitgebuit.

Wanneer je in Vlaams-Brabant over taalproblematiek spreekt, zullen velen onmiddellijk en alleen denken aan het taalgebruik in bestuurszaken in de Vlaamse Rand rond Brussel en aan de dreiging van verfransing. Dat valt vanuit politiek-historisch perspectief zeer goed te begrijpen en ook in mijn ogen is en blijft dit een belangrijk aspect van de taalproblematiek. Maar toch zou het spijtig zijn mochten we de verscheidene andere aspecten van de taalproblematiek uit het oog verliezen. Ik heb er al op gezinspeeld: we leven in een tijdperk waarin communicatie ontzettend belangrijk is. En ook al verloopt die

communicatie elektronisch of digitaal, dat belet niet dat taal - het gesproken en het geschreven woord - het essentiële instrument blijft om een boodschap over te brengen. Terecht is er vandaag veel aandacht voor andere uitdrukkingsvormen, zoals het beeld of de niet gesproken expressie. Maar dat neemt niet weg dat, zoals van bij den beginne van de mensheid, het woord de belangrijkste overdrager is van wat mensen met elkaar willen delen.

Taal is uitermate belangrijk voor veel vraagstukken die onze samenleving vandaag beroeren en dat ook morgen nog zullen doen. Ik wil in deze toespraak pleiten om in onze provincie met overtuiging de Nederlandse taal te verdedigen tegen de opdringerige aanwezigheid van het Frans en ook van het Engels, maar ik wil u uitnodigen om evenzeer aandacht te besteden aan andere taalkundige uitdagingen. De belangrijkste lijken mij de volgende te zijn:

- inwijkelingen opvangen en Nederlands laten leren, de zwaarste sleutel op de deur tot inburgering;
- het gebruik van het Nederlands op de arbeidsmarkt;
- aanzetten en opleiden tot meertaligheid, één van de belangrijkste troeven om in de wereld vandaag een in alle opzichten rijker leven te leiden;
- het gebruik van een correcte en vooral begrijpelijke taal, met name in de overheidscommunicatie.

De bezorgdheid over de positie van het Nederlands als bestuurstaal en als taal voor het openbaar leven is terecht, maar we moeten ons ook buigen en bezinnen over andere taalgebonden materies.

Ik wil hier van meet af aan mijn grondhouding aangeven in deze belangrijke, maar delicate taalvraagstukken. Ik pleit voor de eentaligheid van het gebied en voor de meertaligheid van zijn inwoners. Luc Devoldere, die Jozef Deleu opvolgde als hoofdredacteur van Ons Erfdeel, drukte het zo uit: "We zullen moeten leren leven met een territorium, waar meer dan één taal wordt gesproken, en we zullen dat moeten blijven combineren met de bewuste voorkeur voor één standaardtaal in dat territorium, het Nederlands."¹ Moeten leren

1. DEVOLDERE
Luc, Een
Babylonisch
Europa: een zegen
of een vloek?
lezing voor
Speaker's corner
van VZW De rand,
(februari 2003)

leven, zegt Devoldere. Dat duidt erop dat er in het werkelijke leven zaken bewegen en evolueren die voor een stuk ontsnappen aan besluitvorming door de overheid of zelfs aan wezenlijke beïnvloeding door de toonaangevende krachten binnen de gemeenschap. Voor een politiek zo gevoelige materie als de taalkwestie, is het veiligste en meest comfortabele om in de veilige haven van de gelijkgezindheid van de dominerende maatschappelijke krachten aan te meren. Daar kunnen we dan met zijn allen de klassieke thesis zuiver en onveranderd blijven bevestigen, niet gestoord door de stromingen en windstoten die buiten de haven de wereld een ander aanzicht geven. Ik hoop dat we het samen aandurven om niet voorbij te gaan aan de evoluties in de samenleving, wat helemaal niet hetzelfde is als die evoluties lijdzaam ondergaan. De wijzigingen die objectief vast te stellen zijn, zoals de grotere verhuis- en migratiebewegingen op zowel nationale, Europese als mondiale schaal, en de wijzigingen die zich subjectief voordoen, zoals de houding van de bevolking en met name van de jongeren ten opzichte van het gebruik van het Engels en van andere vreemde talen, nopen ons ertoe ons standpunt en onze strategie telkens opnieuw te overwegen en te bepalen. William Van Laeken verwijst naar het opzet van Vlaams-Brabant om andere talen dan het Nederlands uit het straatbeeld te weren en vraagt zich daarbij vertwijfeld af: "Ik zie voors en tegens, maar kun je tegen de demografische en sociologische stroom blijven oproeien?"² Zijn vraag is niet retorisch en verdient grondige afweging.

Wanneer we over taal en taalproblematiek spreken, spreken we over het middel bij uitstek voor communicatie, maar ook over meer dan dat. "Taal is meer dan een instrument om te communiceren. Ze is tevens de expressie van een welbepaalde cultuur," schrijft rector Els Witte.³

Er is een sterke band of minstens is die er zeer lange tijd geweest, tussen taal en natievorming, tussen taal en de identiteit van een volksgemeenschap. Ik geloof evenwel dat de bevolking vandaag - algemeen gesproken - niet langer wordt gekenmerkt door een enkelvoudige en eenduidige identiteit, met daaraan verbonden één enkele cultuur en taal. Ik geloof dat de meeste mensen zich vandaag -

2. VAN LAEKEN William in: De bloesems van mijn schaduw, brieven over cultuur en identiteit, Berchem, EPO, 1996, p.125

3. WITTE Els en VAN VELTHOVEN Harry, Taal en politiek, De Belgische casus in een historisch perspectief, Brussel, VUBPRESS, 1998, p.15

bewust of onbewust - bekennen tot een meervoudige identiteit en getekend zijn door verscheidene culturen en talen. De identiteit van een volk kan niet bestaan uit mooi af te lijnen en te omschrijven, voor iedereen geldende kenmerken. Vooreerst omdat identiteit niet enkel wordt bepaald door de afkomst en de plaats waar iemand geboren is of leeft, maar ook door de positie in de samenleving, ook door het geslacht, ook door de opleiding die hij of zij kreeg en het werk dat hij of zij doet, ook door maatschappelijke of culturele stromingen waarbij hij of zij aansluiting vindt of zoekt. Zelfs als je specifiek gaat kijken naar de gemeenschap waartoe iemand zegt te behoren, zie je dat zeer velen zich identificeren met verschillende leefwerelden. Velen voelen zich sterk verbonden met de lokale gemeenschap, dorp of stad; tezelfdertijd voelen ze zich Vlaming of Belg en vaak ook allebei; bovendien beschouwen ze zich als Europeanen of als wereldburger. Migranten voelen zich vaak Italiaan en Limburger en Europeeër; of ze voelen zich Marokkaan en Vilvoordenaar en Belg. De meesten zien dat niet als een tegenstelling of als een probleem, maar ervaren dat als een zeer natuurlijk gegeven. Het gaat daarbij zelfs niet om nog goed te onderscheiden en mooi in elkaar passende identiteiten, zoals bij die Russische poppetjes, maar om kenmerken die een gelaagde identiteit zijn gaan vormen, die je niet meer uit elkaar kan halen, zoals bij bladerdeeg.⁴ "Ik ben tot tranen toe bewogen als ik een Marokkaans feest bijwoon: ritmes en liederen nemen bezit van mij, omdat ik weet dat het de mijne zijn. Ik ben ook erg ontroerd als ik 's winters over de dijk van Oostende loop en de zee net zo grijs is als de lucht. Ik weet dat ook dit van mij is." zegt de Marokkaanse schrijfster Leila Houari.⁵ Hetzelfde gevoel hebben veel Vlamingen. Ze voelen zich thuis in hun dorp, in Vlaanderen en in de wereld. En door de contacten die ze - door toeval of uit voorliefde - zijn gaan ontwikkelen, voelt menigeen zich sterk verwant met een andere cultuur, spreken ze over een tweede vaderland, ook al zijn ze altijd in Vlaanderen blijven wonen en werken.

4. De vergelijking komt van Anne Morelli, De bloesems van mijn schaduw, o.c., p.44

5. HOUARI Leila in: De bloesems van mijn schaduw, o.c., p.48

De identiteit, de verwantschap, de verbondenheid van een persoon met een leefgemeenschap is vandaag niet langer eenduidig of eenvoudig. Net zoals elke persoon, evolueert elke gemeenschap. De

kenmerken van een gemeenschap wijzigen zich en krijgen een steeds gevarieerder en rijker palet. "Ik koester de gedachte dat onze identificaties vandaag de dag steeds complexer en gevarieerder kunnen zijn" schrijft Anne Morelli. "De Vlaamse cultuur voorstellen als een monocultuur en de Vlaamse identiteit als een strakke eenheid, is zonder meer een loopje nemen met de werkelijkheid." zegt de voorzitter van het Vlaams parlement, Norbert De Batselier.⁶ En hij vervolgt: "Vlaanderen mag en moet met zelfvertrouwen een vanzelfsprekendheid worden genoemd, maar de Vlaamse politiek mag geen oppervlakkige en onwerkelijke eenheid suggereren. Dat zou pas de Vlaamse democratie verarmen."

De identiteit van de Vlaming is meervoudig (geworden). Het Vlaams karakter proeft niet als een eenheidsworst. Maar daarmee wil ik het belang van een Vlaamse identiteit niet dood gaan relativiseren, noch toegeven aan de sirenenzang van de postmoderne, ten top gevoerde individualiteit en ongebondenheid. Het blijft uitermate belangrijk dat ieder ergens bij kan horen, zich geïntegreerd en vertrouwd kan voelen met een leefgemeenschap. Niet in het minst omdat deze verbondenheid meestal de basis vormt voor de bereidheid om verantwoordelijkheid te nemen, om zich in te zetten voor de ander. Identiteit blijft belangrijk, maar we mogen niet elke Vlaming in de dwangbuis van een enkelvoudige identiteit proberen te stoppen. Laat elke Vlaming de meervoudige, de veelzijdige identiteit die hij de zijne of de hare acht, uitleven en waarmaken.

Terug naar mijn eigenlijk onderwerp: de taal, als middel om met elkaar te communiceren en als cruciaal element voor het vormen en het uitdragen van een cultuur. De rode draad die ik wil volgen doorheen mijn betoog is: moederstalig zijn, en voor de meeste onder ons is dat Nederlandstalig, om meertalig te worden. Ik parafraseer daarmee niet alleen August Vermeylen, ik wil mij ook zeer bewust aansluiten bij de kern van de boodschap die hij reeds in 1900 bracht. Mijn collega Herman Balthazar, eminent historicus zoals u weet, beschrijft hoe Vermeylen zich afzet tegen een particularistisch, zich in zichzelf kerend flamingantisme, maar ook duidelijk zegt: "Om

6. DE BATSELIER
Norbert in: De
bloesems van mijn
schaduw, p. 193

Europeeër te zijn, moeten we eerst en vooral iets zijn." En Balthazar vat Vermeylen's gedachtegang verder samen: "En dan ontwikkelde Vermeylen zijn thesis over de noodwendigheid van emancipatie, ontwikkeling, verfijning en verspreiding van cultuur in de eigen taal: "Als we ons zelf bezitten, stellen we dan maar alle vensters open, dan kunnen we tegen een tochtje." Het waren die stellingen, die uitmondten in die beroemd gebleven slotzin: "Wij willen Vlamingen zijn, om Europeeërs te worden!"⁷

De essentie van de gedachte van August Vermeylen blijft mijns inziens actueel. Een open kijk op de wereld en een gezonde interculturele uitwisseling steunt op verdere emancipatie en ontwikkeling van de Vlaamse cultuur en identiteit. Een gezonde en goed opgevatte meertaligheid steunt op het koesteren van de moedertaal. Vasthouden aan de wortels, groeien tot de einder. Ik wil die dubbele gehechtheid nog graag illustreren met twee citaten, die ik mooi vind. Jozef Deleu, de grensbewoner en bekende stichter van Ons Erfdeel, schrijft: "Iedere boom heeft wortels. Onwetendheid over de wortels leidt tot kaalheid, oppervlakkigheid en bereidheid om wat dan ook voor waar te aanvaarden. Wie onwetend is over de eigen geschiedenis, is rijp voor eenvoudige slagzinnen. Onwetendheid betekent het einde van de democratie." André Delvaux, de bekende filmregisseur en Franssprekende Vlaming zegt: "Nous transgressons les frontières des langues, les frontières des cultures, par la confrontation avec les autres cultures: c'est par là que s'enrichit notre propre identité, et que, curieusement, disparaît le danger de la perdre. Plus je me multiplie par les autres, mieux je deviens moi-même. Car personne ne perd son identité culturelle en s'ouvrant grand à celle des autres."

7. BALTHAZAR
Herman, Op de
Oranjeberg.
Opstellen en toespraken over de
Vlaamse beweging, Tielt, 1999,
p.131

1 Inburgering en taalondericht

Verwacht van mij niet dat ik de hele discussie over inburgering hier opnieuw belicht en evalueer. Over één iets leek iedereen het wel eens te zijn: de taal leren van de streek waar men komt wonen, is meer dan wenselijk om deel te nemen aan het maatschappelijk leven. Nederlands kunnen leren is de beste sleutel om de deur tot inburgering te kunnen openen. Andere verschillen in visies zijn voorlopig beslecht met de goedkeuring van het inburgeringsdecreet begin 2003. De vraag die mij nu van belang lijkt is of we de ambities van dat decreet in Vlaams-Brabant ook kunnen waarmaken en of we een antwoord klaar hebben op de vraag van vele nieuwkomers om Nederlands te kunnen leren.

1. Het Vlaams inburgeringsdecreet

De migratie is geen nieuw fenomeen en is evenmin van tijdelijke aard. In de jaren 1994-1999 hebben per jaar gemiddeld 21.000 nieuwe buitenlanders zich in Vlaanderen gevestigd. Voor het merendeel EU-burgers (55%), maar verder ook vreemdelingen afkomstig uit een ander Europees land (16%), Turkije (6%), Marokko (5%), of uit een ander land (19%).

Tot 1974 - het jaar waarin de immigratiestop werd afgekondigd - was de migratie in hoofdzaak een arbeidsmigratie. Vanaf dan verloopt de arbeidsimmigratie als legale instroomprocedure onder strenge voorwaarden en begint gezinsvorming en gezinshereniging de belangrijkste immigratiestroom te worden. Vanaf het midden van de jaren '80 wordt de asielaanvraag een andere belangrijke

instroomprocedure. Hiermee samenhangend wordt de inwijkelingenpopulatie zeer verscheiden.⁸ Specifiek voor Vlaams-Brabant is dat de inwijking van buitenlanders in gemeenten in de Vlaamse Rand veel groter is dan elders in Vlaanderen en dat de EU-burgers daarin een nog groter aandeel hebben dan het Vlaams gemiddelde.

Los van de discussie over de migratieproblematiek, kan iedereen het er toch over eens zijn dat wie zich hier in Vlaanderen mag vestigen, behoefte heeft aan een adequate ontvangst. En dat Vlaanderen als ontvangende maatschappij er alle baat bij heeft dat deze nieuwe burgers zo snel mogelijk hun weg vinden in onze samenleving. Want hoe sneller zij erin slagen om in de maatschappij zelfstandig te functioneren, hoe korter de afhankelijkheidsduur van de samenleving. Wij weten ook dat de meeste onder de nieuwkomers blijvers zijn.

Hun kinderen worden hier geboren en groeien hier op.

Het duurde tot het begin van de jaren '90 om in te zien dat er nood is aan een ontvangstprogramma voor de nieuwe burgers in Vlaanderen. De eerste stappen door de overheid voor de ontvangst van nieuwkomers waren opvangklassen voor leerplichtigen. De scholen konden en kunnen daar nog altijd extra middelen voor krijgen. Midden de jaren '90 zijn er op initiatief van de integratiecentra her en der in Vlaanderen, en ook in onze provincie, projecten gestart met de bedoeling een ontvangstprogramma aan te bieden aan de meerderjarigen onder de nieuwkomers. De integratiecentra leverden verder inspanningen om van de ontvangst van nieuwkomers een beleidsitem te maken. Dit lukte hen en op 28 februari 2003 keurde het Vlaams Parlement het decreet over het inburgeringsbeleid goed, dat vanaf november dit jaar, dus over een maand, van toepassing zal zijn.

Misschien is het goed om het inburgeringsbeleid even te situeren t.o.v. het ruimere integratiebeleid. Beide termen worden vaak door elkaar gehaald en gebruikt. De term "inburgering" slaat op een ontvangstbeleid voor nieuwkomers. De doelgroep is dus enkel de nieuwkomers en het beleid richt zich op het ontvangen en wegwijz

8. Memorie van toelichting bij het decreet van 28 februari 2003 betreffende het Vlaams inburgeringsbeleid, Belgisch Staatsblad van 8 mei 2003

maken van de nieuwkomers in een voor hen nieuwe samenleving. Het inburgeringsprogramma is beperkt in de tijd en heeft een preventief karakter. In feite dekt de term "ontvangstbeleid" beter de lading, maar de overheid heeft uiteindelijk gekozen voor de term "inburgeringsbeleid". De term "integratie" komt uit het ruimere integratiebeleid dat met het 'decreet inzake het Vlaamse beleid ten aanzien van etnisch-culturele minderheden' van 1998 ⁹ een wettelijk kader gekregen heeft. Het integratiebeleid is volgens dat decreet een driesporenbeleid: emancipatiebeleid, ontvangstbeleid en opvangbeleid. Emancipatiebeleid richt zich op de integratie van alle hier legaal verblijvende allochtonen. Het ontvangstbeleid is gericht op de nieuwkomers en bestaat uit het aanbieden van een ontvangstprogramma en het verder begeleiden naar de reguliere diensten in Vlaanderen. Het opvangbeleid ten slotte is gericht op de allochtonen die hier illegaal verblijven, met als bedoeling het voorzien in sommige basisbehoeften, zoals dringende medische hulp en onderwijs voor de kinderen. Het inburgeringsbeleid is dus het tweede spoor van het integratiebeleid, met name het ontvangstbeleid.

Voor wie is het inburgeringsbeleid bedoeld? Voor alle meerderjarige nieuwkomers, behalve voor niet ontvankelijk verklaarde asielzoekers en mensen met een tijdelijk verblijf, en voor alle leerplichtigen.

Het inburgeringsprogramma voor meerderjarigen bestaat uit twee onderdelen, de zogenaamde primaire en secundaire trajecten. Het eerste onderdeel bestaat uit het verwerven van een basiskennis Nederlands. De cursus Nederlands heeft tot doel in een zo kort mogelijke tijd een basistaalvaardigheid van het Nederlands aan te reiken, als opstap naar een vervolgcursus. Daarnaast bevat het primaire traject maatschappelijke oriëntatie, om de kennis van de rechten en plichten van eenieder en het inzicht in onze samenleving en haar basiswaarden aan te reiken en om enkele competenties te ontwikkelen die noodzakelijk zijn voor de zelfredzaamheid. Nog tot het eerste traject behoort de loopbaanoriëntatie, door inzicht te bieden in de arbeidsmarkt en het onderwijssysteem. Het is essentieel dat de nieuwkomer een programma kan volgen dat aangepast is aan de

9. Belgisch
Staatsblad van 19
juli 1998

vaardigheden die hij of zij reeds heeft en aan zijn of haar behoeften, dat er dus maatwerk geleverd wordt. Om dit te realiseren worden de nieuwkomers door de trajectbegeleiders van de ontvangstbureaus individueel begeleid. Secundaire trajecten bestaan uit vervolprogramma's die door de reguliere instanties worden georganiseerd. Het is de bedoeling dat het maatwerk ook hier voortgezet wordt en dat de secundaire trajecten aansluiten bij de primaire. Er zouden ook programma's op educatief of sociaal-cultureel vlak moeten komen, maar nu zijn er enkel vervolprogramma's voor professioneel perspectief uitgewerkt, met name door de VDAB. De bedoeling van het tweede onderdeel is te komen tot een meer volwaardige participatie in de samenleving.

Het inburgeringsprogramma voor minderjarigen bestaat uit het ontvangstonderwijs, in het lager en het secundair, en de sociale integratie. Ontvangstbureaus zijn verantwoordelijk voor het doorverwijzen van de leerplichtige nieuwkomers naar het onderwijs, naar sociaal-culturele instellingen, naar gezondheids- en welzijnsinstellingen... . Deze begeleiding mag maximaal 60 schooldagen duren.

Volgens het decreet is deelname aan het inburgeringsprogramma verplicht voor de nieuwkomers. Hierop worden uitzonderingen gemaakt indien internationaal rechtelijke bepalingen of bilaterale akkoorden dit niet toelaten. Hoe dan ook kan de verplichting tot het volgen van dit programma pas vanaf het moment dat er een toereikend aanbod is om alle nieuwkomers te bereiken, en daar zijn we bij lange nog niet aan toe. Bij het begin wordt tussen het ontvangstbureau en de nieuwkomer een inburgeringscontract opgesteld en op het einde is er in een attest van inburgering voorzien, op te maken door het ontvangstbureau en te registreren door de gemeente. Hoe dat allemaal concreet moet, dient nog te worden bepaald.

2. De vraag naar cursussen Nederlands is zeer divers

Uit voorlopige schattingen blijkt dat wij in Vlaams-Brabant gemiddeld een jaarlijkse instroom van 1.547 nieuwkomers hebben in de 41 gemeenten die een samenwerkingsovereenkomst hebben met de ontvangsbureaus. Het aantal nieuwkomers in de 24 andere Vlaams-Brabantse gemeenten is daarin nog niet meegerekend. De cijfers hebben slechts een indicatieve waarde.¹⁰

Laat ons eens nader bekijken hoe groot de behoefte is aan taallessen Nederlands? Op een totaal van 56.469 vreemdelingen in Vlaams-Brabant¹¹ zouden er 34.692 anderstalige allochtonen tussen 18 en 64 jaar zijn. De allochtonen die reeds de Belgische nationaliteit hebben, zijn niet opgenomen in deze cijfers. In de Rand rond Brussel vormen de Franstalige Belgen een heel belangrijke groep onder de potentiële cursisten. Onder de allochtonen in de Rand nemen de EU-burgers veruit de voornaamste plaats in. Maar uiteraard zijn er ook een groep laaggeschoolde anderstaligen in de Rand, zowel Franstaligen als kansarme vreemdelingen. Zo kennen de gemeenten in het noordoosten en zuidwesten van de Vlaamse Rand grote concentraties van minder gegoede inwoners.

"De situatie in de Rand is nauwelijks vergelijkbaar met de rest van Vlaanderen, onder meer door de aanwezigheid van een relatief grote groep Franstalige Belgen en een grote internationale aanwezigheid, naast de 'klassieke' migranten en nieuwkomers. Momenteel richt het Vlaamse NT2-beleid en de rondetafelconferentie NT2 zijn aandacht zeer sterk naar de integratie van sociaal zwakkere nieuwkomers, naar inburgering en naar begeleiding naar de arbeidsmarkt. Dit is zeker terecht, maar daardoor wordt geen antwoord geboden op de specifieke problematiek van de Vlaamse Rand. Franstalige middenklasse- Belgen en internationalen vallen momenteel meestal uit de boot bij het doelgroepenbeleid, waardoor men vrij spel geeft aan een verdere internationalisering en verfransing van de Vlaamse Rand. In het licht van een betere integratie van deze bevolkingsgroepen in de Vlaamse Rand dringt zich een coherent beleid op." ¹²

10. KAZEM ZADEH Ali (PRIC), Omgevingsanalyse inburgeringsbeleid Vlaams-Brabant 2002

11. Cijfer uit de bevolkingsstatistieken van het Nationaal Instituut voor de Statistiek op 1 januari 1998

12. VRIAMONT Bernadette, Nota: Rondetafelconferentie NT2: Specificiteit NT2 in de Rand, p. 1-2

Van de 56.469 vreemdelingen in onze provincie zijn er ongeveer 14.447 laaggeschoold. Zij die maximum tot hun 16e naar school gegaan zijn, worden beschouwd als laaggeschoold. Als we in navolging van Leman ervan uitgaan dat de Nederlandse taalvaardigheid van 10% van deze anderstaligen zeer laag en van 50% van hen onvoldoende is, dan verblijven er in Vlaams-Brabant tussen de 1.444 en 7.223 potentiële laaggeschoolde cursisten. Deze anderstaligen wonen verspreid over heel Vlaams-Brabant, maar Leuven en de Vlaamse Rand kennen hoge concentraties.¹³

De anderstaligen die recent zijn ingeweken in Vlaams-Brabant en voor wie het dus zeer wenselijk zou zijn dat ze Nederlands kunnen en zouden leren, zijn samengesteld uit nog veel diverser categorieën dan elders in Vlaanderen. Het inburgeringsdecreet heeft vooral oog voor de 'klassieke' migranten of nieuwkomers: dat blijkt duidelijk uit de globale inhoud van het "primaire traject." Maar ook hogergeschoolde Europese of internationale inwijkelingen en Franstaligen die zich in Vlaams-Brabant komen vestigen, zijn net zo goed nieuwkomers en moeten snel Nederlands kunnen leren, ten minste indien we willen dat ze zich snel kunnen integreren. Welke opvang voorziet de Vlaamse overheid voor hen? Hoe worden zij begeleid tot de passende lessen Nederlands? Wat is voor hun leerplichtige kinderen gepland?

13. WIJNANTS
Lies, o.c., p.56

14. VAN DEN
BRANDEN Kris,
Inburgering:
aandacht voor
kwaliteits-
bevordering.
Hoorzitting in de
Commissie
Welzijn,
Volksgezondheid
en Gelijke kansen
van het Vlaams
parlement,
betreffende het
ontwerp van
decreet rond het
inburgeringsbeleid
en het voorstel van
decreet van
Herman Lauwers.

"Nieuwkomers die zich in Vlaanderen vestigen, tonen een sterke motivatie om de meerderheidstaal, het Nederlands, te leren. Hun behoeften om Nederlands te leren zijn echter zeer gediversifieerd." ¹⁴
De redenen waarom nieuwkomers Nederlands willen leren zijn zeer uiteenlopend.

Het vinden van werk is de belangrijkste behoefte bij de mannen maar zodra ze werk gevonden hebben, voelen ze minder behoefte om verder Nederlands te leren. En dit terwijl een degelijke kennis van de taal onontbeerlijk is om goed te kunnen functioneren in de werksituatie, om de instructies goed te begrijpen. Mannen die werk gevonden hebben, willen na verloop van tijd wel meer informele contacten met Nederlandstalige collega's, en ook hier werkt een goede kennis van

de taal bevorderend. Vrouwen willen vooral Nederlands leren om "alles wat met de kinderen te maken heeft" te begrijpen. Zij willen 's morgens hun kinderen naar school brengen en dan eens met de andere ouders kunnen praten of met de leerkracht. Zij willen naar het oudercontact van hun kinderen gaan en brieven van de school kunnen lezen. Ook het papierwerk komt vaak op de rug van de vrouwen terecht. Moeders willen vaak pas later Nederlands volgen, als de kinderen naar school gaan. Zowel mannen als vrouwen signaleren de behoefte aan sociaal contact met Vlamingen. Zij willen best wel eens praten met de buurman en willen graag de Nederlandse media begrijpen, vooral de tv. Zij erkennen ook het belang van het Nederlands om zaken te regelen op het gemeentehuis, de bank, de vakbond, een dokters- of tandartsbezoek, het lezen van officiële brieven... .

Wat opvalt is dat de behoeften variëren naargelang de groep. Nieuwkomers leggen bijvoorbeeld andere accenten dan de klassieke migranten. Hooggeschoolden hebben andere behoeften dan laaggeschoolden. Ook Franstaligen leggen hun eigen klemtonen. Nieuwkomers willen Nederlands leren om België te leren kennen, om met mensen te kunnen praten, om hun weg te vinden in België. Hun allereerste behoefte is wegwijis te raken in de nieuwe samenleving, zowel op informeel vlak (praten met mensen, op straat en in de winkel) als op formeel vlak (officiële papieren in orde kunnen brengen, werk, opleiding). Klassieke migranten verblijven hier al langer en hebben vaak werk, ze willen vooral op het werk beter kunnen functioneren en met Nederlandstalige collega's en klanten kunnen praten. Zij willen ook Nederlands leren om zelfstandiger te kunnen functioneren en communiceren in de samenleving. Zij vinden het Nederlands belangrijk voor de opvoeding van de kinderen en om op de hoogte te blijven van de actualiteit in België. Net als de nieuwkomers willen de klassieke migranten met burens, vrienden, mensen op straat en in de winkel kunnen praten en willen ze zelf hun officiële papieren kunnen invullen. De behoeften van de Franstalige Belgen liggen vooral op het professionele vlak. Zij hebben Nederlands nodig om formele zaken te regelen, zoals op het gemeentehuis. Wij kun-

nen vaststellen dat een deel van de Franstaligen minder de behoefte uiten om Nederlands te leren en ze haken ook makkelijker af. Zij volgen vaak Nederlandse les omdat ze ertoe verplicht worden, bv. vanwege het OCMW of de VDAB, en dit maakt dat de motivatie minder groot is. Maar er zijn ook een groep Franstaligen die zelf de stap zetten naar een cursus, om alle formaliteiten te kunnen afhandelen om, in contact te komen met Vlamingen en om de media te kunnen volgen. De situatie van hoogopgeleide Europese ambtenaren en van bedrijfsmanagers ligt nog weer anders. "EU-burgers zijn vaak hooggeschoold en nemen bij voorkeur deel aan kortere modules met één of maximaal twee lesmomenten per week. EU-werknemers en kaderleden zijn een populatie die vaak verloopt. Zolang Brussel een internationaal en Europees arbeidscentrum blijft, zal deze doelgroep voor nieuwe cursisten blijven zorgen." ¹⁵ Aan de andere kant van het spectrum heb je onder de laaggeschoolden ook analfabeten. Voor deze mensen is de stap om Nederlands te leren erg groot. Bovendien staat het onderwijs en de school in het algemeen ver buiten hun leefwereld. En dan heb je nog cursisten die anders gealfabetiseerd zijn en het Latijnse schrift niet kennen.

De behoeften van al die potentieel geïnteresseerden, zo verschillend van achtergrond, met zo grote verschillen in vaardigheden, met zo'n verschil in motivatie om Nederlands te leren, zijn zeer gediversifieerd, niet alleen wat de inhoud van de lessen betreft, maar ook wat de praktische organisatie betreft. De ene wil liever een korte, voltijdse cursus, de andere liever enkele uren per week. Voor de ene komt overdag beter uit, voor de andere 's avonds. De ene wil liefst zoveel mogelijk in de klas leren, de andere wil veel zelfstudie.

Welk aanbod staat er tegenover die zeer gediversifieerde vraag naar cursussen Nederlands?

15. CALLENS
Peter, Educatief
richtplan voor
leerdomein
Nederlands voor
anderstaligen,
Eduforum Halle-
Vilvoorde, 2002

3. Het aanbod in Vlaams-Brabant schiet te kort

Hoe ziet het aanbod in Vlaams-Brabant eruit? Wie biedt cursussen aan en hoeveel? Welk soort cursussen?

Op dit moment zijn vier ontvangsbureaus actief in onze provincie, meer bepaald Hageland, Leuven, Midden-Brabant en Zuidwest-Brabant. Zij begeleiden nieuwkomers op hun weg naar inburgering. Bij de verlenging van de inburgeringsprojecten voor 2003 zijn er in totaal 385 trajecten toegekend aan onze provincie, waarvan 45 in het Hageland, 200 voor Leuven, 50 in Midden- en 90 in Zuidwest-Brabant. De ontvangsbureaus verwijzen door naar de centra voor basiseducatie, ook gekend als open school, en naar de centra voor volwassenenonderwijs, beter gekend als CVO's. Daartoe behoort onze provinciale school de Nobel. Zij richten zich respectievelijk naar laaggeschoolden en (hoog)geschoolden. De VDAB staat in voor taalvaardigheid nodig voor het werk en de beroepsopleiding. De cursussen van de VDAB zijn bestemd voor werkzoekenden: ingeschreven zijn als (vrije) werkzoekende bij de VDAB is een voorwaarde om te mogen deelnemen aan deze cursussen. Het VIZO organiseert cursussen in functie van het zelfstandig ondernemen. De universitaire instelling 'Instituut voor Levende Talen' voorziet ook in een ruim aanbod.

Voor een volledig overzicht van aanbodverstrekkers van Nederlandse taallessen in onze provincie kunt u de brochure raadplegen die de provincie elk jaar actualiseert en samenstelt, te vragen bij het Provinciaal Integratiecentrum of te raadplegen op de webstek van de provincie.

Van de hierboven genoemde groep potentiële laaggeschoolde cursisten (minimaal 1.444 tot normaal 7.223), bereiken de aanbieders er 1.516.

Ook als ze er rekening mee houden dat niet alle anderstaligen effectief een cursus willen of moeten volgen, komen de onderzoekers over vraag en aanbod van NT2 voor laaggeschoolden in Vlaams-

Brabant tot de conclusie "dat de instellingen de doelgroep minimaal bereiken." ¹⁶

Zij stellen ook grote verschillen tussen de regio's vast. De regio Hageland bereikt zeer goed de potentiële laaggeschoolde cursisten en ook de regio Leuven haalt nog voldoende. De regio Halle-Pajottenland doet het al minder goed en het bereik in de regio Midden-Brabant is volgens de onderzoekers verontrustend laag. Ook de grootte van sommige lesgroepen en het bestaan van wachtlijsten en van kleinschalige initiatieven die her en der opduiken, vormen aanwijzingen dat de behoefte groter is dan wat het aanbod aankan. Eén en ander wordt bevestigd door de schepen van Sociale Zaken van de stad Vilvoorde, die in De Morgen van 6 september zegt: "Zeker wat de laaggeschoolden betreft, is er een chronisch gebrek aan aanbod. Vilvoorde heeft zelf een cursus Nederlands georganiseerd in een wijk waar er nochtans al een aanbod was. Ook die cursus zat in een mum van tijd overvol. Als je met al die extra inspanningen nog altijd maar één op de vijf nieuwkomers bereikt, is het werkelijk hallucinant om te geloven dat tegen volgend jaar elke nieuwkomer bediend zou zijn."

Deze vaststellingen gaan enkel over laaggeschoolden en over de doelgroep van het inburgeringsdecreet. "Het ontvangstbeleid richt zich slechts tot een beperkte groep anderstaligen. Belangrijke doelgroepen voor ontvangst en integratie in de Rand, Franstaligen en internationalen, vallen momenteel uit de boot." ¹⁷

Eerste gevolgtrekking is dat, alleen al op het vlak van het aantal cursussen, alleen al kwantitatief gesproken, het aanbod aan cursussen Nederlands onvoldoende is, met name in Halle-Vilvoorde en in de Vlaamse Rand.

Even belangrijk als het aantal cursussen, is de vraag of het aanbod NT2-cursussen tegemoetkomt aan de zeer gediversifieerde behoeften van de potentiële cursisten. Ook daarover komt het onderzoek over vraag en aanbod van NT2 voor laaggeschoolden in Vlaams-Brabant, tot conclusies waar je toch wel van schrikt: "Op basis van

16. WIJNANTS
Lies,
[Taalopleidingen
Nederlands voor
laaggeschoolde
anderstaligen in
Vlaams-Brabant:
een analyse van
vraag en aanbod](#),
Leuven, januari
2000, p. 57

17. VRIAMONT
Bernadette, o.c.,
p. 11

het aanbod en van de behoeften en leerwensen van de potentiële cursisten lokaliseerden we de hiaten. Een hiaat betekent dat voor een potentiële groep anderstaligen geen aanbod NT2 georganiseerd wordt dat beantwoordt aan hun behoeften. We ontdekten op die manier hiaten in het aanbod voor Franstalige Belgen en klassieke migranten, nieuwkomers, anderstaligen met professionele behoeften, vrouwen, gevorderden, analfabeten en ten slotte voor anderstaligen die 's avonds les willen volgen. De oplossing voor deze hiaten ligt niet per definitie in een verhoudingsgewijze toename van het aanbod. In vele gevallen kan een goede doorverwijzing en doorstroming al soelaas brengen." ¹⁸

Nochtans zijn er de jongste jaren wel inspanningen gebeurd om het aanbod te differentiëren. Deze differentiatie is zowel inhoudelijk, op het vlak van methodieken, als organisatorisch. Op inhoudelijk en methodisch vlak gebeurt de eerste differentiatie die de scholen in hun aanbod Nederlands maken op basis van schoolse vaardigheden en scholingsgraad van de cursisten. De cursussen voor lagergeschoolden vind je bij de centra voor basiseducatie en die voor (hoger)geschoolden bij centra voor volwassenenonderwijs, met aangepaste methodieken. Er bestaan aparte cursussen voor analfabeten en soms ook voor anders-alfabeten. Er worden ook in functie van de behoeften van de cursist, aangepaste cursussen georganiseerd. Cursisten die een opleiding bij de VDAB willen volgen, krijgen les Nederlands die aangepast is aan het soort beroepsopleiding die zij willen volgen.

Op organisatorisch vlak werden ook differentiaties doorgevoerd. De centra voor volwassenenonderwijs (CVO's) organiseren al enkele jaren de taallessen in een modulair systeem. Vanaf dit schooljaar werken de 'centra basiseducatie' ook met modules. Het modulaire systeem maakt het voor de scholen mogelijk om meerdere instapmomenten te organiseren, met het positieve gevolg dat de cursisten minder lang moeten wachten op de start van een cursus. Het modulaire systeem maakt ook de doorstroming naar andere modules binnen de eigen school en naar andere scholen gemakkelijker. De diffe-

18. WIJNANTS
Lies, o.c., p. 57

rentiatie in het modulaire aanbod is op dit moment echter beperkt en laat nog te weinig diversiteit toe om op de reële noden van de cursisten in te spelen.

Ook de intensiviteit en het tempo van een cursus, het aantal uren dat de cursist per week Nederlands volgt, moeten aangepast zijn aan de noden van de cursist en aan haar of zijn mogelijkheden wat tijdsinvestering betreft. Nieuwkomers willen bijvoorbeeld liever intensievere cursussen, omdat zij zo snel mogelijk met de samenleving in interactie willen treden en daar meestal ook de tijd voor hebben. Vrouwen met kinderen willen liefst overdag les volgen, wanneer de kinderen naar school zijn. En de werkende anderstaligen willen 's avonds les volgen.

Afhankelijk van de schoolse vaardigheden van de cursist is een aanbod van 400 tot 600 uren noodzakelijk voor het bereiken van een aanvaardbare basis Nederlands om te kunnen doorstromen naar een hoger of een arbeidsgericht niveau. De grote vraag naar de cursussen Nederlands en het tekort aan aanbodzijde maakten dat de scholen de laatste jaren genoodzaakt waren om vooral een elementair basisniveau aan te bieden dat varieerde van 120 tot 240 uur. Gebrek aan vervolgcursussen vormde vooral bij de centra basiseducatie een probleem. Maar samen met de toepassing van het modulaire systeem kunnen de centra basiseducatie nu modules organiseren tot 480 uren.

Kleinere groepen bevorderen de kwaliteit van het aanbod omdat er meer mogelijkheden zijn tot differentiatie en maatwerk. En hiervoor lijkt een groepsgrootte van maximaal 15 cursisten in de basiseducatie, en 20 in de centra voor volwassenenonderwijs geschikt. Toch blijkt dat de cursisten soms in groepen van meer dan 20 les moeten volgen. Kleine klasgroepen zijn bovendien bevorderlijk voor de aangename sfeer en de hechte sociale contacten tussen de cursisten. Dit is vooral voor laaggeschoolde cursisten van groot belang, omdat het niet alleen de motivatie van de cursisten maar tevens de ontwikkeling van hun sociale vaardigheden positief beïnvloedt.

Deze inspanningen nemen niet weg dat de directeur van het Centrum NT2/Centrum voor Taal en Migratie tot een zeer kritische evaluatie komt: "Het huidige aanbod NT2 in Vlaanderen schiet te kort als het gaat om het gediversifieerd inspelen op de behoeften van anderstaligen. Tegenover bepaalde behoefteclusters staat gewoonweg te weinig aanbod. (...) Een ander probleem is dat sommige cursussen veel te algemeen of te weinig functioneel van karakter zijn. In nog te veel cursussen wordt dezelfde eenheidsworst opgediend. (...) Ook op bepaalde praktische behoeften van cursisten wordt te weinig flexibel ingespeeld." En hij gaat verder: "Voor bepaalde behoefteclusters is er te weinig kwalitatief hoogstaand lesmateriaal voorhanden. De lesgevers zijn hier duidelijk vragende partij. Het grote enthousiasme waarmee de multimediale basiscursus "Bonte was"¹⁹ werd ontvangen, spreekt hier boekdelen. (...) Vlaanderen beschikt nog steeds niet over een structurele opleiding voor lesgevers NT2. (...) Nog te veel cursisten krijgen les van lesgevers die het zelf nog allemaal moeten leren. (...) Er ligt op beleidsvlak een te grote nadruk op het basisniveau, de vervolgniveaus worden te vaak aan hun lot overgelaten." ²⁰

Tweede gevolgtrekking is dat er nog enorme uitdagingen voor ons liggen op vlak van diversificatie en van kwaliteit van de cursussen Nederlands.

Belangrijke aanwijzingen of het aanbod voldoet aan de behoefte, vinden we in de redenen waarom mensen de cursus niet tot het einde volgen. Een aanzienlijk aantal cursisten haken blijkbaar vroegtijdig af. Het is belangrijk dat wij de oorzaken achterhalen waarom deze mensen afhaken, vooral bij degenen die uit eigen motivatie naar een cursus gaan. Hieruit moeten wij leren om het aanbod bij te sturen. Laten wij even naar een aantal oorzaken kijken die de cursisten zelf aangeven. Vaak hebben mensen een attest nodig dat verklaart dat zij Nederlandse les volgen, bijvoorbeeld voor de werkgever of voor het dossier als asielzoeker. Zodra ze het attest in handen hebben, haken ze af. Mensen verhuizen soms op korte termijn. Ze veranderen van werk en van woning of zetten hun asielprocedure stop.

19. Door het Steunpunt NT2 met de financiële steun van provinciebestuur Vlaams-Brabant ontwikkeld.

20. VAN DEN BRANDEN Kris, o.c., p. 2-3

Een 35-tal cursisten afkomstig uit 18 verschillende landen die Nederlandse taalles volgden aan een centrum voor Basiseducatie of de VDAB, werden bevraagd naar het specifieke doel waarvoor ze Nederlandse les volgden. Zij gaven verscheidene redenen tot afhaken op. Afhaken gebeurt omdat er problemen zijn met de opvang van kinderen, omdat de man ziek is geworden, omdat men op de hoede is voor de politie (illegalen), omdat een goede leraar wegging, enz. Eén man vertelde dat hij lang had moeten wachten voor hij met de cursus kon starten, omdat al de cursussen vol zaten in zijn streek.

"Geen aanbod op maat", "andere verwachtingen", "weinig resultaten", zijn allemaal oorzaken waar iets aan gedaan kan worden. De vele verschillen in educatieve noden, verwachtingen, niveau en leervaardigheid bij NT2 cursisten, verhoogt het risico op afhaken. Het feit dat er bij heel wat centra tot 50% afhakers zijn, bewijst dat er verschillende facetten van het aanbod niet voldoen aan de vraag. In de centra waar meer begeleiding is of waar er veel kans is dat een "sociaal weefsel" ontstaat, is minder uitval dan in andere centra. De mensvriendelijke aanpak speelt dus een rol: mensen die enkele lessen wegblijven en die thuis opgezocht worden of met wie contact wordt opgenomen, komen nadien vaak toch weer terug naar de cursus.

Wanneer de behoeften zeer divers zijn en dus ook het aanbod sterk gedifferentieerd moet worden, stijgt het belang van goede gidsen die de weg kunnen wijzen. Hoe vonden tot vandaag de mensen die Nederlands willen leren de weg naar de geschikte cursus?

De mond-tot-mond reclame is een heel belangrijk wervingskanaal. Vrienden en familie spelen een belangrijke rol bij het bekendmaken en zelfs bij het motiveren. De instellingen zelf voeren niet zoveel promotie. Er worden wel, op kleine schaal maar niet systematisch, brochures of affiches verspreid, advertenties in de krant geplaatst, mailings naar de OCMW's verstuurd. Maar er zijn niet echt actieve wervingscampagnes van de scholen. De meeste instellingen zeggen trouwens dat er toch al voldoende cursisten afkomen op de plaatsen die zij hebben. Het provinciebestuur voert al geruime tijd elk jaar een charmeoffensief om anderstaligen uit de Rand te overtuigen Nederlands te leren en om de geïnteresseerden zo goed mogelijk te informeren over het aanbod aan cursussen Nederlands. Elk jaar opnieuw zijn er veel reacties en vragen naar informatie, vorig jaar bijna duizend.

In de praktijk blijkt dat met de campagnes vooral hogergeschoolden in de Rand bereikt worden. Er blijft dan ook nood aan promotie NT2 voor bredere lagen van de bevolking. Het Eduforum Halle-Vilvoorde speelde daarin een rol, en ook ons Provinciaal Integratiecentrum deed dat.

Maar toch bleef het NT2-aanbod moeilijk te overzien, zowel voor de doelgroep als voor de doorverwijzers. Dat heeft te maken met het gebrek aan afstemming tussen de aanbodverstrekkers onderling en aan eenvormigheid in de structuur van de instellingen. Iedere instelling hanteert een eigen niveau-indeling. Het aanbod verschilt per instelling vaak van jaar tot jaar. Soms vallen cursussen weg door een gebrek aan middelen. Verder speelt blijkbaar ook de concurrentie tussen de verschillende instellingen: doorverwijzen naar een aanbod van een andere organisatie ligt nogal eens gevoelig... .

Omdat er één en ander verkeerd liep met de coördinatie en onderlinge afstemming van het aanbod NT2, omdat er te weinig gegevens bekend zijn over de afstemming tussen vraag en aanbod, omdat er wachtlijsten bestaan maar het niet duidelijk is hoe actueel ze nog zijn, en omdat het onduidelijk is of de cursisten goed georiënteerd worden, is de Vlaamse regering gestart met het proefproject "Huis van het Nederlands". De "Huizen van het Nederlands" zijn een initiatief van de Minister van Onderwijs om, naar aanleiding van het inburgeringsbeleid, alle middelen voor NT2 via het departement onderwijs te centraliseren. Het zijn feitelijke samenwerkingsverbanden of vzw's die een structurele samenwerking beogen tussen de aanbieders van NT2.

Met het Huis van het Nederlands wil de Vlaamse overheid in hoofdzaak volgende doelstellingen realiseren:

- een verbetering van de dienstverlening ten aanzien van anderstalige volwassenen in functie van hun behoeften;
- duidelijkheid en transparantie wat betreft de inspanningen en verwachtingen van de Vlaamse overheid op het vlak van de kennis van de Nederlandse taal;
- een zo volledig mogelijk overzicht verwerven m.b.t. de vraag, het aanbod, de uitval (en redenen daarvoor) en de wachtlijsten NT2;
- een optimalisering van de afstemming van het aanbod NT2 tussen de verschillende opleidingsverstrekkers: de Centra voor het Volwassenenonderwijs, de Centra voor Basiseducatie, Universitaire taalopleidingen en de VDAB;
- een meer efficiënte en effectievere aanwending van de middelen die geïnvesteerd worden in Nederlands als tweede taal.

Centraal voor de werking van de Huizen van het Nederlands is het gebruik van een uniform registratiesysteem voor heel Vlaanderen. Het centraal cursistenregistratie- en opvolgingssysteem wordt volop voorbereid en zou operationeel moeten zijn sinds september 2003.

Dit najaar loopt de inloophase af, waarin men heeft gewerkt in zeven regio's (drie in de provincie Antwerpen, drie in Oost-Vlaanderen en één in Brussel). Deze zeven Huizen van het Nederlands worden gron-

dig geëvalueerd en de bedoeling is om dan het project uit te breiden over heel Vlaanderen.

Onze provincie is er al lang van overtuigd dat het nodig is om een beter zicht te krijgen op vraag en aanbod in de provincie en meer specifiek in de Rand, en dat er nood is aan een centraal infopunt NT2 voor het publiek. Twee jaar geleden heeft de provincie een eerste aanzet gegeven voor een permanent infopunt NL, maar toen minister Anciaux aankondigde een infopunt op te richten in Brussel, dat ook actief zou zijn voor de Rand, werden de plannen van de provincie opgeborgen. Met de start van de zeven Huizen van het Nederlands is de discussie opnieuw opgestart. De provincie heeft er bij de minister van Onderwijs op aangedrongen dat er zowel een Huis van het Nederlands in Leuven, als een Huis van het Nederlands voor de regio Halle-Vilvoorde zou komen. De situatie in Halle-Vilvoorde verschilt van elders, met de grote aanwezigheid van Franstaligen en Europese ambtenaren en er is grote behoefte en tekort aan voorzieningen en opleidingen Nederlands in de Vlaamse Rand.

Die specificiteit van de problematiek in Halle-Vilvoorde moet worden erkend. Het is voor onze provincie niet langer aanvaardbaar dat in verscheidene sectoren de specifieke problemen van de Vlaamse Rand niet onder ogen gezien en verholpen worden, terwijl men wel bereid is tot specifieke initiatieven voor bv. Brussel. Het zou in mijn ogen volstrekt onbegrijpelijk zijn dat er geen afzonderlijk Huis van het Nederlands wordt ingeplant in Halle-Vilvoorde.

De laatste stand van zaken in dit dossier is dat er overwogen wordt om de inplanting van de Huizen te enten op de reorganisatie van de ontvangstbureaus, die van 28 in totaal worden teruggebracht tot acht. Dat is één per provincie, plus één voor de steden Antwerpen, Gent en Brussel. Er is alle reden toe om een ontvangstbureau annex Huis van het Nederlands voor Halle-Vilvoorde daar aan toe te voegen. Het kan niet voldoende zijn om ontvangst en taallessen te coördineren vanuit één provinciaal centrum, omdat de problematiek in Halle-Vilvoorde te verschillend is en omdat de noden er zo groot zijn.

Het beleid dat de Vlaamse regering wil voeren voor de Vlaamse Rand zou een mislukking zijn, mochten de specifieke vragen in dit dossier niet worden ingelost.

Bij het Huis van het Nederlands komt het erop neer dat wij enerzijds voldoende inzicht moeten verwerven in de vraagzijde zodat wij kunnen voorzien in een aangepast, gedifferentieerd aanbod. Anderzijds zijn er inspanningen nodig, vooral vanuit de scholen zelf, opdat de cursisten in de voor hen geschikte cursussen terechtkomen. De doorstroming en doorverwijzing onder de scholen spelen dus een belangrijke rol hierin. Vroeger werden vanuit PRIC en later Eduforum, en vanuit de scholen zelf ook inspanningen geleverd om de doorstroming tussen de scholen mogelijk te maken. Dit leverde resultaten op, zonder dat dit tot het verlies aan cursistenaantallen geleid heeft bij de scholen. Integendeel, met de geleidelijke toename van de subsidies voor Nederlandse taallessen nam het aantal cursisten toe. De cursisten en de instellingen die lessen Nederlands aanbieden kunnen veel winnen bij goed functionerende Huizen van het Nederlands.

5. Slotsom: het glas is nog maar half vol

Mensen die zich recent in Vlaams-Brabant hebben gevestigd kunnen we enkel stimuleren en motiveren om Nederlands te leren, als we een goed ontvangstbeleid en een voldoende aanbod NT2 hebben. Uit de studies en nota's van de jongste jaren en uit de ervaringen met het werkveld blijkt dat de regering daarvoor drie beleidslijnen zou moeten volgen:

- meer middelen om meer cursussen te kunnen verzorgen;
- werken aan de differentiatie en aan de kwaliteit van de lessen Nederlands;
- zorgen voor een goede coördinatie en afstemming van vraag en aanbod.

Gelukkig kan deze problematiek rekenen op de aandacht van de minister van Onderwijs. In haar beleidsbrief over onderwijs en vorming 2002-2003 pleit ze voor een aparte beleidslijn voor anderstalige nieuwkomers. Ze verwijst naar de sterke stijging van de middelen de jongste jaren, waardoor zowel het leerplicht- als het volwassenenonderwijs meer lestijden of meer cursussen kunnen organiseren. Ze maakt nog bijkomende middelen vrij, enerzijds voor het progressief wegwerken van de wachtlijsten, anderzijds voor het opdrijven van de kwaliteit en de intensiteit, onder meer door te investeren in nascholing en in didactisch- en testmateriaal. In dezelfde beleidsbrief wordt de oprichting van de Huizen van het Nederlands aangekondigd.

Er is een sterke beweging op gang gekomen in het dossier van Nederlands voor anderstalige nieuwkomers. Toch heeft dit vandaag nog niet geleid tot cursusaanbod dat voldoende is in aantal en dat voldoende gedifferentieerd is, tenminste niet in alle regio's van onze provincie. De berichten dat er al meer dan voldoende in de steigers staat om ieder die dat nodig heeft Nederlandse les te laten volgen en dat er op inburgering kan worden bezuinigd, zijn voor onze provincie verontrustend. Er blijven bijkomende investeringen nodig. Om die aan te trekken en goed te verdelen, hebben we als motor in de regio

Halle-Vilvoorde, met zijn specifieke kenmerken, een afzonderlijk ontvangstbureau en Huis van het Nederlands nodig. De beslissing over de inplanting is nog niet definitief genomen en we moeten blijven aandringen op het erkennen van de specifieke problematiek van de Vlaamse Rand.

Ik hoop ook dat de Vlaamse administratie de reorganisatie van de ontvangstbureaus niet over de hoofden van de provincies heen zal willen regelen. De provincie speelde in het verleden een coördinerende en ondersteunende rol voor het inburgeringsbeleid. De jongste tijd maken we een verwarrend beleid mee, waarbij men nu eens aan de provincies voorbijgaat, dan weer bij hen komt aankloppen, maar zonder duidelijke afspraken en afbakening van bevoegdheden. Wij denken dat er meer dan ooit nood is aan coördinatie en ondersteuning op provinciaal vlak en als provinciebestuur blijven we bereid die taken op te nemen. We hopen dat Vlaanderen die uitgestoken hand aanvaardt en dat we tot klare afspraken komen.

Tot slot wil ik nog duidelijk stellen dat het zeer reële maatschappelijk probleem dat ons ertoe aanzet om een inburgerings- en integratiebeleid te voeren, niet wordt opgelost door enkel te zorgen voor goede cursussen Nederlands. Het spreekt vanzelf dat nieuwkomers met een taalcursus en de opleidingen bij de VDAB nog niet ingeburgerd zijn. De eigenlijke inburgering gebeurt in de samenleving. De mate waarin de ontvangende samenleving bereid is om met deze nieuwkomer als een volwaardig lid van de samenleving om te gaan, speelt hierin een cruciale rol. In het decreet lezen wij dat "inburgering een interactief proces is waarbij de overheid aan vreemdelingen een specifiek programma aanbiedt, dat hun enerzijds de mogelijkheid biedt om zich eigen te maken met hun nieuwe sociale omgeving en anderzijds ertoe bijdraagt dat de samenleving de personen van de doelgroep als volwaardige burgers gaat erkennen, met als doel een volwaardige participatie van die personen in de samenleving." Geen rechten zonder plichten, maar ook geen plichten zonder rechten.

2 Taalbarrières op de arbeidsmarkt

Vroeger waren er tolbarrières, nu zijn er taalbarrières. Ze zijn minder zichtbaar, maar werken niet minder door. De barrières gaan naar beneden in verschillende situaties en voor verschillende doelgroepen: voor Nederlandsonkundige Franstaligen die in onze provincie en vooral in de Vlaamse Rand wonen; voor werkzoekenden uit de hele provincie die niet beantwoorden aan de gevraagde kennis van meerdere talen; voor werkzoekenden uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest die de weg niet vinden naar de Vlaams-Brabantse arbeidsmarkt; voor werkzoekenden van vreemde afkomst die bij sollicitaties worden geweerd.

1.

Wie geen Nederlands kent, vindt geen baan

In de regio Halle-Vilvoorde zijn er 13.160 werkzoekenden, waarvan 38,5% *anderstaligen*.²¹ Dit percentage ligt duidelijk veel hoger dan het percentage anderstalige inwoners in de regio. Ongeveer 40% van de werklozenpopulatie in de regio Halle-Vilvoorde heeft ten hoogste een diploma van lager secundair onderwijs, en dit ondanks het feit dat de scholingsgraad in het algemeen in de regio Halle-Vilvoorde hoger ligt dan het Vlaamse gemiddelde.²² Van de groep werkzoekende anderstaligen in de regio Halle-Vilvoorde, verstaan 43% geen Nederlands, 33% een beetje en 24% zeggen dat ze goed Nederlands verstaan. 47% van die groep spreekt geen Nederlands, 34% een beetje en 19% spreken goed Nederlands. Bijna de helft is dus zonder meer Nederlandsonkundig en nog eens één derde kent onvoldoende Nederlands. *Slechts één vijfde kent goed Nederlands*. In

21. VDAB, Cijfers van juni 2003

22. Bron: Beleidsplan STC Halle-Vilvoorde 2003

de zes randgemeenten is de concentratie aan werkzoekende andersstaligen het grootst. In Drogenbos is 80% van de werkzoekenden niet Nederlandstalig, maar ook in de andere randgemeenten is de concentratie groot, met 79% in Linkebeek, 78% in Kraainem, 74% in Wezembeek-Oppem en 71% in Sint-Genesius-Rode. Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat we verscheidene randgemeenten terugvinden in de lijst van Vlaams-Brabantse gemeenten met hoge werkloosheid, terwijl - algemeen gesproken - hoge werkloosheid vooral voorkomt in stedelijke gebieden.²³ Maar het blijft toch merkwaardig dat voor de werkzaamheidsgraad -het percentage van de beroepsbevolking dat effectief werkt- toch zeer welvarende gemeenten als Kraainem, Wezembeek-Oppem en Sint-Genesius-Rode bij de zwakst scorende uit heel Vlaams-Brabant zijn. Ook een gemeente zoals Sint-Pieters-Leeuw heeft op een totaal van 865 werkzoekenden 466 anderstalige werkzoekenden, of 54%.

Economisch is de regio Halle-Vilvoorde in de voorbije jaren hard getroffen. Denk maar aan het sluiten van Renault-Vilvoorde, aan het faillissement van SABENA en meer algemeen aan de crisis in de luchtvaartsector. Toch blijft Halle-Vilvoorde het arrondissement met de tweede laagste werkloosheidsgraad in Vlaanderen. De veerkracht van het bedrijfsleven blijft intact en er blijven een aantal jobaanbiedingen die moeilijk ingevuld raken. Als we kijken naar de cijfers van de VDAB-vacatures in Halle-Vilvoorde, dan blijkt dat de groei voornamelijk zit in de dienstensector. In de informaticasector werden de laatste jaren veel banen gecreëerd, maar ook in kleinhandel en de horeca. Sectoren als de bouw, transport, horeca, industriële reiniging en garageactiviteiten kennen een vacaturebestand waarvan nagenoeg twee derden openstaat voor laaggeschoolden. In Vlaams-Brabant zijn er meer laaggeschoolde jobs dan in Brussel. Ook voor de jobs die weinig scholing vereisen blijkt het soms moeilijk om arbeidskrachten te vinden om de openstaande vacatures in te vullen. 40% van de vacatures in de regio Halle-Vilvoorde blijken moeilijk ingevuld te raken, omdat ze betrekking hebben op knelpuntberoepen (bijvoorbeeld informatici en directieassistenten, maar ook telefonisten en horecapersoneel) of omdat de vereiste talenkennis een probleem vormt.

23. VDAB, Wegwijs op de Vlaamse arbeidsmarkt anno 2003, geciteerd in De Standaard van 23 september 2003

Voor de openstaande vacatures in de regio Halle-Vilvoorde wordt veel meer dan elders in Vlaanderen een bepaalde talenkennis gevraagd. Het verschil tussen de arrondissementen Leuven en Halle-Vilvoorde illustreert dat mooi. Ik geef de cijfers van juni 2003. In de regio Leuven waren er op een totaal van 5.844 vacatures 4.488 eentalige vacatures, 793 tweetalige vacatures, 445 drietalige vacatures en 118 viertalige of meertalige vacatures. In de regio Vilvoorde waren er op een totaal van 7.604 vacatures 3.973 eentalige vacatures, 2.361 tweetalige vacatures, 1.086 drietalige vacatures en 184 viertalige of meertalige vacatures. Eentalige vacatures, die toch het grootste deel blijven uitmaken van de openstaande jobs, betekenen dat de werkzoekende die voor deze jobs wil solliciteren, zeker een goede kennis van het Nederlands moet hebben. De analyse van de cijfergegevens toont zeer duidelijk aan dat een *gebrek aan kennis van het Nederlands een zware handicap is om aan de slag te kunnen op de arbeidsmarkt in Vlaams-Brabant*. Wie de bevolking in het geloof wil houden of sterken dat Nederlands leren en gebruiken niet nodig is en dat je met Frans alleen ook wel aan je trekken komt, duwt een deel van zijn bevolking in de werkloosheid en laadt daarmee een loodzware verantwoordelijkheid op zich. Zoals meestal, zijn de minder hoog opgeleiden en de sociaal zwakkeren daar de eerste slachtoffers van.

2. Nederlands op de werkvloer

Het Subregionaal Tewerkstellingscomité (STC) Halle-Vilvoorde schrijft in zijn beleidsplan 2003 dat meer dan één derde van de werkzoekenden uit de regio behoefte heeft aan een cursus of bijscholing Nederlands. Dat is een enorm hoog cijfer: het zou om meer dan 4.000 werkzoekenden gaan!!

De VDAB ontwikkelt reeds sinds vele jaren een specifiek aanbod voor anderstaligen met onvoldoende kennis van Nederlands voor de arbeidsmarkt. De VDAB heeft de knowhow in huis om een integrale trajectwerking ten behoeve van anderstaligen met een onvoldoende

kennis van het Nederlands te organiseren. De taalopleidingen zijn niet theoretisch of algemeen, maar zijn afgestemd op de beroepsloopbaan en passen in een trajectplan naar werk. Het aantal opleidingen Nederlands voor anderstaligen, zowel basisopleidingen als vervolgopleidingen, die werkzoekenden voorbereiden op een tewerkstelling of op het volgen van een beroepsopleiding, bedroeg in 2000 380, in 2001 397 en in 2002 424. In 2003 wordt het aantal opleidingen op 550 voor het hele jaar geschat. Het aantal opleidingen gaat dus in stijgende lijn.

Het van jaar tot jaar groeiend aantal opleidingen Nederlands is een merkwaardig resultaat, maar toch nog veel, veel minder dan de door het STC geraamde behoefte. Men zou natuurlijk kunnen redeneren dat er in het algemeen zeer veel pendelarbeid naar Brussel is en dat de Franstaligen, die toch al vaak op Brussel gericht zijn, daar een baan kunnen zoeken. De arbeidsmarkt in Brussel vertoont echter vooral een dienstenkarakter, met een sterke concentratie aan overheidsadministraties en social profit diensten. Industrie is er goed voor amper 12%. In Brussel zijn de dienstensectoren zoals de financiële diensten en de diensten aan bedrijven sterker vertegenwoordigd en jobs in die sector vereisen veelal een hogere scholingsgraad en meer-taligheid. Ook voor betrekkingen in de overheidssector gelden een aantal taalvereisten, ingevolge de bestuursstaalwetgeving. De conclusie is dan ook dat er in Brussel een vrij beperkt aanbod is voor werkzoekenden met onvoldoende talenkennis. Bovendien komen de werkzoekenden daar in competitie met het zeer hoge aantal Brusselse werklozen. Dus is het totaal onverantwoord te denken dat Franssprekende werkzoekenden uit Vlaams-Brabant hun boontjes wel te week kunnen leggen op de Brusselse arbeidsmarkt. Hoe dan ook, de cijfertaal is voor iedereen verstaanbaar. Het aantal anderstalige werkzoekenden in Halle-Vilvoorde is naar verhouding veel hoger dan het aantal Nederlandstalige, wat betekent dat zij geen uitkomst vinden op de Brusselse arbeidsmarkt.

De geleverde inspanningen om in een aangepaste basis- of bijkomende opleiding te voorzien voor werkzoekenden zijn groot, in de

eerste plaats bij de VDAB, maar ook bij andere centra. Volstaat dit om aan alle noden te beantwoorden? Van de ene kant wijst men erop dat alle kandidaten voor een VDAB-opleiding Nederlands wel degelijk een plaats krijgen. De mogelijkheden van opleidingen NT2 worden vandaag zelfs niet optimaal benut. Er zijn geen kandidaat-cursisten die men moet teleurstellen en op een wachtlijst zetten. Van de andere kant voert men aan dat uit de cijfers duidelijk blijkt dat een heel aantal mensen langer in de werkloosheid blijft wegens een gebrekkige kennis van het Nederlands. Dat aantal ligt veel hoger dan het aantal cursisten NT2 en dus blijven vele potentiële kandidaten verstoken van een opleiding. Wellicht weten ze de weg niet te vinden of de stap niet te zetten naar een opleiding? Sommigen willen misschien hun blijvende taalondkundigheid als handig excuus inroepen om niet te moeten ingaan op jobaanbiedingen?

Gedurende korte tijd heeft een project gelopen, waarbij een "begeleidingscoach" als aanspreekpunt voor allochtonen actief was in de plaatselijke kantoren van de VDAB. Tijdens die periode werden, zegt men mij, veel meer mensen doorverwezen naar de NT2-opleidingen van de VDAB. Dit project is echter al na een half jaar stopgezet, bij gebrek aan financiering. Voor de problematiek van de werkloze Franstaligen is al helemaal geen structurele financiering bepaald, omdat het een fenomeen is dat zich alleen in de Rand voordoet. *Het centraal bestuur van de VDAB moet de specificiteit van het sociaal en maatschappelijk probleem in Halle-Vilvoorde uitdrukkelijk erkennen en moet een bijzonder inhaalprogramma op het getouw zetten. De Nederlandsondkundigheid is kennelijk een rem op tewerkstelling en dus moeten meer werklozen een arbeidsmarktgerichte NT2-opleiding krijgen.*

Ik wil daar onmiddellijk aan toevoegen dat het niet alleen om de kwantiteit, maar ook om de kwaliteit van de opleidingen gaat. Op dat vlak denk ik dat de VDAB goed bezig is. Er wordt een gediversifieerd pakket Nederlands als tweede taal aangeboden in functie van training, opleiding en werk en naargelang de keuze van het traject : 24 schakelpakketten naar opleiding of tewerkstelling; Nederlands op de opleidingsvloer; NT2 voor hooggeschoolden; individuele beroepsop-

leiding in de onderneming of werkstages met taalondersteuning; Nederlands op de werkvloer; zelfstudie NT2 met multimediale leermiddelen. De NT2-opleidingen worden gekenmerkt door taakgerichtheid en een geïntegreerde aanpak. De context van het toekomstig functioneren, opleiding of werk, is het vertrekpunt voor de NT2-opleidingen. De anderstalige cursist moet die context kunnen benutten om relevante taken en opdrachten uit te voeren. Hij of zij leert boodschappen begrijpen en communiceren, met het oog op het uitvoeren van taken. In een geïntegreerde opleiding komen vaktaal en taalontwikkeling samen in één opleiding. De anderstalige cursiste moet niet alleen zijn of haar taalvaardigheidsniveau verhogen, maar binnen hetzelfde traject ook een beroepskwalificatie behalen die moet leiden tot een duurzame tewerkstelling.

Zo is bijvoorbeeld de opleiding Nederlands op de opleidingsvloer een verder doorgedreven vorm van geïntegreerd opleiden.

Taalinstructeurs kunnen taalondersteuning bieden aan anderstalige cursisten tijdens de vakopleiding. Vak- en taalinstructeurs moeten goed samenwerken en er ook de nodige ruimte voor krijgen. De vakinstructeur moet de taalproblemen die opduiken bij bepaalde onderdelen van zijn technische opleiding kunnen onderkennen en de taalinstructeur moet de cursisten erop voorbereiden om die problemen aan te kunnen. Als vakinstructeur en taalinstructeur gelijktijdig op de opleidingsvloer kunnen aanwezig zijn, is dat zeer positief: het traject om te komen tot beroepskwalificatie verloopt sneller. Vaktaal begrijpen is gemakkelijker wanneer cursisten zich er concreet dingen kunnen bij voorstellen en het leren van vaktechnische dingen motiveert ook om verder te werken aan het taalvaardigheidsniveau. Deze vorm van opleiding gebeurt in een vijftal bouwcentra. Er is ook een aanbod Nederlands op de werkvloer: dit is een opleidingsmodel en structuur voor allochtone werknemers dat in een viertal bedrijven werd uitgetest, in de bouwsector en de autosector. Praktijkopdrachten zorgen ervoor dat de cursisten de transfer tussen de taalopleiding en de werkvloer maken. Een dergelijke opleiding gaat door in het bedrijf tijdens de werkuren en is op maat van het bedrijf. Deze opleiding heeft een positieve invloed op het rendement van de anderstalige

werknemers en op de kwaliteit van de algemene communicatie in het bedrijf. Bedoeling is om een dergelijk model Nederlands op de werkvloer ook uit te werken voor KMO's.

De VDAB is ervan overtuigd dat cursisten de opleidingsvorm moeten kunnen kiezen die hen het meest aanspreekt en die voor hen de beste resultaten oplevert.

Ook in Nederland is de laatste jaren veel aandacht gegaan naar een geïntegreerd scholingsmodel, waar vakonderwijs, praktijk op de werkvloer en taalonderwijs in één aansluitend programma is opgenomen. De taal van het vak en het taalgebruik op de werkvloer staan centraal bij het leren van de Nederlandse taal. ²⁵

3. Multiple choice voor meertaligen

Ik keer terug op de vaststelling dat voor bijna één vacature op twee in Halle-Vilvoorde de kennis van twee, drie of meer talen wordt gevraagd. Dat ligt veel hoger dan elders in Vlaanderen, hoewel ook in het arrondissement Leuven voor ongeveer één vacature op vier de kennis van één of meer vreemde talen wordt vereist. We weten ook allemaal dat verscheidene tienduizenden Vlaams-Brabanders naar Brussel gaan werken, waarvoor de kennis van het Frans of van andere talen zo niet een vereiste, toch minstens een troef is. De twee-, drie- en meertalige vacatures liggen veelal in de sectoren hotel en restaurant, handel, garage, vervoer en diensten aan bedrijven. Ruim 25% van de vacatures uit Halle-Vilvoorde blijkt onbeantwoord te blijven, wegens het gebrek aan meertaligheid. Zo blijven bijvoorbeeld 597 tweetalige vacatures in het normaal economisch circuit in de regio Vilvoorde onbeantwoord, op een totaal van 2.361 en blijven er 281 openstaande drietalige vacatures op een totaal van 1.086 en 42 openstaande vier- of meertalige vacatures op een totaal van 184. ²⁶

25. BOLLE Tiba;
Van pionierswerk
naar een duidelijk
kader - de
ontwikkeling van
het geïntegreerde
scholingsmodel,
LES 111, juni
2001.

26. VDAB, Cijfers
vraag en aanbod
juni 2003

De conclusie is tweevoudig. Nog meer dan elders in Vlaanderen, is meertaligheid een troef op de arbeidsmarkt. Wie een leuke baan

zoekt, heeft meer keuzes naarmate hij meer talen kent. Anderzijds wijst het blijven open staan van bijna één vierde meertalige vacatures erop dat wij als Vlamingen wellicht nog altijd goed zijn in talen, maar toch niet goed genoeg. Ik zal zo dadelijk dan ook een pleidooi houden om met meer ijver en enthousiasme vreemde talen te leren. Dat een gebrek aan talenkennis een oorzaak is van de kloof tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt, is daarvoor één van de redenen.

4. Licht Brussel op een andere arbeidsplaneet?

Enkele jaren geleden heb ik een lans gebroken om de vraag naar arbeidskrachten in Vlaams-Brabant en het grote aanbod aan werkzoekenden in Brussel, beter op elkaar af te stemmen. Dat was op een bijeenkomst van de Kamers van Handel en Nijverheid, in de Brabantse, en we beleefden toen vrolijker economische tijden. In die mate dat er zelfs sprake was van krapte op de arbeidsmarkt in Vlaams-Brabant. Vandaag ligt de situatie opnieuw anders. Maar toch is het ook nu nog zo dat verscheidene honderden jobs, ook voor lagergeschoolden, bijzonder moeilijk ingevuld raken. En als de economie opnieuw zal aantrekken, dreigen we vrij snel te stuiten op het gebrek aan mobiliteit op de arbeidsmarkt. Tenminste een gebrekkige mobiliteit vanuit Brussel, richting Vlaams-Brabant. Want in omgekeerde richting loopt het werknemersverkeer wel zeer vlot. 40% van de werkende bevolking van de regio Halle-Vilvoorde gaat werken in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Maar ook in tijden dat er een ruim aanbod aan jobs is in Vlaams-Brabant, vinden slechts weinigen van de 75.000 Brusselse werklozen de weg hiernaartoe. Dat ligt aan institutionele problemen, aan problemen van openbaar vervoer en van kinderopvang ook, maar de gebrekkige talenkennis is en blijft een cruciale factor. Ik zal mijn hele redenering niet herhalen. Jan Van Doren vatte zijn gedachtegang, die ook de mijne is, perfect samen: "Meer samenwerking tussen Vlaanderen en Brussel inzake arbeidsmarktbeleid, meer investeringen van Franstalige en Vlaamse overheid en van het bedrijfsleven in de kennis van het Nederlands kan leiden tot een win-winsituatie, waarbij Franstalige Brusselse werklozen

meer kansen op werk krijgen, waarbij het Vlaamse bedrijfsleven makkelijker arbeidskrachten vindt, waarbij de positie van het Nederlands er in Brussel op vooruitgaat, waarbij in Brussel de verarming kan gekeerd worden, waarbij de groei van werkgelegenheid in Brussel nieuwe kansen krijgt." 27

Ik heb toen positieve reacties gekregen op mijn oproep om iets te doen aan de verschillende oorzaken van dit zeer reële probleem, en met name aan de taalbarrière. Onder meer de Brusselse minister Jos Chabert en de Vlaamse minister voor Werkgelegenheid Renaat Landuyt reageerden, maar ook diverse bevoegde diensten en vertegenwoordigers van sociale partners. Ik weet dat initiatieven zijn genomen om de problematiek te bespreken en oplossingen ervoor uit te werken, maar ik heb niet de indruk dat dit geleid heeft tot een echte doorbraak en tot afdoende afspraken en maatregelen om de hindernissen uit de weg te ruimen. Vandaar dat ik mij genoodzaakt zie opnieuw op deze nagel te kloppen, in de hoop dat wanneer in de komende jaren 200.000 jobs of daaromtrent worden gecreëerd, ze ook kunnen worden ingevuld. Het besef over de ernst van het probleem is aanwezig, maar de slagkracht voor oplossingen die ver genoeg gaan heeft tot nu ontbroken. Hopelijk kan de werkgelegenheidsconferentie zorgen voor de nodige dynamiek om ook de kloof tussen de Vlaams-Brabantse bedrijven en de Brusselse werkzoekenden te dichten.

27. VAN DOREN
Jan (VEV), Taal- en
institutionele bar-
rières op de
arbeidsmarkt,
Colloquium
"Brussel en het
Nederlands - Het
Nederlands, factor
van sociale en eco-
nomische ont-
plooiing", 8 mei
1999

5. Wat baat keurig Nederlands, als je naam vreemd in de oren klinkt?

Ik wil graag even stilstaan bij de problemen van een belangrijke groep mensen die deel uitmaken van de groep "anderstalige werkzoekenden", meer bepaald de werkzoekenden van vreemde afkomst. In 2001 was minder dan 40% van de bevolking van niet-EU nationaliteit tussen 25 en 64 jaar aan het werk, tegenover 70% bij de Belgen. Om deze "nationaliteitskloof" weg te werken of substantieel te verminderen is een jaarlijkse toename met 2.000 tot 5.000 werknemers van niet-EU nationaliteit noodzakelijk.²⁸

Dat allochtonen minder kansen hebben op de arbeidsmarkt dan autochtonen, is algemeen bekend. Sommigen zijn in beperkte mate taalvaardig in het Nederlands, of hebben andere handicaps om voor een goede baan in aanmerking te komen. Maar evenzeer wijzen Belgische werkgevers nogal eens geschikte sollicitanten af, alleen maar omdat ze een vreemde naam hebben. Bij een opgaande conjunctuur blijkt de allochtone werkloosheid veel minder te dalen; een vertraging van de economische groei is vaak het eerste nefast voor werknemers van vreemde nationaliteit, wellicht ook omdat ze meer dan gemiddeld werken in een aantal van de sterkst getroffen sectoren. Dat kan deels worden verklaard door een lagere scholingsgraad en soms door minder taalvaardigheid, maar er speelt ook discriminatie. Zo blijkt immers dat cv's van gelijkwaardige kandidaten met een vreemde naam aantoonbaar minder worden bekeken door werkgevers dan die van kandidaten met een Westerse naam.

28. Gemeenschappelijke platformtekst, afgesloten tussen de Vlaamse regering, de Vlaamse sociale partners en de allochtone gemeenschappen met betrekking tot "Evenredige arbeidsdeelname en diversiteit 2010"

Dit werkt dan weer ontmoedigend. Om de achterstand op vlak van scholing en van talen in te halen, is een sterke motivatie nodig. De beste motivatie is dat de geleverde inspanningen effectief iets opbrengen. En dus moet je je afvragen of je mensen wel kan motiveren om zich bij te scholen, als ze hun huidskleur toch niet kunnen veranderen en ze daarom worden uitgesloten?

Lees daarover maar eens na wat Annemie Neyts over Renault België schrijft: *"Renault België telde geen allochtone werknemers. Het*

bedrijf ging liever tientallen kilometers ver van Brussel autochtone Vlaamse en Waalse werknemers ophalen dan in de onmiddellijke omgeving allochtone werkwilligen aan te werven. Stilzwijgend waren werkgever, vakbonden en werknemers het hierover eens. Ik heb zelden werknemers van buitenlandse oorsprong ontmoet in de bedrijven die ik heb bezocht. Dat kan geen toeval zijn. De werkgevers en vakbonden handelen niet anders dan de overgrote meerderheid van de bevolking, maar bemoeilijken wel de inburgering en het integratieproces.

Willen we onze bonte samenleving doen slagen, willen we het inburgeringsbeleid doen slagen, dan moeten we ook de kwestie van de tewerkstellingskansen voor nieuwe Belgen aanpakken. Wat baten immers verplichte taallessen wanneer het volgen ervan de kansen op werk nauwelijks verhoogt? Moet er wettelijk opgetreden worden? Moeten er quota worden opgelegd? Misschien niet meteen, maar het zou wel eens kunnen verlopen zoals met vrouwen op de kandidatenlijsten: dat er pas echte verandering en verbetering komt wanneer quota wettelijk verplicht worden... ." 29

Om de oververtegenwoordiging in de werkloosheid van werknemers van vreemde afkomst weg te werken, zullen we tegelijkertijd iets moeten doen aan de bijscholing van die werknemers én aan de houding van de bedrijven. Er moet worden gewerkt aan de schoolachterstand van allochtone jongeren. Ook moeten reeds verworven competenties worden erkend, door bv. ook buitenlandse diploma's te honoreren op de arbeidsmarkt. En er moet een substantieel aanbod zijn van Nederlands Tweede Taal en functioneel Nederlands.

In het kader van het inburgeringsbeleid voorziet de VDAB in een gespecialiseerde begeleiding van nieuwkomers die, na een eerste inburgeringstraject te hebben doorlopen, kunnen doorstromen naar een arbeidsmarktgericht vervoltraject.

Migranten die al langer in België wonen en die zich voor het eerst op de arbeidsmarkt aanbieden, komen ook in aanmerking voor deze begeleiding. Deze loopt volgens een specifieke methodiek, bestaande uit loopbaanoriëntering, met screening van de taalkennis, met

29. NEYTS
Annemie,
*Annemie in
Wonderland -
Pleidooi voor
helder denken in
een veranderde
wereld*, Lannoo,
2002, p. 191-192

geïntegreerde opleiding Nederlands en beroeps en met collectieve en individuele begeleidingsmomenten. In 2002 zijn 1.314 nieuwkomers vanuit de ontvangsbureaus doorgestroomd naar de VDAB. In totaal werden 4.806 trajecten opgezet.

Precies om de problematiek te verhelpen dat bepaalde kansengroepen minder kansen krijgen op de arbeidsmarkt, werd het decreet betreffende het inwerkingsbeleid van 4 juni 2003, in het leven geroepen. Het decreet heeft als bedoeling om de zelfredzaamheid van allochtonen te verhogen door hen via inwerkingstrajecten individueel te begeleiden in hun zoektocht naar werk. Het inwerkingsdecreet moet gezien worden in samenhang met het decreet betreffende het Vlaams inburgeringsbeleid. Het inwerkingsdecreet richt zich zowel tot migranten die recent in Vlaanderen zijn aangekomen, als tot migranten die hier al geruime tijd verblijven. Zij krijgen het recht op een bijzondere opleiding en begeleiding, met het oog op duurzame tewerkstelling met toekomstperspectief. Deze bijzondere opleiding en begeleiding zal door de VDAB worden aangeboden in de vorm van inwerkingstrajecten. Deze inwerkingstrajecten vormen de kern van het inwerkingsbeleid. Tewerkstelling is de eerste en meest essentiële voorwaarde voor integratie. Het merendeel van de nieuwkomers opteert trouwens voor "werk" in de eerste plaats, eerder dan voor een educatief of sociaal traject. Het inwerkingsdecreet is wel nog maar pas van kracht, meer bepaald op 1 september 2003.

3 Moedertaal en meertaligheid

Niemand leert zo gemakkelijk en kent zoveel vreemde talen als een Vlaming. Dat was een wijsheid die bij ons en in onze Europese buurlanden vele decennia opgeld maakte. Jozef Deleu daarover: "Vlamingen staan al langer bekend als meertaligen en hen kan niet een enge eentaligheid worden verweten. (...) Ik ken veel buitenlanders die bewondering hebben voor de meertaligheid van de Vlamingen. Laten we dat vooral zo houden en uit deze voorsprong ons voordeel blijven halen." ³⁰

Houden we vandaag nog die voorsprong en willen we die nog houden? Of staan we achterdochtig tegen meertaligheid, omdat die de positie van onze moedertaal, het Nederlands, zou bedreigen? Wij, Vlamingen, dragen natuurlijk onze geschiedenis van de voorbije eeuwen met ons mee. Velen hebben Frans leren spreken, omdat ze dachten met Nederlands nergens te zullen raken, en sommigen zijn het Nederlands als moedertaal gaan inruilen voor het Frans. Is die bedreiging vandaag nog reëel? Is er reden om weigerachtig te staan tegen het leren van de Franse taal, uit schrik dat dááardoor Vlaanderen verder zal verfransen? Of moeten we veeleer beducht zijn, in de context van globalisering en van Europese eenwording, voor het verdringen van het Nederlands door het Engels?

Dat we - in Europa en op wereldvlak - moeten vasthouden aan de rijke verscheidenheid van talen, staat voor mij buiten kijf. Dat we moeten vasthouden aan het Nederlands als onze voertaal en als enige officiële taal in Vlaanderen, staat voor mij al evenzeer buiten discussie. Opnieuw Jozef Deleu: "Dat zij (Vlamingen) naast hun

30. VEV snelbericht 19/12/2001

meertaligheid ook vasthouden aan de eigen moedertaal is een vanzelfsprekende zaak, tenminste voor wie niet aan een sluimerend minderwaardigheidscomplex lijdt. Het vasthouden aan de eigen taal en cultuur is een troef." Ik geloof nochtans niet dat het aansporen en opleiden tot meertaligheid op gespannen voet moet staan met het verdedigen van de positie van het Nederlands. Wel integendeel: hoe meertaliger de Europeanen zullen zijn, hoe meer kansen voor het Nederlands.

Om één en ander juist te kunnen inschatten, moeten we een aantal feitelijke gegevens over de positie in Europa en in de wereld van enerzijds Vlaanderen, anderzijds de Nederlandse taal goed voor ogen houden.

1. De mondialisering is Angelsaksisch

Er zouden vandaag in de wereld nog ongeveer 6.000 talen worden gesproken. Lang niet elk van die talen is ook op schrift gesteld of gestandaardiseerd, d.w.z. onderworpen aan vastgelegde grammaticale en andere regels. Vele van die talen verdwijnen. Geen enkele taal mag zeggen dat ze er is voor de eeuwigheid. Zelfs het Latijn, eens de taal van het machtigste volk ter wereld en vele eeuwen lang de taal van de katholieke kerk en van de wetenschap, is al lang geen taal meer voor dagelijks gebruik en deemstert ook als studietaal steeds meer weg.

Het Nederlands is vandaag de 35^e taal in de wereld en de 6^e in Europa. Er spreken ongeveer 21 miljoen mensen Nederlands. Het Nederlands is, binnen Europa, een officiële taal in Nederland en in België. Het Nederlands als standaardtaal is stevig verankerd in het Taalunieverdrag van 1980 tussen Nederland en Vlaanderen. Het Nederlands wordt onderwezen aan 250 universiteiten in meer dan 40 landen.

In de landen van de huidige Europese Unie zijn er elf officiële talen, die ook alle worden gebruikt binnen de Europese administratie. Na

31. Bij de uitreiking op 2 februari 2003 bv., werden alle laudatio's in het Engels gebracht - ongeacht de geboortetaal van de gedoctoreerde, waarna Mario Vargas Llosa - Spaanstalig, maar die lange jaren in Londen heeft gewoond, de hegemonie doorbrak met een schitterend Frans uitgesproken gastrede.

32. TOP Luc, Nederlands in het werelddorp, <http://simsim.rug.ac.be>

de uitbreiding van de Unie zullen er meer dan 50 talen worden gesproken, waaronder 21 met het statuut van officiële taal van een land. Op wereldvlak en ook binnen de Europese Unie is er een feitelijke druk ontstaan om één taal, met name het Engels, te gaan gebruiken als voertaal en is een discussie op gang gekomen of deze evolutie niet best zou worden erkend, als algemeen geldend zou worden aanvaard en als dusdanig bevorderd.

De verovering van de wereld door het Engels manifesteert zich op velerlei wijze. De ontwikkeling van de informatie- en communicatietechnologie, die na de uitvindingen van het schrift en van de boekdrukkunst wordt beschouwd als de derde taaltechnologische revolutie, heeft zijn wieg in de Verenigde Staten van Amerika. Het Engels is de taal waarin nieuwe ICT-toepassingen worden ontwikkeld en is de bij uitstek dominerende taal in de besturingssystemen van pc's, in softwareprogramma's, op internet. Daarnaast is Engels zeer dominant geworden in de amusementsindustrie (moderne muziek, films, tv-programma's, enz.) en in de informatiewereld (CNN, BBC-world, maar ook allerhande magazines, met de National Geographic Magazine misschien als vooroplopend voorbeeld). Binnen de wereld van de wetenschappen wordt het Engels steeds meer de standaardtaal voor internationale contacten en uitwisseling, zowel op congressen, voor publicaties als in lessencyclussen, en zelfs bij de uitreiking van de doctoraten honoris causa door de K.U.Leuven.³¹

Tenslotte is Engels reeds geruime tijd de voertaal in het internationale bedrijfsleven.

De steeds groeiende invloed en verspreiding van het Engels als taal, gaat vaak, maar niet altijd of noodzakelijk, gepaard met wat cultuurimperialisme uit Amerika wordt genoemd. Het gaat daarbij niet alleen of niet zozeer over cultuur of kunst in de echte zin van het woord, maar over een levens- en consumptiestijl die over de hele wereld wordt verspreid of opgedrongen. "Veel producten, levenswijzen en ideeën zijn transnationaal geworden".³² Het Noorden dringt zijn gewoonten, zijn waarden, zijn zienswijze en zijn taal op aan het Zuiden, en binnen het Noorden (of Westen) doet Amerika dat ten aanzien van Europa en Japan. De zwartkijkers zien een steeds meer

opdringerig cultuur- en taalimperialisme, waarbij oorspronkelijke culturen en talen op relatief korte termijn van de kaart worden geveegd en de plaats moeten ruimen voor één taal en één maatschappijmodel. Rozegeurders geloven rotsvast in de weerbarstigheid en in de veerkracht van lokale talen en culturen. Zij negeren de invloed van het Engels en van de Angelsaksische cultuur niet, maar geloven niet dat de zo diep gewortelde verscheidenheid aan culturen en talen daardoor zal verschrompelen. Zij wijzen erop dat de mondiaal om zich heen grijpende invloed niet zomaar en ongewijzigd wordt overgenomen, maar dat die invloed lokaal wordt geïnterpreteerd, bewerkt, verwerkt, om geboorte te geven aan een gewijzigde, vaak uit mengvormen bestaande, maar opnieuw haast eindeloze en levendige verscheidenheid aan lokale en aan subculturen.

2. Europese opstelling

De Europese Unie moest een antwoord geven op de vraag hoe zij wil omgaan met de grote verscheidenheid aan talen en culturen die op haar grondgebied voorkomen. In het verleden zijn er voorstellen geweest, zowel om binnen Europa enkel nog de vijf grootste talen te gebruiken (Engels-Frans-Duits-Spaans-Italiaans), als om het Engels te hanteren als enige werktal. Die drastische rationalisering werd niet aanvaard, omdat ze weliswaar als het meest efficiënt, maar te zeer in strijd met de Europese geschiedenis en identiteit werd beschouwd. *Elke officiële taal van een Europese lidstaat wordt ook als officiële taal van de Europese Unie erkend en gebruikt.* De officiële documenten worden in elk van die talen vertaald. Daarnaast worden minstens drie werktalen gebruikt, voor de voorbereidende documenten en debatten: het Engels, het Frans en het Duits.

Daarmee maakte Europa al duidelijk te willen vasthouden aan de verscheidenheid van talen. Dat kwam in 2001 nog sterker tot uiting, enerzijds door het jaar van de talen, anderzijds in de verklaring van de Top van Barcelona van maart 2001. Met het Europees jaar van de talen, wilden de initiatiefnemers de Europese burgers de rijkdom en

het kapitaal belang van taal- en culturele verscheidenheid beter doen beseffen. Het was een pleidooi voor meertaligheid, d.w.z. voor het levend houden van elke moedertaal en voor het daarnaast aanleren van meer dan één vreemde taal. De kennis van het Engels wordt daarbij wel noodzakelijk, maar niet voldoende gevonden. Dit standpunt werd formeel bekrachtigd door de Europese Ministerraad tijdens de *Top van Barcelona*: in de verklaring staat dat in alle landen een beleid moet worden uitgewerkt, *om kinderen in staat te stellen tijdens hun schoolloopbaan minstens hun moedertaal en twee andere talen aan te leren*. Het Europees jaar van de talen wilde ook de aanzet geven voor beter en meer aantrekkelijk taalonderricht: beginnen op jonge leeftijd, maar ook voor volwassenen nog mogelijkheden creëren; betere methodes en middelen om zich vlot te leren uitdrukken in een andere taal en de taalleraren daarvoor beter opleiden.

Naar aanleiding van het Europees jaar van de talen, liet de Europese Commissie in het kader van de zgn. "Eurobarometer" een enquête uitvoeren over de Europeanen en hun talen. Daaruit leren we dat 53% van de Europeanen minstens één vreemde taal spreekt. Behalve voor wie het de moedertaal is, kent 40,5% van de Europeanen Engels, 19% kent Frans, 10% Duits. 1% van de Europeanen heeft Nederlands als vreemde taal geleerd. De talenkennis loopt wel grondig uiteen volgens leeftijd - 66% van de jonge Europeanen kent minstens één vreemde taal - en volgens sociale klasse. 71% van de Europeanen vindt dat iedereen in de Europese Unie naast zijn moedertaal nog een andere Europese taal moet spreken; bijna één derde vindt dat ieder twee andere Europese talen zou moeten spreken. Ook hier scoren de jongeren hoger: bij de 15- tot 24-jarigen vindt 87% de kennis van vreemde talen nuttig. Bij de ouders van kinderen onder de twintig, vindt zelfs 93% dat het leren van vreemde talen voor hun kinderen belangrijk is.

Uit de diverse vragen blijkt dat Europeanen talenkennis belangrijk vinden omwille van het werk, maar bijlange niet alleen daarom. Ook het gebruik van een vreemde taal tijdens vakanties wordt als reden opgegeven en er wordt ook vaak verwezen naar het belang van meertaligheid als dusdanig of naar de genoegdoening een andere

taal meester te worden. 63% van de Europeanen meent dat de uitbreiding van de Unie een reden is om de eigen taal beter te beschermen; 22% vindt dat niet. Tezelfdertijd vindt 47% dat de uitbreiding reden is om met zijn allen een gemeenschappelijke voertaal te gaan gebruiken; 38% vindt dat niet.

Ik had hier graag de mening van de gemiddelde Europeaan getoetst aan die van de mensen van bij ons. Helaas, de enquête geeft enkel cijfers over "de Belgen". Nu lijkt het mij zeker dat de talenkennis en de mening over talen vrij sterk zal uiteenlopen tussen Nederlandstaligen en Franstaligen, tussen inwoners van Vlaanderen, van Wallonië en van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De resultaten voor de "gemiddelde Belg" lijken mij dan ook zeer weinig te zeggen en geen basis te bieden voor gepaste gevolgtrekkingen. Ik vind het toch wel bijzonder spijtig dat naar aanleiding van een initiatief dat zegt de diversiteit van talen en culturen te willen benadrukken, de Europese Commissie nog altijd voorbijgaat aan het bestaan van taal- en cultuurgemeenschappen en enkel resultaten geeft per nationale staat.

3. Meer talen biedt een rijker, genuanceerder en dieper palet

Europa en de Europese instellingen bieden weerstand aan de verleiding om de problemen van onderlinge communicatie op te lossen door met zijn allen over te schakelen op het gebruik van één enkele voertaal, het Engels. *Alle communicatie gelijkschakelen op het Engels lijkt de meest eenvoudige en doeltreffende oplossing, maar wordt om verscheidene redenen m.i. terecht verworpen.*

Ludo Beheydt ³³ zegt daarover dat we in Europa vandaag - niettegenstaande onze grotendeels gedeelde erfenis van Grieks-Latijnse cultuur en van in het christendom vervatte waarden - niet kunnen spreken over één homogene cultuur en dat een evolutie in die zin ook geen na te streven doel kan zijn. Hij zet zich scherp af tegen diegenen die vinden dat Europa sterk moet worden door de culturele

33. Hoogleraar aan de Université Catholique de Louvain en aan de Universiteit van Amsterdam.

verscheidenheid uit te vlakken en door één veralgemeende Europese cultuur tot stand te brengen. "Die misvatting ligt volgens mij aan de basis van het huidige debacle in de Europese eenmaking. Europa is eigenlijk tot stand gebracht door economen. Een minderheid van economische eurotopisten geloofde onvoorwaardelijk in de maakbaarheid van één grote gemeenschappelijke markt met volledig gestandaardiseerde verbruikers, met een voorspelbaar eendrachtig koopgedrag en liefst ook met één gemeenschappelijk cultuur- en taalgedrag. Dat is dé misrekening geweest van de eerste generatie eurocraten. In hun economische haast vonden ze het niet nodig rekening te houden met de culturele eigenheid of de identiteitsgevoelens van de Europese burgers." ³⁴

Beheydt bepleit de culturele diversiteit en bestrijdt dat die diverse culturen verder zouden kunnen leven los van hun taal. De taal is het geheugen van een cultuur, zegt hij, en via de taal krijgt ieder kind aandeel in de cultuur waartoe het behoort.³⁵ Julien Green, de Frans-Amerikaanse auteur van onder meer het wondermooie boek *Moïra*, zei daarover: "Als ik in het Engels schrijf, ben ik iemand anders dan als ik in het Frans schrijf." Voor Beheydt valt respect voor culturele diversiteit niet los te maken van respect voor taaldiversiteit.

34. BEHEYDT Ludo, Talengebruik in de internationale context. Een kwestie van democratie in: Over de toekomst van het Nederlands, Leuven, Davidsfonds/Clauwaert, 1996, p. 45

35. Ibidem, p. 47.

36. MOENS Walter in: De Bloesems van mijn schaduw, o.c., p.58

37. Commissie van de Europese gemeenschap, 13/11/2002, werkdocument, Leren van talen en taalverscheidenheid bevorderen, p. 5 e.v.

Harald Weinrich, een Duits taalkundige, pleit voor "Trois cordes à nos arcs". Leer alvast drie talen, raadt hij iedereen aan: je eigen taal; de taal van de geografische en historische buur; en het Engels hoe dan ook als derde in de rij. ³⁶

De Europese Unie heeft die visie officieel tot de zijne gemaakt. De *verklaring van Laken heeft het over het Europa van "de vrijheid, de solidariteit, de diversiteit vooral, wat het respect inhoudt voor anderen talen, culturen en tradities."* De Europese Raad van Barcelona (maart 2002) schoof als duidelijke doelstelling het verbeteren van de taalvaardigheid naar voor, concreet door aan de Europese kinderen ten minste twee vreemde talen te onderwijzen. In Europese documenten worden daarvoor verschillende argumenten aangedragen. ³⁷ Een Unie die gegrondvest is op een gelijkwaardige uitwisseling van ideeën en tradities, een uitgebreide Unie van straks 500 miljoen Europeanen met een zeer verscheiden etnische, culturele en taal-

kundige achtergrond, verkiest dat de burgers hun burens kunnen verstaan. Het lezen en spreken van andere talen helpt zich open te stellen voor andere mensen, begrip te tonen voor andere culturen en visies. Het blijven gebruiken van alle officiële landstalen als Europese taal, gecombineerd met het aanleren van minstens een paar andere talen, bevordert de mogelijkheden tot participatie van de Europese burger en verhoogt dus het democratisch gehalte van de Europese Unie. "Men moet erop bedacht zijn dat wie zijn taal inlevert, ook altijd een stuk van zijn recht op inspraak inlevert."³⁸ *"Als men een democratisch Europa wil uitbouwen, dan zal dat moeten gebeuren op het fundament van de culturele en taalkundige diversiteit van Europa."*³⁹ Ook de voordelen in sociaal-economisch opzicht worden onderstreept. Het succes van de Europese Unie als kenniseconomie wordt onder meer toegedicht aan de uitstekende manier waarop de kwestie van het leren van talen wordt aangepakt. Interculturele communicatievaardigheden zullen in de wereldwijde handel en concurrentiestrijd een steeds belangrijker rol gaan spelen. Het verloop op de Europese arbeidsmarkt zal steeds groter worden en de werknemer met talenkennis zal een stevige voet voor hebben: hij zal meer kansen op scholing en meer kansen op een job hebben.

4. Volstaat het Engels als Europese voertaal?

De keuze voor tweetaligheid, en niet voor meertaligheid, werd door de Europese Commissie onderzocht. Op wereldvlak is Engels de dominerende taal geworden, waarvan haast ieder zich bedient om zich verstaanbaar te kunnen maken. Ook binnen Europa wint het Engels veld. Steeds meer kiest men als eerste vreemde taal het Engels, zelfs in landen die grenzen aan en traditioneel veel banden hebben met bv. een Frans-, Duits- of Spaansprekend land. In steeds meer fora gaat men het Engels gebruiken als enige voertaal. De tendens lijkt te zijn dat deze evolutie zich steeds sterker gaat doorzetten, ook zonder dat het beleid daartoe aanspoort. Tot op zekere hoogte biedt deze ontwikkeling voordelen: er ontstaat één gemeenschappelijke voertaal die door vele Europeanen voldoende wordt

38. BEHEYDT
Ludo, o.c., p. 55.

39. BEHEYDT
Ludo, o.c., p. 57

beheerst om met elkaar te spreken.

Toch draagt de keuze voor één enkele, veralgemeende voertaal nogal wat beperkingen en gevaren in zich. Het Engels als voertaal zal voor een inwijkeling nooit voldoende zijn om zich echt te integreren in een anderstalige gemeenschap. Engels kan wellicht volstaan voor elementaire communicatie, maar echt begrip van een andere cultuur en van het gedachtegoed van een cultuurgemeenschap is slechts mogelijk door de taal daarvan te leren spreken. Ook de kansen op commercieel succes stijgen naarmate men de klant kan aanspreken in de eigen taal en zich niet enkel moet bedienen van het Engels als door beiden aangeleerde vreemde taal. Dit zijn nog maar enkel de nadelen van één enkele taal als communicatiemiddel, maar een taal is ook de drager van een culturele erfenis en ontwikkeling.

De Europese Unie heeft de mogelijke keuze voor het Engels als enige gemeenschappelijke voertaal afgewezen en heeft uitdrukkelijk gekozen voor meertaligheid: elke Europese burger moet zijn moedertaal kunnen spreken en daarnaast nog minstens twee andere talen. De grote uitdaging is om zo'n ambitieuze doelstelling waar te maken. We kunnen zien hoe de kennis van vreemde talen bij jongeren aanzienlijk hoger ligt, maar dan toch vooral van het Engels. Ieder kan rondom zich zien gebeuren hoe te pas en te onpas Engels wordt gebruikt. "(...) Ik vrees dat de evolutie niet te stuiten is." schrijft Fred Brouwers.⁴⁰ "In het eenwordende Europa zie ik op middellange termijn de grote taalblokken de kleintjes opvreten. (...) Wie de sociale ladder wil beklimmen, zal dat in het Engels moeten doen." Hoe dan ook, de keuze voor moedertaal gekoppeld aan meertaligheid is niet de keuze van de gemakkelijkerheid. Het is een optie die niet zo gemakkelijk spontaan tot stand zal komen en waarvoor dus doorgedreven beleidsinspanningen nodig zullen zijn.

40. BROUWERS
Fred in: De
Bloesems van mijn
schaduw, o.c.,
p.67.

Naar mijn mening is *de Europese koersrichting, de bescherming van de moedertaal gekoppeld aan het aanleren van meerdere vreemde talen, de best mogelijke taalkeuze voor het Nederlands als taal en voor Vlaanderen als regio*. Maar daarmee is de buit nog niet binnen. We moeten erover waken dat de principiële beleidsoptie door de Europese instellingen ook in de praktijk wordt omgezet. En het is niet omdat het beleid voor een bepaalde weg kiest, dat we er gerust in mogen zijn dat de samenleving ook die weg zal volgen. Indien we geloven dat de Europese taalkeuze de goede is, zullen we ze ook zelf moeten ondersteunen met concrete maatregelen en initiatieven.

Waarom gaat het m.i. om de best mogelijke keuze?

In werkelijkheid waren er slechts drie keuzes mogelijk. Ofwel koos Europa voor het Engels en enkel het Engels als gemeenschappelijke voertaal. Ofwel koos het voor een beperkte groep grote talen als enige officiële talen en als enige talen die gebruikt en bevorderd worden. Ofwel koos het voor het erkennen van elke landstaal en voor het aanleren van verscheidene vreemde talen, weze het met een voorkeur voor een beperkte groep grote talen.

Voor ons in Vlaanderen ligt de bescherming van de moedertaal zeer gevoelig. Er is een honderd jaar lange strijd nodig geweest om het Nederlands niet alleen principieel te laten erkennen in België, maar ook om het in de praktijk een gelijkwaardige positie te laten innemen. Ik denk dat zeer weinigen in Vlaanderen er iets voor voelen om het Nederlands nu langzaamaan te gaan inruilen voor de nieuwe dominante wereldtaal, het Engels. Het overleven van het Nederlands, dat je niet echt een kleine taal kan noemen maar ook niet bij de groep grote talen hoort, maakt beduidend meer kans met een beleid gericht op taalverscheidenheid dan met een beleid gericht op het invoeren en bevorderen van het Engels als enige voertaal. In het laatste geval zou de neiging in Nederland en Vlaanderen sterker worden

om in veel situaties (onderwijs, media, cultuur, wetenschap, in de bedrijven) in ruime mate te gaan overschakelen op het Engels. Als de mensen algemeen geloven dat toch alles in het Engels zal moeten en enkel in het Engels zal kunnen, zal de roep stijgen om meteen ook maar zo snel en zo veel mogelijk de moedertaal te vervangen door de wereldtaal. Het pleidooi voor een veralgemeend gebruik van het Engels als voertaal, niet alleen in het bestuur maar ook op veel andere vlakken, gebeurt vaak in één adem met het streven naar een grotere eenmaking, ook op vlak van cultuur en leefgewoonten. Deze verzuchtingen steunen enerzijds op de redenering dat mensen tenslotte allemaal gelijk zijn, dat we toch allemaal kinderen zijn van eenzelfde Europese cultuur en geschiedenis, en dat door het laten verdwijnen van verschillen ook de hindernissen voor een gezamenlijke en krachtiger vooruitgang worden opgeheven. Anderzijds komen die verzuchtingen voort uit de wens om eenvoudiger en efficiënter te communiceren en samen te werken, om tot een no-nonsens-aanpak te komen waarbij het vasthouden aan eigenheden en verschillen als lastige beperkingen of belemmeringen overboord worden gegooid. Tweetaligheid, in de zin van Engels als algemene voertaal en de moedertaal voor plaatselijk gebruik, staat voor homogenisering. Alles zo homogeen mogelijk, zo veel mogelijk hetzelfde maken, zal de kleinere talen en culturen het eerst gaan verdringen. Het Nederlands en Vlaanderen zullen daar altijd bij verliezen. Ook al zegt men de moedertalen te zullen respecteren, toch zet de optie om overal ter wereld het Engels en enkel het Engels nog te leren als vreemde taal, onvermijdelijk die moedertaal sterk onder druk. Indien het Engels de enige standaard wordt, waarom dan nog zoveel moeite doen om de eigen moedertaal te beschermen en ontwikkelen?

Meertaligheid, het bevorderen van taalverscheidenheid en van culturele diversiteit, zal meer kansen bieden voor de Nederlandse taal en cultuur. We hebben behoefte aan meer dan alles zoveel mogelijk in het Engels. "Mensen willen wel wereldburgers zijn, maar juist wereldburgers willen zich ergens thuis kunnen voelen. En waar kan men zich beter thuis voelen dan in zijn eigen taal, een huis waar men alle hoekjes van kent." ⁴¹ Je kan slechts kosmopoliet zijn, van vele

41. TOP Luc, o.c.,
citeert VAN DEN
BERGH Greetje

markten thuis zijn, zolang er vele markten zijn. Je kan slechts reizen in de verscheidenheid, zolang die verscheidenheid er is. Het in stand houden en verdedigen van de eigen moedertaal en cultuur, in ons geval van de Nederlandse taal en cultuur, mag niet uitmonden in een angstvallig terugplooien op eigen gewoonten, in het zich opsluiten in wat men reeds kent. Geborgenheid moet gepaard gaan met openheid. De vertrouwde van de moedercultuur en de invloeden van buitenaf creëren het klimaat om vernieuwende en gedurfde ontwikkelingen op gang te brengen en zo bij te dragen tot de rijkere verscheidenheid en schakeringen van de wereldcultuur.

"Elke taal is een verrijking, een andere manier om de werkelijkheid ter sprake te brengen, te ordenen en te interpreteren. Daarom zijn alle talen gelijkwaardig, of ze nu door vijftig miljoen mensen worden gesproken of door vijf miljoen. Daarom heeft ieder het recht zijn taal te verdedigen. (...)" ⁴² Enkel Engels als voertaal zal inderdaad communicatie mogelijk maken tussen steeds meer mensen, maar dreigt die communicatie op een dubbele manier te verarmen. Doordat de kennis van een aangeleerde vreemde taal haast nooit perfect kan zijn - "de laatste meters die mij nog scheiden van een perfecte beheersing" ⁴³ - zal wetenschap of cultuur in de aangeleerde wereldtaal nooit dezelfde diepte, scherpste, nuancering kunnen uitdrukken als in de moedertaal. Uit de praktijk weten we dat zeer velen zich wel van het Engels weten te bedienen, maar dan toch slechts van een min of meer beperkt idioom. Engels volstaat om in grote lijnen een boodschap over te brengen, maar de finesses blijven vaak achterwege. Maar ook wie het Engels zeer goed machtig is, bedient zich van een taal die zich binnen een bepaalde maatschappij heeft ontwikkeld en dus op die leest is geschoeid. Taal is altijd, minstens in zekere mate, de reproductie van een bepaalde levensstijl. "Talen dragen bovendien waarden en normen in zich en conditioneren zo het wereldbeeld." Door in één taal te spreken, redeneert men ook binnen één samenlevingsmodel en wereldbeeld. Om het met een boutade te zeggen: indien we enkel zouden moeten rekenen en cijferen, zouden we aan het Engels wel genoeg hebben.

42. DEVOLDERE
Luc, o.c., p. 9

43. GROOT Ger,
geciteerd door Luc
Devoldere

Een taal is ook meer dan een instrument om met elkaar te communiceren, een taal is ook drager van een cultuur, van een beschaving, van een "identiteit", ook al is die nog zo gelaagd en in beweging. Wanneer één wereldtaal alle andere gaat overvleugelen en zich in sommige materies, zoals wetenschap, gaat opdringen als enige te hanteren taal, gaat dat niet enkel ten koste van de andere talen, maar ook van de noodzakelijke voortdurende ontwikkeling van andere culturen - cultuur in de brede zin van het woord. Zonder ont-plooien van de eigen cultuur, wordt de ontmoeting en de wisselwerking met andere culturen moeilijk. Hoe meer zelfvertrouwen, des te meer vertrouwen in de andere. Hoe rijker de identiteit, des te rijker de contacten met de andere. Het niet meer kunnen gebruiken van de moedertaal voor het vernieuwen van cultuur en gedachtegoed, zet daar hoe dan ook een rem op.

Taalverscheidenheid biedt aan de verscheidene moedertalen meer kansen op overleven en op levendig blijven dan tweetaligheid. De Nederlandse taal en cultuur hebben baat bij taalverscheidenheid. Het daarmee gepaard gaande aanleren van verscheidene vreemde talen komt Vlaanderen helemaal niet slecht uit. Vlamingen leven al vele eeuwen op een brug in de wereld, op een brug tussen culturen.⁴⁴ We hebben met die mengkroes leren leven, enerzijds door ook onder druk te blijven vasthouden aan de eigen taal, cultuur en geschiedenis, anderzijds door ons op een soepele manier aan te passen aan de omgang met andere volkeren. Ook op vlak van taal heeft onze geschiedenis gezorgd voor contact met veel andere talen. "In België en in Vlaanderen ligt een schat voor het grijpen. Het is de schat van meertaligheid. Laten we hem oprapen, afstoffen en dagelijks koesteren in het besef dat het buitenland ons benijdt en nagelbijtend toekijkt."⁴⁵ Wanneer het Europees streven naar meertaligheid lukt, dan starten Vlamingen met een voorsprong. Of Vlamingen vandaag nog helemaal aan de spits van het peloton meertaligen rijden, durf ik niet te beweren. Maar wanneer we meertaligheid bewust willen bevorderen, kunnen we op een gunstige voedingsbodem werken en snel vooruitgaan. Dan moeten we de schroom om vreemde talen te leren wel helemaal afleggen. Bij sommigen lijkt nog de reflex te leven

44. Ook vandaag hebben we één van de meest open economieën van de wereld en stappen we met veel enthousiasme in wetenschappelijke en culturele uitwisselingsprogramma's.

45. VAN DE CRAEN Piet, *De Bloesems van mijn schaduw*, o.c., p. 215

dat het leren van andere talen, en met name het leren van de Franse taal, het Nederlands zou verdrukken. Maar de historische omstandigheden zijn totaal veranderd. Vlaanderen zit niet meer in een afhankelijkheidspositie en we hebben het lot van onze moedertaal grotendeels in eigen handen.

De Europese keuze voor meertaligheid, waarbij alle officiële talen van de lidstaten als Europese officiële talen en principieel als gelijkwaardig worden erkend, brengt ook mee dat steeds meer buitenlanders Nederlands leren. Uit de bovenvernoemde peiling in het Europa van de 15 blijkt dat 1% van de inwoners van de Europese Unie Nederlands als vreemde taal hebben geleerd. Dat lijkt weinig, maar net zoals het Nederlands de meest gesproken van de "kleinere" talen is, is het in die groep ook de taal die het meest wordt aangeleerd. De Morgen van 29 augustus 2003 bericht dat wereldwijd 10.000 buitenlanders Nederlands als hoofdvak studeren. In Centraal-Europa, met zijn vele staten die binnenkort lid worden van de Europese Unie, blijkt de belangstelling om Nederlands te leren verrassend groot te zijn.

6. We moeten zelf de meertaligheid leven inblazen

De door de Unie voorgestane meertaligheid biedt ongetwijfeld kansen voor het Nederlands en voor Vlaanderen, maar garandeert geen zekerheid. De vraag is welk talenbeleid wij zelf wensen te voeren en welke inspanningen we daarvoor over hebben. "De allesoverheersende factor die de levenskracht van het Nederlands zal bepalen is de taalattitude van de taalgemeenschap. Het is de taalwil van de taalgemeenschap die uiteindelijk de positie van het Nederlands zal bepalen." ⁴⁶ De Europese verklaringen kunnen pas gaan leven als we er zelf onze schouders onderzetten.

Hoe kunnen we in Vlaanderen, en meer bepaald in Vlaams-Brabant, het Europese dubbelbesluit over taalgebruik - moedertaal beschermen en meertaligheid aanmoedigen - helpen waarmaken?

46. BEHEYDT
Ludo, o.c., p. 51

a. Door in heel Vlaanderen het gebruik van het Nederlands als feitelijke voertaal te bevorderen.

Voor een taal is het belangrijk dat ze als officiële taal wordt erkend en als dusdanig ook feitelijk wordt gebruikt. De erkenning van het Nederlands in Vlaanderen is sinds enige decennia verworven. Vlaanderen is een eentalig Nederlands taalgebied. Het feitelijk gebruik veronderstelt dat inwijkelingen die zich nieuw komen vestigen in onze provincie, zo snel mogelijk het Nederlands gaan gebruiken als gemeenschappelijke voertaal. Wanneer een Poolse en een Ecuadoriaan, die beiden in Vlaanderen zijn komen wonen, elkaar in het Nederlands aanspreken, dan zitten we op het goede spoor. Dat vraagt inspanningen voor inburgering: daar legde ik de klemtoon op in het eerste hoofdstuk. Problematisch is het gebruik van het Nederlands als feitelijke taal in het openbaar leven in een aantal gemeenten in de Vlaamse Rand rond Brussel. Ook dat is het onderwerp van een afzonderlijk hoofdstuk van deze toespraak (zie hoofdstuk V).

b. Door een correcte standaardtaal te bevorderen.

Een taal komt niet alleen onder druk te staan door factoren die van buitenaf komen, maar ook door interne factoren, onder meer door het verwaarlozen van een correcte standaardtaal. Daar ga ik op in in het hoofdstuk over begrijpelijk en correct taalgebruik.

c. Door het Nederlands als "computertaal" te bevorderen.

"De menselijke taal heeft tot nu toe drie belangrijke technologische revoluties ondergaan: de uitvinding van het schrift, zo'n vijfduizend jaar geleden in Mesopotamië; de uitvinding van de boekdrukkunst, zo'n vijfhonderd jaar geleden in West-Europa ⁴⁷; en de uitvinding van de computer, zo'n vijftig jaar geleden in de Verenigde Staten", schrijft professor Frank van Eynde. En hij vervolgt: "Als we willen dat er over driehonderd jaar op deze planeet nog Nederlands wordt gesproken, dan is het van cruciaal belang om de boot van de nieu-

47. "Het is nauwelijks over-dreven te stellen dat de creatie van de Nederlandse cultuurtaal een bij-product is van de uitvinding van de boekdrukkunst" - VAN EYNDE Frank, Het Nederlands en de nieuwe taal-technologie, Vijf voor twaalf, in: Over de toekomst van het Nederlands, o.c., p. 30

we taaltechnologie niet te missen." Hij formuleert een vijftal concrete voorstellen om het Nederlands ingang te doen vinden en te gebruiken in de informatie- en communicatietechnologie. Kunnen we daar als overheid toe bijdragen? Wellicht kunnen we, telkens we informaticatoepassingen aankopen, bij de kwaliteitseisen een zo groot mogelijk belang hechten aan het Nederlandstalig zijn van programma's en besturingssystemen. Vooral de taal die gebruikt wordt in programma's waarmee men in scholen werkt, vraagt bijzondere aandacht. Naarmate we als klanten duidelijk maken dat we wensen dat onze computer het Nederlands gebruikt, zullen fabrikanten er meer toe worden aangezet om Nederlandse computertaal aan te leveren en zal dat op termijn de positie van het Nederlands vrijwaren.

d. Door het gebruik van het Nederlands in het bedrijfsleven te blijven beschermen.

Met de taal die de computer spreekt, komen we aan de vraag welke taal binnen de bedrijven wordt gebruikt. Het bedrijfsleven wordt steeds internationaler en dus is de correcte toepassing van het decreet van 19 juli 1973, met name dat de voertaal van de in Vlaanderen gevestigde bedrijven het Nederlands moet zijn, niet zo evident meer. In het VEV-snelbericht van einde december 2001 blijkt het Vlaamse ondernemersverbond terug op de jarenlange strijd die het voerde voor het gebruik van het Nederlands in het zakenleven. Ex-voorzitter Robert Stouthuysen merkt op over de weerstand van Franssprekende ondernemers: "Voor het VEV woog toen het Vlaamse belang zwaarder dan het patronale belang." Vraag is hoe de ondernemers en hun organisaties vandaag reageren wanneer het Engels in een bedrijf de boventoon gaat voeren? Je ontkomt wellicht niet aan de wetmatigheid van buitenlandse bedrijven die zich in Vlaams-Brabant vestigen of van bedrijven die gespecialiseerd of leidinggevend personeel uit het buitenland aantrekken, maar staat dit een voorrangsbeleid voor het Nederlands in de weg? Ik geloof het niet. Zeggen dat je in het bedrijfsleven vandaag enkel en alleen het Nederlands mag gebruiken, is niet alleen weinig realistisch, m.i. is dat zelfs niet wenselijk. Maar daarom moet je nog niet volledig gaan

overschakelen op één andere taal, het Engels, en broken English als enige voertaal gaan gebruiken. We zullen ons bedrijfsleven niet verzwakken door het Nederlands als eerste taal voor alle communicatie tussen werkgever en werknemer te blijven naar voor schuiven. Het taalgebruik in het bedrijfs- en zakenleven is trouwens een niet onbelangrijk element van sociale en economische democratie. In die zin verdient het een aandachtspunt te zijn in het sociaal-economisch overleg, in onze provincie wellicht nog meer dan elders.

e. Door het Nederlands niet overboord te gooien als onderwijstaal in het (voortgezet) hoger onderwijs.

Mij zal je niet horen verdedigen dat elke cursus en elk seminarie in het hoger onderwijs uitsluitend in het Nederlands moet. Dat zou strijdig zijn met mijn pleidooi voor het leren van verscheidene talen, wat je op hoger onderwijsniveau best in de praktijk doet. Dat zou ook strijdig zijn met de nood aan internationale uitwisseling, tussen studenten en op wetenschappelijk niveau. Maar vervallen in een ander uiterste en voor bepaalde cyclussen of studiejaren het Nederlands helemaal overboord gooien en enkel nog in het Engels doceren, is volgens mij al even strijdig met de pleidooien voor meertaligheid en dreigt bovendien de moedertaal tot een tweederangstaal te degraderen. Naar aanleiding van de bachelor-master structuur is de discussie over het invoeren van het Engels als onderwijstaal in alle Europese universiteiten blijkbaar pas goed op gang gekomen. Je mag daarover van mij geen definitieve uitspraken verwachten. Ik ben met dat debat te weinig vertrouwd en ken onvoldoende alle argumenten pro en contra. Maar als buitenstaander en vanuit een algemene maatschappelijke visie op taalpolitiek, wil ik wel uitgesproken standpunten naar voor schuiven: blijf bij voorrang Nederlands gebruiken, in welke universitaire opleiding dan ook; vraag aan buitenlandse studenten of wetenschappelijke medewerkers dat ze inspanningen leveren om Nederlands te leren en organiseer daartoe de mogelijkheid; gebruik verscheidene vreemde talen in sommige cursussen doorheen het heel universitair onderwijs, zodat de Vlaamse studenten daadwerkelijk vreemde talen leren spreken; pleit, op Europees niveau,

voor het gebruik van verscheidene Europese talen aan de universiteiten. Maar ik blijf benieuwd naar de discussie en de evolutie.

f. Door het talenonderwijs aantrekkelijker te maken.

Ik herhaal even mijn uitgangspunt: de kennis van vreemde talen is een grote verrijking, voor alle jongeren, op vele vlakken. Het aanleren van vreemde talen is dus een belangrijke opdracht, maar het is voor de meeste leerlingen niet gemakkelijk een taal behoorlijk tot goed te leren spreken.

Laat ons er dus maar vroeg aan beginnen, zeggen velen. In al hun ijver hebben de Europese leiders zelfs als officiële doelstelling geproclameerd: zo vroeg mogelijk. Dat mag best, maar toch niet zomaar. "Wie vreemde talen onderwijst aan jonge kinderen draagt een grote verantwoordelijkheid: wie op jonge leeftijd slechte ervaringen opdoet met het leren van talen, wordt immers vaak voor de rest van zijn leven ontmoedigd." ⁴⁸ Vandaag mag een school in Vlaanderen vanaf het vijfde studiejaar Frans aanleren. Vroeger kon dat enkel buiten de klasuren, wat wel geregeld gebeurt. Minister Vanderpoorten stelt voor om scholen toe te laten om reeds vroeger Franse lessen te geven, zonder dat in het verplichte programma op te nemen. Meer vrijheid voor de school is een goede zaak: afhankelijk van de situatie en de interesse kan een schoolgemeenschap sneller beginnen met lessen in Frans of Engels. Maar in mijn ogen is, belangrijker nog dan vroeger beginnen met het onderricht van vreemde talen, de grote uitdaging om het taalonderricht aantrekkelijker en pedagogisch sterker te maken. Is het niet zo dat veel scholen en leerkrachten louter klassikaal moeten werken, met handboek of leerschrift als enig pedagogisch middel en met de hele klas van 20 tot 25 leerlingen? Zo kan je natuurlijk wel woorden leren en grammaticale regels, maar is het de goede en ook een leuke manier om een taal te leren spreken? Kunnen we de basisscholen niet vooral op dat vlak veel meer mogelijkheden geven? Met audiovisuele middelen, maar ook met de computer kan taal op een veel levendiger manier worden aangeleerd. Een goede opleiding of bijscholing van de leerkrachten en de klas

48. Commissie van de Europese Gemeenschappen, Werkdocument, Leren van talen en taalverscheidenheid bevorderen, Raadpleging, SEC (2002) 1234, Brussel, 13.11.2002

kunnen opdelen in praat- of leergroepjes, zijn de andere voorwaarden voor aangepast talenonderwijs. "Passende voorzieningen en financieringen voor vreemdetalenonderricht aan jonge kinderen is vitaal." ⁴⁹ Daarvoor zijn dus meer middelen nodig en die moeten ten goede komen aan alle scholen en aan alle kinderen. Daarom vind ik de discussies over een "taalblad" voor kinderen, waarbij diverse vakken afwisselend in Nederlands en Frans zouden worden gegeven, nogal wereldvreemd en een vlucht vooruit. Je kan dat wellicht op enkele plaatsen organiseren, maar daarmee doe je niets aan de kansen voor de grote meerderheid van de kinderen om talen te leren.

Wat geldt voor het basisonderwijs, geldt zeker ook voor het middelbaar onderwijs: het klassikale talenonderricht kan veel beter worden ondersteund. Heel belangrijk lijkt mij dat talenonderricht niet alleen een opdracht is voor het algemeen secundair onderwijs, maar evenzeer voor het technisch en het beroepsonderwijs. Voor die leerlingen is een aangepast onderricht, met adequate middelen, nog meer nodig om hun interesse levend te houden. Leerlingen van alle richtingen hebben recht op en behoefte aan goed talenonderricht, omdat talenkennis voor de beroepsloopbaan van belang is. Maar contact met andere talen brengt ook een beter besef bij van de waarde van de eigen cultuur, van invloeden van en de wisselwerking met andere talen en culturen en het verhoogt de interesse en tolerantie voor het onbekende en voor de andere.

In Europese documenten wordt gepleit voor gemeenschappelijke projecten met scholen in andere landen, met als hoogtepunten taaluitwisselingen. De vraag is of wij het vanuit Vlaams-Brabant zo ver moeten gaan zoeken en of we geen kansen voor het grijpen hebben liggen met scholen aan de andere zijde van de taalgrens en met Europese scholen op ons grondgebied. We hebben al een paar keer een uitwisselingsproject gedurende één week gerealiseerd tussen het P.I.S.O. uit Tienen en een provinciale school uit Jodoigne. Maar naar mijn gevoel blijft dat te veel steken op het niveau van een proef- of zelfs symboolproject. Het blijft te eenmalig, niet alleen omdat er slechts twee scholen bij betrokken zijn, maar ook omdat het te wei-

49. Ibidem

nig in de hele jaarwerking is verweven. Het zou mooi zijn, mochten we dit experiment sterk kunnen uitbreiden en een veel vastere vorm kunnen geven. Daartoe zouden de scholen mogelijkheden en middelen moeten krijgen van hun departementen onderwijs en daarvoor zouden de Vlaamse en Franse Gemeenschap kunnen samenwerken.

Misschien kunnen we daarvoor ook steun krijgen van Europa. Europa is ons dat wel verschuldigd, vermits de grote import van Europese ambtenaren in Vlaams-Brabant onmiskenbaar meerkosten meebrengt. Europa heeft een tweetal programma's lopen voor steun aan projecten van taalonderricht. Zoals steeds dragen ze welluidende namen, in dit geval Socrates en Da Vinci. Onze uitstekende dienst Europese Zaken kan wellicht eens uitpluizen welke mogelijkheden die Europese programma's voor ons verborgen houden.

4 BCT

BCT? Wat betekent dat nu weer? Wel, begrijpelijke en correcte taal, natuurlijk. Mochten we als bestuur onze maatregelen voor het gebruik van een belangrijke en correcte taal netjes bundelen in één beleidspakket, dan duurt het geen twee maanden vooraleer de betrokken ambtenaren deze nieuwe afkorting invoeren voor intern gebruik en geen zes maanden vooraleer BCT opduikt in nota's en teksten die ook voor de buitenwereld zijn bestemd. Met vele tot vraagtekens gefronste wenkbrauwen als gevolg. Het te pas en te onpas gebruiken van afkortingen is slechts één van de uitingen van taalonverschilligheid. We leven met een paradox: communicatie beschouwen we als het hoogste goed, maar we vinden het niet belangrijk of onze taal correct is en of onze boodschap helder en begrijpelijk is. Als ik zeg "we", bedoel ik dat zeer algemeen en niet specifiek het eigen provinciebestuur. De voorbije jaren werden in het Vlaams-Brabants provinciebestuur immers aardig wat inspanningen geleverd voor het hanteren van correct en begrijpelijk Nederlands, met een redelijk succes. Maar alles kan beter.

1. Kattebelletjes en doorhalingen

Met kattebelletjes en doorhalingen heeft provinciegriffier Jos Vandeputte gedurende verscheidene jaren de zich aan taalfouten bezondigende provincieambtenaren van alle rangen en graden geringeloord. Dat zal bij menig onder hen wrevel hebben gewekt, maar ik vind dat hij terecht ingreep. Je kan niet in je beleid veel nadruk leggen op de verdediging van de Nederlandse taal en cultuur,

maar in de dagelijkse bestuurspraktijk taalfouten welig laten tieren. Je kan niet praten over de voorbeeldfunctie die we hebben als overheid, maar vinden dat we ons niet druk moeten maken over ons taalgebruik. Zowat alle taalwetenschappers schrijven trouwens dat het Nederlands niet enkel bedreigd wordt door externe factoren, te weten de blijvende druk van de verfransing en het publiek overnamebod van het Engels op onze taal, maar evenzeer door interne factoren, met name taalonverschilligheid en -luiheid.⁵⁰ Vandaar het pleidooi voor een correcte taal en derhalve voor standaard-Nederlands, dat door Jos Vandeputte ernstig werd genomen. Hij voerde niet alleen een persoonlijke guerrilla tegen taalverloeding, maar lag mee aan de basis van structurele maatregelen voor een betere taal.

Reeds in '95 werd een taalambtenaar belast met het nalezen van teksten en met preventief taalkundig advies. Tot vandaag dienen alle ontwerpdocumenten en alle voorstellen aan de provincieraad door de taalambtenaar te worden nagelezen, alvorens ze aan de raadsleden te bezorgen. Alle publicaties zoals De Vlaamse Brabander, de Milieukrant, persartikels, brochures, folders, nieuwsbrieven, uitnodigingen, de beleidsnota's en het omvangrijke jaarverslag worden onderworpen aan taaladvies, met respect voor de persoonlijke stijl en het woordgebruik van de auteur. Van 1998 tot 2000 hebben de nieuwe personeelsleden bij hun ontvangstvorming een dossier met taaltips gekregen: 'Tien over taal'. De taaltips waarmee eind 2000 werd gestart via e-mail staan nu op het intranet.⁵¹ Taal evolueert voortdurend en naarmate nieuwe taalfouten voorkomen, zullen er in de toekomst opnieuw taaltips en herhalingen van vaak gemaakte fouten verspreid worden.

Wat de taaltips betreft, vraag ik mij af of het niet efficiënter zou zijn met onze administratie gebruik te maken van de openbare taaladviesdienst die werd opgericht door de Vlaamse overheid. Deze dienst verstrekt taalkundig advies aan de hele bevolking. In 2002 is "taaladvies on line" van start gegaan. Het is een databank met taaladviezen en maakt deel uit van het Taalunieversum, de portaalsite voor de Nederlandse taal van de Nederlandse Taalunie.⁵² Als bezoekers geen

50. Zie o.m.: DE JONG Martien, Op de bres voor het Nederlands: Thuis en in Europa, in: Over de toekomst van het Nederlands, o.c.

51. Waar ze wel nogal moeilijk te vinden zijn: Directies/Algemene directie/Algemeen secretariaat/Taaltips in de vorm van 'Tien over taal', nr. 30 tot en met nr. 39 en het nummer 40 is de top van de meest gemaakte fouten.

52. www.taalunieversum.org/taaladvies

antwoord vinden in het corpus van Taaladvies on line, kunnen zij hun vraag per e-mail voorleggen aan een taaladviesdienst. Ook per telefoon kan iedereen om taaladvies vragen, wanneer men door woordenboeken in de steek wordt gelaten, wanneer men twijfelt aan zijn of haar taalgevoel of wanneer men in een discussie over een taalprobleem er niet uit komt. In 2002 heeft de Taaltelefoon 7.686 oproepen behandeld en 11.782 taalvragen beantwoord.

Kunnen we niet op de computer van alle personeelsleden een rechtstreekse verbinding voorzien met de webstek met taaladvies van de Nederlandse Taalunie, zodat ze die snel en moeiteloos kunnen raadplegen en dat dus hopelijk veel vaker doen? Dan kan onze taalambtenaar zich concentreren op het nalezen en verbeteren van teksten en publicaties en aan preventieve taalzorg. Natuurlijk kan zij blijven telefonisch, schriftelijk, via e-mail of rechtstreeks taaladvies verstrekken met betrekking tot de meest uiteenlopende onderwerpen zoals spelling, spraakkunst, zinsconstructie, woordkeuze

Het belangrijkste blijft de houding die we met zijn allen, ook beleidsverantwoordelijken en leidinggevend, aannemen tegenover het weren van taalfouten uit de dagelijkse woordenstroom die elk bestuur uitspuwt. Zolang we een rekenfout als een blunder en een taalfout als een te verwaarlozen detail beschouwen, kunnen we niet verwachten dat de doorsneemedewerker veel aandacht en moeite over heeft voor het vermijden van taalfouten. Aan Jos Vandeputte zijn we op dat vlak een pitbull met een arendsoog kwijtgeraakt. Maar we mogen de teugels niet helemaal vieren. Als ieder één tien-de van zijn waakzaamheid aan de dag legt, blijven we op het goede spoor.

2. Kort van taal, kort van begrip

Nota's en teksten, maar ook publicaties van de overheid bulken van letterwoorden en afkortingen. Zelfs een door de wol geleverde bestuurder of ambtenaar heeft vaak het raden naar de betekenis ervan. Hoe moet de geïnteresseerde burger daar dan wijs uit raken?

Het Vlaams Parlement heeft een resolutie aangenomen over het gebruik van afkortingen en letterwoorden voor officiële en semi-officiële benamingen ⁵³, waarin gepleit wordt voor een correct en begrijpelijk taalgebruik, met zo weinig mogelijk afkortingen, letterwoorden, enz. Toch kaartte Vlaams parlements lid Riet Van Cleuvenbergen bij minister Van Grembergen aan ⁵⁴ dat het "BaMa-decreet" en het "BAM-decreet" toch weer voorbeelden zijn van hoe het niet moet. Dankzij de alerte taaldienst van de Kanselarij werd het BAM-decreet uiteindelijk toch omgedoopt tot "het decreet voor de Beheersmaatschappij Antwerpen Mobiel". Mevrouw Van Cleuvenbergen stelt ook de vraag onder wiens bevoegdheid de "Arkimedes-regeling" ressorteert, en wat precies het woord "meuro" (miljoen euro of miljard euro?) wil zeggen. Zij verwijst ook naar begrippen zoals "EER" en "LEER" (zijnde "emancipatie-effectenrapportage" en "lokale emancipatie-effectenrapportage"). Zij wijst erop dat het voor parlementsleden heel wat opzoekingswerk vergt om de betekenis van al die afkortingen te achterhalen. De minister gaf toe dat hij zich kon voorstellen dat burgers die met die teksten vol afkortingen worden geconfronteerd gewoon afhaken. Hij gaf ook toe dat hij zelf ook verdrinkt in dergelijke teksten, zeker als daar nog wat neologismen uit de informaticawereld worden aan toegevoegd. Hij stelt dat het steeds de bedoeling moet zijn om leesbare en begrijpelijke teksten op te stellen. Toch mag niet in de andere richting overdreven worden: sommige letterwoorden zijn ondertussen tot bekende begrippen uitgegroeid, denken we aan het SMAK. Indien we de volledige naam van dit museum zouden gebruiken, zou niemand weten dat het eigenlijk om het SMAK gaat, aldus de minister. Toch geeft hij toe dat het massale aantal afkortingen en letterwoorden verbijsterend en overrompelend werkt. Hij laat de cel

53. Vlaams parlement, resolutie van 7 februari 2000

54. Vraag om uitleg van 19 februari 2003 van Mevrouw Riet Van Cleuvenbergen tot de heer Paul Van Grembergen, Vlaams minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Cultuur, Jeugd en Ambtenarenzaken, over de uitvoering van de resolutie betreffende het gebruik van afkortingen en letterwoorden voor officiële en semi-officiële benamingen

Taaladvies van de Kanselarij dan ook nagaan of het mogelijk is om, op basis van een advies van de Nederlandse Taalunie over het gebruik van afkortingen en letterwoorden, een nieuwe richtlijn en omzendbrief op te stellen.

3. De boodschap begrijpelijk brengen

Toen ik met de voorbereiding van deze toespraak bezig was, las ik deze alinea: "De kennis van één of meerdere wereldtalen draagt bij tot tolerantie en interculturele dialoog. Maar zodra één taal zich als lingua franca opwerpt, verarmt de linguïstische en culturele diversiteit. Iedere moedertaal is een icoon van culturele overlevering."

Ik kan het met de boodschap alleen maar eens zijn, maar heb de alinea toch een paar keer moeten lezen. Mocht dit soort taal uit een wetenschappelijk traktaat komen, dan zou dat nog normaal zijn, maar het gaat om een krantenartikel.⁵⁵

M.i. is het wel mogelijk om eenvoudig en helder te communiceren en toch een genuanceerde en precieze boodschap te brengen. Helder en begrijpelijk Nederlands is vooral nodig in alle publieke informatie. Beleidstaal en vakjargon zijn vaak nog moeilijk begrijpbaar. Het gebruik van een correcte taal betekent niet altijd dat het taalgebruik ook modern en voor iedereen begrijpelijk is. Het ambtelijk taalgebruik is er - soms, niet altijd - nog één van veel te lange zinnen, ouderwetse aanspreektitels en moeilijke formuleringen. De korte, leesbare brief, de directe u-vorm, de moderne slotformules zijn nog altijd niet volledig ingeburgerd.

Veel hangt er natuurlijk van af tot wie men zich richt. Een geadresseerde die goed vertrouwd is met een bepaalde materie, zal de bijbehorende vaktaal gemakkelijk begrijpen, zelfs beter en sneller dan gewone taal. Vaktaal is een soort code tussen mensen die samenwerken over een gezamenlijke interesse of doelstelling: zeer handig onder elkaar, maar Chinees voor de buitenstaander. Voor een over-

55. De
Standaard, 1-2
maart 2003

heid is het zo goed als altijd de bedoeling dat het eindproduct van het denk- en voorbereidingswerk over een bepaalde materie, wordt voorgelegd en uitgelegd aan niet-specialisten en aan de brede bevolking. Als het jargon hoge toppen scheert in de voorbereidende teksten, blijft daar meestal veel van hangen in het besluit, de brief, het artikel of de nota die uiteindelijk de deur uitgaat.

Uiteraard moet de boodschap die we aan elkaar of aan onze klanten brengen, een juiste boodschap zijn. Dat is de eerste vereiste. Maar we moeten er ook voor zorgen dat deze boodschap overkomt. Door een boodschap op de juiste manier over te brengen, vermijden we niet alleen irritaties en misverstanden, maar ook veel overbodig werk. Een goede boodschap is echter niet alleen een juiste boodschap en een boodschap die begrepen wordt, maar ook één die aanvaard kan worden. Hiervoor is het nodig de boodschap in de taal van de ontvanger te brengen.

Toch vind ik dat we er met sprongen op vooruit gegaan zijn. Indien we de teksten die het provinciebestuur tien jaar geleden naar buiten bracht zouden vergelijken met wat vandaag buitengaats, zou daar een wereld van verschil uit blijken, denk ik toch. Misschien is dat een goede suggestie voor de thesis of het eindwerk van een student in de filologie. Die verbetering is niet uit het niets gekomen. Vooral met onze "journalistieke" producten vind ik dat we goed bezig zijn. Ik denk dan aan de Vlaamse Brabander, aan de programma's op tv, aan de persteksten en zeker ook aan de webstek. De taal, de toon en de presentatie zorgen ervoor dat de boodschap overkomt en begrijpelijk is. Het is natuurlijk niet volmaakt, maar we hoeven helemaal niet te blozen.

Voor het schrijven van nota's en brieven is een organisatiebrede vormingsinspanning gedaan. Bij een grootschalig opleidingsproject voor betere geschreven en gesproken communicatie zijn alle medewerkers betrokken. Er zijn basiscursussen voor nagenoeg iedereen en meer gespecialiseerde cursussen voor bijzondere groepen van medewerkers. Tot vandaag volgden honderden cursisten samen 8.500 uren vorming.

In de schrijfcursussen voor het personeel streven we naar een heldere en zakelijke taal en naar teksten die de lezer aanspreken. In onze schriftelijke communicatie opteren we ook voor een goed doordachte huisstijl, die brieven en teksten meer leesbaar en overzichtelijk maakt en die een eenduidig beeld van het provinciebestuur oproept. Wat schriftelijke communicatie betreft, loopt sinds drie jaar "schrijven van brieven, nota's, berichten en e-mail". Al 468 mensen hebben deze cursus gevolgd. In de telefoontraining worden precies dezelfde uitgangspunten gehanteerd: klantgericht, efficiënt, met resultaat de boodschap overbrengen. In het opleidingsproject is ook veel aandacht gegaan naar de communicatie van en met het technisch personeel. Men vergeet nogal eens dat het niet alleen de directeur of de vakspecialist is die informatie geeft aan bezoekers en een "imago" verspreidt, maar dat evengoed de parkwachter of de dame die de koffie bezorgt het beeld van het provinciebestuur bepaalt. Voor het technisch personeel werd de "basiscursus communicatie voor technisch personeel" gegeven, met als eerste doel de mensen bewust te maken van het belang van hun communicatie. 143 technisch assistenten en beampten volgden deze basismodule. Het technisch personeel kon na de basismodule verdere cursussen volgen in verband met het gebruik van interne formulieren, het opstellen van een verslag, het lezen en begrijpen van instructies, snel noteren

Het opleidingsproject heeft een sterk signaal gegeven, maar het is niet voldoende dat er op één moment een actie ondernomen wordt. Er is voortdurende zorg nodig voor de kwaliteit van onze boodschap, in al haar facetten. Niet alles wat wij nu goed vinden, is altijd goed geweest. De taal zelf en de wijze waarop de ambtenaar het publiek aanspreekt zijn razendsnel geëvolueerd. Terwijl tot voor twintig jaar bijna iedereen een sterk formalistische en onpersoonlijke "stadhuistaal" hanteerde omdat dit de norm was, is de diversiteit in taalgebruik nu veel groter geworden. Velen hebben oude gewoontes moeten afleggen en moeten zich met moeite aanpassen aan een nieuwe zakelijke en vlotte stijl. Voor anderen kan het niet vlot genoeg, zodat ze bijvoorbeeld de regels van de huisstijl als te dwingend beschouwen.

In het project communicatie is "taal" een belangrijk element, maar uiteraard wordt in dit project het communiceren ruimer opgevat dan de kwaliteit van de taal.

De cursussen worden over het algemeen positief onthaald. Ze openen voor velen de ogen en doorbreken dagelijkse gewoontes. Voorwaarde is echter een omgeving, en vooral een leiding die deze verandering mee ondersteunt en beloont. Uit een onderzoek bij de deelnemers blijkt dat het gebruik van de huisstijl sterk aanvaard is, ook al hebben sommigen bij de kennismaking met deze huisstijl toch vragen bij de concrete richtlijnen. Het merendeel van de deelnemers waren van mening dat de cursus hun schrijven grondig kon veranderen. Zo was meer dan helft van de deelnemers van plan de standaardbrieven te herschrijven.

Voor het administratieve personeel zijn gespecialiseerde cursussen ontworpen i.v.m. zeer specifieke schrijfoopdrachten, zoals schrijven voor een publiek van laaggeschoolden en anderstaligen, schrijven van artikels voor tijdschriften of schrijven voor de webstek en het intranet.

Binnenkort wordt een cursus georganiseerd over het voorbereiden van dossiers voor de bestendige deputatie en de provincieraad. Ook in deze cursus zal een efficiënt en doelgericht taalgebruik vooropstaan.

Voor mondelinge communicatie volgde een grote groep medewerkers een opleiding waarin de belangrijkste basisregels van klantgericht telefoneren spelenderwijs werden aangebracht "De grote telefoonquiz" (464 deelnemers, 1.392 cursisturen). De administratieve personeelsleden en de bedienaars van een centrale en secretariaatspersoneel kregen een aangepaste training. (281 en 46 deelnemers). De voorbije maanden hadden we bijzondere aandacht voor de opleiding van het ontvangstpersoneel. Het toezichthoudende personeel van de provinciedomeinen werd getraind in omgaan met het publiek, omgaan met probleemsituaties en agressie en een correcte toepassing van de taalwetgeving. In de opleiding bijzondere wachter

die door sommige wachters werd gevolgd, werd eveneens veel aandacht aan communicatie besteed.

De verschillende diensten nemen vaak ook zelf initiatieven om de communicatie met hun doelgroep te verbeteren. Dit geldt vooral voor Haven 21, PRIC, de educatieve medewerkers en de sterk publieksgerichte diensten.

Er is ook een poging ondernomen om de indeling en stijl van de besluiten van de bestendige deputatie of van mijzelf overzichtelijker en beter leesbaar te maken. Vroeger leek het wel of we het Hof van Cassatie naar de kroon wilden steken. Een besluit bestond uit een aaneengesloten opeenvolging van alinea's die allemaal begonnen met "gelet op" en "overwegende dat", waarna telkens raar gedraaide zinnen volgden, om op het einde uit te pakken met het verdict. De jurist en de doorwinterde ambtenaar konden daar goed hun weg in vinden en haalden daaruit misschien zelfs een zekere beroepsfierheid. Maar voor wie met dit soort besluiten niet vertrouwd was, was het een hele klus om in dat dichte bos van woorden en zinnen, verstrengeld met een struikgewas van typisch juridische termen, op zoek te gaan naar het hoe en waarom van een beslissing.

Wat heeft dat nu allemaal opgeleverd? Of alle inspanningen een goed resultaat hebben opgeleverd, kan niet meteen worden gezegd. Er is binnen de provincie nog niet aan resultaatsmeting gedaan. De lesgevers van de communicatieopleiding lieten mondeling weten een goede indruk te hebben van de leerbereidheid binnen de provincie. Maar niet alle briefschrijvers bekommeren zich evenveel over de begrijpelijkheid. Een reeks besluiten wordt nu in een meer moderne en leesbare vorm opgesteld, maar andere zitten nog altijd in hun oude kleedje. En het alles overwoekerende jargon is zeker nog niet weggesnoeid uit alle beleidsnota's of -plannen. Er is zeker vooruitgang geboekt, maar met een te ongelijkmatig resultaat.

Mocht er een vergelijking komen met andere besturen, komen we daar allicht niet zo slecht uit. De indruk overheerst dat brieven,

besluiten en teksten van lokale besturen gemiddeld nog een stuk klassieker en formeler zijn en dat we het gemiddeld niet beter, maar ook niet slechter doen dan het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Maar dat is niet voldoende, omdat voor de gebruiker van de openbare dienst het gemiddelde geen belang heeft, zoals het ook geen belang heeft dat er gemiddeld genomen geen kikker in de mayonaisepot zit. De gebruiker heeft er geen boodschap aan dat er in een bestuur ook veel duidelijke brieven, teksten en besluiten de deur uitgaan, wanneer diegene die hij heeft gekregen nauwelijks te begrijpen valt. Elke afzonderlijke communicatie moet beantwoorden aan voldoende kwaliteitseisen. Vanuit de vormingsdienst wordt gesignaleerd dat de leidinggevende over het algemeen de vormingsinspanningen weinig opvolgen. Het zijn eerder enkelingen die veel aandacht besteden aan de kwaliteit van de communicatie in hun dienst.

4. Nog twee staartjes

Ik wil dit hoofdstuk nog eindigen met twee bedenkingen.

Naar mijn overtuiging heeft de wijze van communiceren niet enkel te maken met de vorm, maar ook met de inhoud. "Ce qui se conçoit bien, s'énonce clairement", zegt een mooi Frans spreekwoord. Wat ook betekent: als je iets niet helder kan uitleggen, heb je wellicht ook geen duidelijk standpunt. Wazige taal verhult vaak een te vage, een te onduidelijke of een met interne strijdigheden kampende redenering. Aansporen tot helder schrijven is ook aansporen tot helder denken.

Een pleidooi voor een correcte taal heeft niets te maken met het verketteren van dialecten of van het slang van een bepaalde subcultuur. Het is goed om die te laten leven en minstens, wanneer ze verloren dreigen te gaan, te bewaren voor het nageslacht. We subsidiëren dan ook terecht de studie van Brabantse dialecten. En ik hoop dat de vorige generaties hun dialect blijven doorgeven aan de jongere generaties. Maar het in ere houden van dialecten heeft niets te maken met het verbasteren van correct Nederlands. "Spreekteggij" en "hebdegij" heeft niets te maken met dialect, maar alles met slordige taal.

5 De bestuurstaal in Vlaams-Brabant

1. Even terugblikken

Het is goed om kort de geschiedenis van de taalstrijd in ons land te schetsen.⁵⁶

De taalproblematiek is reeds sinds de onafhankelijkheid van België aan de orde. De leidende klasse - adel, hogere burgerij, geestelijkheid - was in hoge mate verfranst, ook in Vlaanderen. Het Nederlands, of liever de Vlaamse dialecten, waren de taal van de lagere klasse.

De eerste taalwetten hielden een erkenning in van het Nederlands naast het Frans, maar enkel in Vlaanderen, m.a.w. er kwam meertaligheid in Vlaanderen en er bleef eentaligheid in Wallonië. Het is pas in 1898 dat de officiële gelijkheid van beide landstalen erkend werd. Van dan af werden de teksten van wetten en besluiten afgekondigd in het Nederlands en in het Frans en bezaten de beide teksten dezelfde rechtskracht.

Met de bestuurstaalwet van 28 juni 1932 wordt het territorialiteitsbeginsel "streektaal is bestuurstaal" van kracht. De bestuurstaal wordt principieel bepaald door het gebied waar een bestuurshandeling of een betrekking met de overheid plaatsheeft. Enkele grote beginselen van de wet van 28 juni 1932 op het gebruik van de talen in bestuurszaken zijn:

- de eentaligheid van alle plaatselijke en gewestelijke diensten in Vlaanderen en in Wallonië;
- de tweetalige organisatie van de centrale rijksbesturen, van de diensten van de hoofdstad Brussel en van de tweetalige provincie

56. Zie daarvoor ondermeer: VAN SANTEN THEO, Het taalprobleem in België: (geen oplossing mogelijk?), Brugge, Vandenbroele, 2002; WITTE ELS en VAN VELTHOVEN HARRY, Taal en politiek, De Belgische casus in een historisch perspectief, Brussel, VUB PRESS, 1998

Brabant;

- de bepaling van het taalregime in de gemeenten langs de taalgrens, door een tienjaarlijkse talentelling: met 30% anderstaligen moeten berichten en mededelingen in de twee talen worden opgesteld;

- de verdeling, in de centrale besturen, van de ambten tussen Nederlandssprekenden en Franssprekenden volgens het beginsel van het "billijk" evenwicht;

- de invoering van het fenomeen "taaladjunct";

- de oprichting van een paritaire controlecommissie, de voorloper van de huidige Vaste Commissie voor Taaltoezicht.

Deze wet kende slechts een gebrekkige toepassing. Zo kozen Brussel en de provincie Brabant eenzijdig voor het Frans als interne diensttaal. Door betwiste, sommigen zeggen vervalste, talentellingen kon de taalgrens willekeurig worden verschoven. Het "billijk" evenwicht in de centrale besturen was alles behalve die naam waardig en de eentaligheid van plaatselijke en gewestelijke diensten in Vlaanderen werd niet altijd toegepast.

Met de taalwetten van 1962 en 1963 werd het territorialiteitsbeginsel verder doorgetrokken. Er werden vier taalgebieden ingevoerd, met name een Nederlands, een Frans, een Duits en het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad, waar het gebruik van een bepaalde taal of talen wettelijk verplicht werden. De taalgrens werd definitief vastgelegd en de talentelling werd afgeschaft.

Andere belangrijke beginselen van deze wet zijn:

- de invoering van faciliteiten in zes randgemeenten rond Brussel en in een aantal gemeenten langs de taalgrens;

- de afschaffing van het systeem van het "billijk" evenwicht en de vervanging ervan door een systeem van taalrollen en taalkaders;

- de oprichting van een nieuwe Vaste Commissie voor Taaltoezicht en van de toezichtorganen voor Brussel-Hoofdstad, de Voerstreek en Moeskroen;

- de regeling van de organisatie van de taalexamens door het Vast Wervingssecretariaat.

De provincie Vlaams-Brabant is een gewestelijke dienst die gelegen is in het eentalige, Nederlandse taalgebied. Een "gewestelijke dienst" heeft helemaal niets te maken met behoren tot of afhankelijk zijn van de gewestoverheid, in ons geval het Vlaamse Gewest, maar is in de taalwetgeving de term voor een bestuur waarvan de werkkring meer dan één gemeente bestrijkt. Tot het ambtsgebied van onze provincie behoren allemaal Nederlandstalige gemeenten, waarvan sommige met een speciale taalregeling. In onze binnen-diensten en in onze betrekkingen met andere diensten uit hetzelfde taalgebied en met diensten uit Brussel-Hoofdstad, wordt uitsluitend de taal gesproken van het gebied waar de zetel gevestigd is, in casu Leuven. Het Nederlands dus. Dit betekent ook dat de provincie in haar betrekkingen met de randgemeenten het Nederlands gebruikt. Het Nederlands is trouwens de enige interne diensttaal van deze gemeenten.

Berichten, mededelingen en formulieren die rechtstreeks aan het publiek worden gericht, moeten gesteld worden in de taal of talen die terzake opgelegd zijn aan de plaatselijke diensten van de gemeente waar de zetel van de gewestelijke dienst is gevestigd, in casu het Nederlands. Wel genieten de inwoners van de randgemeenten het recht om rechtstreeks afgegeven formulieren in het Nederlands en het Frans te ontvangen. Let wel: alleen formulieren. Er wordt niet gesproken over berichten en mededelingen! Berichten, mededelingen en formulieren die aan de bevolking worden verstrekt door bemiddeling van de plaatselijke diensten, worden gesteld in de taal die de plaatselijke dienst voor die documenten moeten gebruiken. Door de randgemeenten is dat in het Nederlands en in het Frans. U weet dat over de toepassing van deze regel betwisting is gerezen, met name over de vraag in welke taal ons huis-aan-huis-informatieblad en andere rechtstreeks bij de bevolking verdeelde publicaties moeten worden geschreven. De Vaste Commissie voor Taaltoezicht heeft in enkele adviezen het standpunt ingenomen dat

het taalregime van berichten en mededelingen niet altijd zonder meer kan worden bepaald door het taalregime van de zetel van een bestuur.⁵⁷ De VCT vond dat, in de geest van de taalwetten, veeleer moet worden gekeken naar de ontvangers van de publicaties en naar de taalrechten die aan hen zijn toegekend. In een helder juridisch advies hebben drie professoren gespecialiseerd in publiek recht erop gewezen⁵⁸ dat de taalwet zelf zeer duidelijk bepaalt dat berichten, mededelingen en formulieren voor Vlaams-Brabant in het Nederlands moeten, en ook zeer klaar omschrijft welke uitzonderingen daarop zijn voorzien. Een duidelijke wettekst is niet vatbaar voor een andere uitleg, omdat die beter zou passen in de algemene filosofie van de wet. Of dat inderdaad zo is, is trouwens minstens zeer betwistbaar. Terecht wijzen de professoren er opdat de brede interpretatie van de VCT afbreuk doet aan het restrictief karakter van de faciliteitenregeling en aan de voorrang van het Nederlands in Vlaanderen, wat inhoudt dat er geen feitelijke tweetaligheid mag worden ingevoerd, ook niet in de faciliteitengemeenten. In een reactie op dit advies heeft de adjunct van de gouverneur van Vlaams-Brabant een aantal kanttekeningen en kritische bedenkingen geformuleerd, met de bedoeling de stelling van de drie professoren te weerleggen.⁵⁹

Betrekkingen met particulieren verlopen in de taal die terzake is opgelegd aan de plaatselijke dienst van de woonplaats van de betrokkene. Er bestaat evenwel een vermoeden dat de taal van het gebied ook de taal van de particulier is. De provincie Vlaams-Brabant richt zich in eerste instantie dan ook in het Nederlands tot een particulier uit een randgemeente, vermits het vermoeden bestaat dat deze de taal van het gebied gebruikt, zijnde in casu het Nederlands.

In de provincie Vlaams-Brabant kunnen enkel Nederlandstaligen worden benoemd, d.w.z. zij die hun diploma in het Nederlands hebben behaald of die bij het Vast Wervingssecretariaat (nu SELOR) na een examen een tweetaligheidstest hebben behaald. De diensten moeten wel zo georganiseerd zijn dat de inwoners uit gemeenten met faciliteiten zonder enige moeite kunnen te woord gestaan wor-

57. Advies nr. 1.868 van 5 oktober 1967; advies nr. 27.204 van 8 februari 1996; advies nr. 27.214 van 25 januari 1996

58. RIMANQUE Karel, VAN ORSHOVEN Paul, VELAERS Jan, Advies betreffende de toepassing, door de provincie Vlaams-Brabant, van artikel 34, §1, derde lid van de gecoördineerde wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, C.D.P.K., 1997, p. 522 e.v.

59. DESOLRE Guy, Beschouwingen bij het advies van de drie professoren betreffende de toepassing van artikel 34, §1, derde lid van de SWT, C.D.P.K., p. 54 e.v.

den in het Frans, wanneer zij dat vragen. Dit veronderstelt in de praktijk dat een aantal ambtenaren wel een voldoende kennis hebben van het Frans, zonder dat hen daarvoor een taalexamen kan worden opgelegd.

De zes randgemeenten (Drogenbos, Kraainem, Wemmel, Linkebeek, Sint-Genesius-Rode en Wezembeek-Oppem) die alle deel uitmaken van onze provincie, zijn begiftigd met een eigen regeling inzake taalgebruik. Het blijven eentalig Nederlandstalige gemeenten, maar de inwoners ervan kunnen een beroep doen op een aantal faciliteiten. Dit is trouwens ook het geval voor de taalgrensgemeente Bever.

De plaatselijke diensten van de zes randgemeenten gebruiken uitsluitend het Nederlands in hun betrekkingen met de diensten uit het Nederlandse taalgebied en met de diensten uit Brussel-Hoofdstad. In hun binnendienst gebruiken zij enkel het Nederlands. Dit betekent bijvoorbeeld dat de gemeenteraadszittingen in het Nederlands verlopen, ook al blijven sommigen argumenten zoeken om als gemeenteraadslid Frans te mogen spreken in raads- of andere bestuursvergaderingen. De Raad van State deed daarover geruime tijd geleden een duidelijke uitspraak: de faciliteiten zijn voor de bestuurden, niet voor de bestuurders. Gemeentelijke berichten, mededelingen en formulieren die voor het publiek bestemd zijn, moeten in het Nederlands en in het Frans worden opgesteld, met voorrang voor het Nederlands. Dat is de reden waarom de straatnaamborden niet alleen een Nederlandse, maar ook een Franse naam dragen en waarom een webstek in twee talen wordt gesteld. In een studie over de verfijning van de taalwetgeving, uitgevoerd in opdracht van het provinciebestuur, heeft professor Marc Boes op dat vlak een striktere interpretatie van de taalwetten voorgesteld. Vertrekkend vanuit de stelling dat de faciliteiten enkel bedoeld zijn voor de inwoners zelf van de randgemeenten, verdedigt hij het standpunt dat een mededeling die ook voor niet-inwoners is bestemd, zoals een straatnaambord of een webstek, enkel in het Nederlands mag worden gesteld. De Vaste Commissie voor Taaltoezicht is hem daar niet in gevolgd. De toezichthoudende overheid, met name de Vlaamse minister van

Binnenlandse Aangelegenheden, heeft zich over die kwestie nog niet definitief uitgesproken. Er is ook nog geen uitspraak van een rechterlijke instantie, die hierover bij mijn weten zelfs nog niet is gevat.

De inwoner van een randgemeente kan aan zijn lokaal bestuur vragen dat in hun onderlinge betrekkingen niet het Nederlands, maar het Frans wordt gebruikt. Als de taalkeuze van de inwoner niet gekend is, moet de randgemeente de documenten in het Nederlands toesturen. De belanghebbende kan het bestuur wel verzoeken om de documenten in het Frans toegestuurd te krijgen. Iedereen kent ondertussen wel de discussie over de vraag of een eenmalig verzoek om in het Frans te worden aangeschreven of aangesproken volstaat om dat in lengte van jaren zo te blijven doen, dan wel of dit verzoek telkens moet worden herhaald. Mag men er immers niet van uitgaan dat een Franstalige inwoner na verloop van tijd wel voldoende Nederlands zal hebben geleerd om de officiële taal te gebruiken in zijn betrekkingen met het bestuur? De Vlaamse regering heeft in een tweetal omzendbrieven, waarvan die van minister Leo Peeters het meeste ophef heeft gemaakt, als officieel standpunt ingenomen dat de vraag om Frans te gebruiken in de betrekkingen tussen een bestuur en een particulier, telkens opnieuw moet worden gesteld. De omzendbrief van 16 december 1997 die het taalgebruik in de gemeentebesturen van het Nederlandse taalgebied regelt, benadrukt dat de faciliteiten in de randgemeenten een uitzondering vormen op de eentaligheid van een taalgebied en derhalve strikt geïnterpreteerd moeten worden. Faciliteiten zijn een louter integratiebevorderende maatregel met een uitdovend karakter. Franstalige inwoners van een randgemeente die aanvankelijk een beroep doen op de faciliteiten, worden geacht op termijn de taal van het gebied voldoende te kennen, zodat zij zich niet meer op de faciliteiten hoeven te beroepen. Het provinciebestuur past de nieuwe omzendbrief toe. De gemeentebesturen van de zes randgemeenten weigeren die nieuwe stelregel te aanvaarden. Er zijn scherpe betwistingen en hevige commotie gerezen over die kwestie, die aanhangig is bij de Raad van State, maar waarover nog geen uitspraak is gevallen. De grootste discussie over de toepassing van de omzendbrief gaat over de aanslagbiljetten

inzake gemeentebelastingen. Inwoners die in het verleden een Franstalig exemplaar aanvroegen, moeten volgens de omzendbrief bij de volgende aanslag opnieuw in het Nederlands worden aangeschreven. Zij kunnen, zo nodig, opnieuw verzoeken om een Franstalig exemplaar te verkrijgen. Als toezichthoudende overheid treden wij op om de strikte interpretatie van de taalwetten te doen naleven, maar de gemeentebesturen van de zes randgemeenten blijven zich daartegen verzetten. De discussie zal uiteindelijk moeten worden beslecht door de Raad van State. Het auditoraat heeft wel reeds verslagen neergelegd, maar de Raad moet nog uitspraak doen.

In de randgemeenten kan niemand in een plaatselijke dienst benoemd worden indien hij of zij niet Nederlandstalig is. In Drogenbos, Kraainem, Linkebeek en Wemmel moeten de personeelsleden die omgang hebben met het publiek, en enkel zij, bewijzen dat zij de wettelijk voorgeschreven elementaire kennis van het Frans bezitten. In Sint-Genesius-Rode en Wezembeek-Oppeem moet de dienst op zodanige wijze worden georganiseerd dat iedere burger moeiteeloos in het Nederlands of het Frans kan worden bediend. Deze gemeenten dienen daartoe de nodige organisatorische maatregelen te nemen.

3. Taalstatuut duidelijk in de wet, maar ook in de werkelijkheid?

Wettelijk gesproken is de taaltoestand voor Vlaams-Brabant en ook voor de randgemeenten duidelijk geregeld. Er is een duidelijke keuze voor eentaligheid, die zelfs grondwettelijk is verankerd. Artikel 4, eerste lid, van de grondwet bepaalt: *"België omvat vier taalgebieden: het Nederlandse taalgebied, het Franse taalgebied, het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad en het Duitse taalgebied."* Volgens het arbitragehof houdt dit artikel 4 "de voorrang in van de taal van elk eentalig gebied".⁶⁰ Met deze bepaling heeft de grondwetgever onmiskenbaar de bedoeling gehad de inhoud van het begrip "taalgebied" uit de bestuurswetgeving te bekrachtigen en tot grondwet-

60. Arbitragehof, 26 maart 1986, nr. 17, Arr.Arb., 1986, 229 en B.S., 19 april 1990, uittreksel, Arbitragehof, 14 juli 1990, nr. 26/90

telijke norm te verheffen.⁶¹ De "faciliteitengemeenten" behoren tot een eentalig gebied en ook in deze gemeenten heeft de taal van het gebied voorrang. De verleende faciliteiten, die wettelijk gewaarborgde rechten van Franstalige inwoners zijn, bestaan slechts in de mate dat de taalwet er uitdrukkelijk in voorziet en houden geen veralgemeende tweetaligheid in van deze gemeenten.⁶²

Maar een duidelijke wettelijke, zelfs grondwettelijke optie betekent nog niet dat het taalbeeld in de werkelijkheid even duidelijk is. De taalwetgeving en de staatkundige herindeling van België hebben er zeker toe bijgedragen dat in het grootste deel van Vlaanderen en ook van Vlaams-Brabant het bestuur en het openbaar leven een ondubbelzinnig Nederlandstalig karakter hebben aangenomen. Het was ooit anders en daarvoor hoef je geen honderd jaar terug te gaan. Maar de staatshervormingen en de taalwetten zijn niet voldoende gebleken om voor een aantal gemeenten uit de Vlaamse rand rond Brussel, en met name voor de zes randgemeenten, eenzelfde duidelijk taalbeeld tot stand te brengen. Deels valt dat te verklaren doordat de staatshervorming en de taalwetten voor het arrondissement Halle-Vilvoorde tot op zekere hoogte dubbelzinnig zijn gebleven; voor een ander deel ligt de verklaring in de sociologische en demografische evolutie.

De doelstellingen van Pierre Harmel zijn niet waargemaakt. In het eindverslag van het Centrum-Harmel, Centrum voor onderzoek voor de nationale oplossing van de maatschappelijke, politieke en rechtskundige vraagstukken van de verschillende gewesten van het land, stelde de heer Harmel in 1958, "dat de taalgrens een limiet moet zijn, een afbakening die eens en voor altijd door middel van een wettelijke of zelfs grondwettelijke tekst, het eeuwenoude bestaan van de twee gemeenschappen vastlegt. Aldus worden beider rechten beveiligd evenals de originaliteit van hun cultuur. Zij eerbiedigen de volkerenwet, die eist dat elke inwijkeling de cultuur en de taal overneemt van het milieu dat hij vrij heeft gekozen. (...) De Waalse gemeenschap en de Vlaamse gemeenschap moeten gaaf zijn. De Vlamingen die zich in Wallonië en de Walen die zich in Vlaanderen

61. Raad van State, 15 januari 1987, Walraet, nr. 27.410

62. Adviezen van de Vaste Commissie voor Taaltoezicht, nr. 26.125 A van 22 september 1994 en nr. 26.033 van 27 oktober 1994

vestigen moeten door het milieu opgeslorpt worden. Aldus wordt het personeel element ten voordele van het territoriaal element opgeofferd. Dus moet het cultureel stelsel Frans zijn in Wallonië en Vlaams in Vlaanderen."

Van Santen noemt de uitspraak van Pierre Harmel hoogst actueel en beklemt toont nogmaals: "De gaafheid van de Vlaamse en de Franse gemeenschappen lijkt ons inderdaad hét sleutelwoord voor taalvrede in ons land." Je kan vandaag niet zeggen dat er een gaaf taalbeeld heerst in alle Vlaams-Brabantse gemeenten en dus blijven we kampen met taalproblemen.

4. De samenstelling van de bevolking verandert snel

Over de demografische evolutie en over het gedrag van de snel wijzigende bevolking leren we interessante zaken in de studie over 35 jaar taalfaciliteiten, waartoe het provinciebestuur de opdracht gaf aan het Centrum voor de Interdisciplinaire Studie van Brussel van de Vrije Universiteit Brussel.⁶³

Een evidente vaststelling is dat de demografische evolutie in de Vlaamse Rand alles te maken heeft met de suburbanisatie vanuit de grootstad, zoals zoveel gebeurd is in heel Europa. Maar in dit geval ging het niet alleen om een bevolkings- maar ook om een taalverschuiving. In het begin van de jaren '60 kon je spreken over een echte bevolkingsexplosie in de brede Rand en sedertdien zijn de migratiebewegingen nooit stilgefallen. Van alle verhuisbewegingen tussen Brussel en Vlaanderen, neemt het arrondissement Halle-Vilvoorde er twee derde voor haar rekening. Daarbij verhuizen nog steeds meer mensen uit Brussel-19 naar de Vlaamse Rand dan omgekeerd. Bovendien ligt de aangroei van buitenlanders in Halle-Vilvoorde driemaal hoger dan het Vlaamse gemiddelde, ook al zijn er grote verschillen in het aantal buitenlanders tussen de verschillende gemeenten in de Rand.

63. KOPPEN
Jimmy, DISTEL-
MANS Bart en
JANSSENS Rudi,
*Taalfaciliteiten in
de Rand*, Brussel,
VUB PRESS, 2002

Deze talrijke en aanhoudende migraties hebben geleid tot het opmerkelijk gegeven dat in nogal wat gemeenten uit de Rand het aantal ingeweken inwoners beduidend hoger ligt dan het aantal autochtonen. Uit het onderzoek blijkt bv. dat in gemeenten als Grimbergen, Sint-Pieters-Leeuw en Tervuren slechts één vierde van de inwoners geboren en getogen zijn in de gemeente. De meeste inwijkelingen zijn geboren in Brussel, maar ook vele inwijkelingen die in Vlaanderen of in het buitenland zijn geboren, zijn eerst een tijd in Brussel gaan wonen, vooraleer naar de Rand te verhuizen. Op taalvlak betekent dit dat ze eerst een tijd vertoefd hebben in een tweetalige omgeving en die gewoon zijn geworden.

Over het aantal Franstaligen in Halle-Vilvoorde valt niets met zekerheid te zeggen, nu de talentellingen niet alleen afgeschaft maar ook verboden zijn. In Halle-Vilvoorde haalde de Franstalige partij U.F. bij de provincieraadsverkiezingen van 2000 12,1% van de stemmen in Halle-Vilvoorde. Als je dat omrekent op basis van 560.000 inwoners, kom je aan 67.760 Franstaligen. Algemeen wordt aangenomen dat niet alle Franstaligen op de Franstalige taalpartij stemmen. Anderzijds blijkt uit de bovenvernoemde studie dat er nog een vrij groot percentage tweetalige gezinnen zijn, waar de twee talen worden gesproken. Het aantal niet-Belgen bedroeg in 2001 ongeveer 38.000, dit is een gemiddelde van 6,84%, tegenover een Vlaams gemiddelde van 4,72%. De inwijking verklaart natuurlijk het hoge aantal anderstaligen. Toch mag men er niet van uitgaan dat het grootste aantal inwijkelingen overal Frans- of anderstaligen zijn. Dat blijkt wel zo te zijn in de faciliteitengemeenten. Maar in de reeds aangehaalde gemeenten Grimbergen, Sint-Pieters-Leeuw en Tervuren blijkt dat de helft van de inwijkelingen wel degelijk Nederlandstaligen zijn en dat nog eens ruim 10% uit een traditioneel tweetalig gezin komen. Eén vierde is Franstalig.

Interessant zijn ook de onderzoeksgegevens over de vraag in welke situaties enerzijds de Nederlandstaligen, anderzijds de anderstaligen Nederlands, dan wel een andere taal spreken. Blijkt dat een meerderheid van de anderstaligen nooit Nederlands spreekt, ook niet in

de buurt of in de buurtwinkel. Enkel in het postkantoor spreekt een meerderheid anderstaligen (59%) Nederlands. Maar in de buurtwinkel bv. spreekt slechts 21 % altijd Nederlands. Uit de bevraging blijkt dat ook Nederlandstaligen in de buurt vaak (33%) of zelfs altijd (12%) een andere taal spreekt; zelfs in de buurtwinkel of in het warenhuis doen ze dat soms. Dit is natuurlijk belangrijk voor het taalbeeld dat leeft in bepaalde gemeenten of delen ervan. De onderzoekers wijzen erop dat de situatie zeer verschillend kan zijn van de ene gemeente tot de andere. Algemeen gesproken zouden de anderstaligen ook weinig participeren in het verenigings- en aan het lokale gemeenschapsleven. Voor tv en krant grijpt 85% van de Franstaligen naar de Franstalige media. Engelsen lezen allemaal "The Bulletin". Bijna de helft van de Franstaligen stuurt de kinderen in het Nederlands naar de kleuterschool en ook nog naar de lagere school, maar later schakelt men toch over op een Franstalige school. Toch doorloopt 16% kinderen van Franstaligen zijn volledige schoolloopbaan in het Nederlands.

Alles samen beschouwd blijven we in de Vlaamse Rand geconfronteerd met veel migratie, vooral vanuit Brussel. Er is veel inwijking van Nederlandstaligen, maar ook in zeer belangrijke mate van Frans- en anderstaligen. Het blijkt dat Franssprekende Belgen eerder kiezen voor een faciliteitengemeente; daarnaast vormen de Fransen, Italianen, Britten, Nederlanders en Duitsers de belangrijkste groepen. De keuze waar ze gaan wonen heeft ondermeer te maken met het taalstatuut of taalbeeld van de gemeente.

Al bij al blijft de invloed van anderstaligen op het politieke leven beperkt. 85% van de kiezers stemde bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen op een Vlaamse lijst, maar de verschillen tussen de gemeenten zijn natuurlijk zeer groot. Zeer weinig EU-onderdanen maakten gebruik van de mogelijkheid deel te nemen aan de lokale verkiezingen.

Algemeen blijft iedereen het liefst de eigen taal gebruiken. Het Nederlands dringt slechts in beperkte mate door in het leven van de

anderstaligen, waarvan de meeste ook toegeven niet zo goed Nederlands te spreken. Iemand wisselt zijn taal meestal slechts in als gevolg van het samenleven met een anderstalige partner. Belangrijk is ook de vaststelling van de onderzoekers dat een frequent gebruik van het Nederlands in het openbaar ook anderstaligen aanzet deze taal te gebruiken. De lokale middenstand speelt een belangrijke rol ter ondersteuning van de positie van het Nederlands.

Ik ben iets langer blijven stilstaan bij dit sociologisch onderzoek, omdat we een situatie maar kunnen veranderen als we ze begrijpen. Toch heb ik de resultaten van het onderzoek slechts zeer beknopt kunnen weergeven. In die zin denk ik dat we ons nog meer moeten verdiepen in het hoe en waarom van het taalgebruik, niet alleen van de anderstaligen overigens, ook van de Nederlandstaligen.

5. Officieel eentalig, feitelijk meertalig?

Rudi Janssens komt op basis van zijn onderzoek tot de conclusie dat, ook al dringt het Nederlands slechts in beperkte mate in het leven van de anderstaligen door, de positie van het Nederlands door de aanwezigheid van anderstaligen niet wordt bedreigd, in die zin dat op geen enkel domein de functie van het Nederlands door een andere taal wordt overgenomen. Ook als dat zo is, blijf je toch met de vaststelling dat op verscheidene plaatsen in de Vlaamse Rand, wanneer je je op straat en in het openbare leven begeeft, je de indruk overhoudt van een verregaande of zelfs veralgemeende tweetaligheid, soms nog geaccentueerd door het zich steeds meer opdringend gebruik van het Engels. Officieel mag je dan in een eentalig gebied zijn, in de werkelijkheid is dat niet altijd het geval.

We zijn dus nog een eind verwijderd van de gaafheid van de taal- en cultuurgemeenschappen, die Pierre Harmel als oplossing naar voor schoof. De door Europa bepleite taalverscheidenheid wordt moeilijk haalbaar wanneer je geen territoriale regeling hebt waarbinnen de oorspronkelijke taal voorrang heeft en wordt beschermd. "Alle lan-

den ter wereld hebben een territoriale gebonden taalregeling voor bestuurs- en onderwijszaken, ook Wallonië heeft die", schrijft Annemie Neyts.⁶⁴ Het territorialiteitsbeginsel is niet alleen in de Belgische staatkundige indeling een hoeksteen waarop de verhouding tussen de taalgemeenschappen steunt, ook internationaal is het een algemeen erkend beginsel. We kunnen evenmin voorbij aan de sociaal-psychologische problemen waarmee de oorspronkelijke en de Vlaamse inwoners worden geconfronteerd, met name in de faciliteitengemeenten. Wanneer zij in hun gemeente of streek soms niet meer terecht kunnen in hun eigen taal of daarom met de nek worden aangekeken, is het niet meer dan normaal dat zij zich vervreemd gaan voelen. Dat vermindert de levenskwaliteit en kan ertoe leiden dat sommigen onder hen sneller besluiten om te verhuizen of om zich niet in die gemeenten te vestigen. En dan zijn we, letterlijk en figuurlijk, ver van huis.

Daarom blijf ik er helemaal van overtuigd dat we moeten blijven ijveren om in de hele Vlaamse Rand het Nederlands tot gebiedstaal, tot streektaal, tot voorrangstaal, tot normale omgangstaal in het openbare leven te maken. Eentaligheid van het gebied betekent voor mij niet dat andere talen nooit in het openbaar mogen worden gesproken of gebruikt. Het betekent wel dat Nederlands de gewoonlijke taal is, de taal die ieder gebruikt om in het openbare leven elkaar aan te spreken. Dat betekent m.a.w. dat wie zich in het openbaar leven begeeft, het beeld krijgt van het Nederlands als meest gebruikte taal, als taal die voorrang heeft. Om daartoe te komen zullen nog veel inspanningen nodig zijn, vanwege de overheid, vanwege de Franstalige inwoners, maar ook vanwege de Nederlandstaligen.

Ik heb mij al vaker afgevraagd waarom een deel van onze Franstalige provinciegenoten vrij halsstarrig weigeren om Nederlands te leren of het als omgangstaal met de overheid en in het openbare leven te gebruiken. Ik stel mij bv. die vraag bij de brieven die ik in het voorjaar en zomer 2003 heb ontvangen van particuliere inwoners uit de faciliteitengemeenten, die aan de provinciale diensten vragen om in hun betrekkingen met de provinciale overheid steeds -"de façon

64. NEYTS
Annemie, o.c.,
p.148

définitive et permanente" - het Frans te mogen gebruiken. Zij wijzen erop dat zij deze vraag niet telkens hoeven te herhalen en dat de provinciale overheid het uitsluitend gebruik van het Frans moet respecteren. Zij wensen zich niet aan te passen en geen kennis van het Nederlands te verwerven, nu niet en ook niet in de toekomst.

Ofwel is het inderdaad zo dat zij geen Nederlands kennen en ook helemaal niet willen leren. De helft van de Franstaligen die in de Rand wonen, vinden hun kennis van het Nederlands goed; een vierde geeft toe dat het slecht tot zeer slecht is. In de faciliteitengemeenten kennen Franstaligen beduidend minder goed Nederlands. Nochtans vindt een groot deel daarvan het wel belangrijk om Nederlands te kennen, maar komen ze er om een aantal redenen niet toe om het te leren. Slechts een kleine minderheid vindt dat Nederlands kennen helemaal niet hoeft.⁶⁵ Ik kan begrijpen dat een taal leren niet zo gemakkelijk is. Maar ik heb de grootste moeite om te begrijpen dat iemand de taal van de streek waar hij of zij gaat wonen niet wil leren of daar geen of nauwelijks moeite voor wil doen. "We kunnen verschillen van elkaar en die verschillen zelfs koesteren," schrijft William Van Laeken. "Maar het grootste respect die je voor de "andere" kunt opbrengen, is zijn taal te leren. Dat betekent dat je daar een jaar of vijf flink wat van je vrije tijd in moet stoppen, dat je daar dus niet lui in mag zijn."⁶⁶ Ook Geert Van Istendael schrijft daar zeer leeswaardige dingen over.⁶⁷ Geen Nederlands willen leren is niet alleen een vreemde, moeilijk te begrijpen houding voor wie pleit om samen te leven in een Belgische staat en in een verenigd Europa dat de meertaligheid voorstaat. Het getuigt bovendien van een fundamenteel gebrek aan respect voor elkaar.

Ofwel is het zo dat zij wel voldoende Nederlands kennen, maar toch vinden dat zij in hun contacten met de overheid of in het openbaar leven geen Nederlands hoeven te gebruiken. Dat komt erop neer dat zij niet aanvaarden dat Vlaanderen een eentalig Nederlands taalgebied is; dat zij vinden dat tweetaligheid de regel moet worden, minstens in een aantal gemeenten in Vlaanderen, of zelfs dat men die

65. GROBBEN Patricia, Attitudes van Franstaligen in de Vlaamse Rand rond Brussel, lezing tijdens: Omgaan met meertaligheid in de Rand, colloquium van VZW De Rand, mei-juni 2002

66. VAN LAEKEN William, in: "De bloesems van mijn schaduw", o.c., p.130

67. VAN ISTENDAEL Geert, Anders is niet beter, Amsterdam - Antwerpen, Atlas, 1996, p.89-93

gemeenten moet overhevelen naar het tweetalig Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het gaat hier dan niet om Nederlandsonkundigen, maar om Nederlandsonwilligen.

In beide gevallen komt het erop neer dat mensen ervoor gekozen hebben of er vandaag nog voor kiezen om in Vlaanderen te komen wonen, maar zich daarvoor op taalvlak geenszins willen aanpassen of daar toch geen moeite voor willen doen. Dat men tijd en begeleiding vraagt om zich te kunnen inpassen, akkoord. Dat men naast het leren en gebruiken van het Nederlands als streektaal, ook de moedertaal en de eigen cultuur wil behouden en beleven, ook akkoord. Maar dat men de taal van de streek helemaal niet wil leren en gebruiken en integendeel van de Nederlandstaligen vraagt en zelfs eist dat zij zich op taalvlak aanpassen aan de nieuwkomers, dat gaat mijn begrip te boven. Dan gaat het niet meer over een wil om te verhuizen, maar over een wil om te veroveren, gelukkig niet militair, maar wel taalkundig en cultureel. Zoals de Nederlanders land veroveren op de zee, willen die groep Franstaligen land veroveren op Vlaanderen. Ik kan daar moeilijk een bereidheid of een wil tot samenleven in harmonie in herkennen. Vraag is hoe sterk dit leeft bij de grote groep Franstaligen die in de Vlaamse Rand (zijn) komen wonen? Ik blijf moeite hebben om te geloven dat dit verder gaat dan een minderheid, weze het een minderheid die het hardst roept en sterk politiek geprofileerd is.

Wanneer ik met veel overtuiging heb gepleit voor het aanleren van verschillende talen dan is die boodschap vanzelfsprekend niet enkel bedoeld voor Nederlandstaligen, maar evenzeer voor anderstaligen die in Vlaams-Brabant wonen. Ik hoop dat zij niet doof blijven voor de herhaalde oproepen en uitnodigingen om Nederlands te leren en ook in de dagelijkse praktijk te gebruiken. Als Nederlandstaligen moeten wij daarbij helpen, door niet steeds en automatisch over te schakelen op het Frans of het Engels en door op een begripvolle manier bij te springen om het gehanteerde Nederlands te verbeteren.

6. Een voorrangsbeleid voor het Nederlands

Het taalbeeld in een streek hangt af van het taalstatuut, maar wellicht nog meer van de samenstelling en van de taalhouding van de bevolking.

Het taalstatuut in Halle-Vilvoorde blijft, hoewel het arrondissement definitief is ingedeeld in het eentalig Nederlandse taalgebied, enigszins dubbelzinnig. Halle-Vilvoorde maakt onverdeeld deel uit van het Vlaamse Gewest en van de provincie Vlaams-Brabant, maar blijft toch met Brussel één geheel vormen als kiesarrondissement bij de federale verkiezingen en als gerechtelijk en politiearrondissement. Naast de problemen die dat oproept voor de kwaliteit van de openbare dienstverlening, zorgt het in stand houden van één arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde ook voor verwarring in de beeldvorming. Horen Brussel en Halle-Vilvoorde nu samen en vallen ze dus onder eenzelfde taalstatuut? Of zijn ze gescheiden en hebben ze een verschillend taalstatuut? Voor al wie de politiek goed volgt is het antwoord bekend, maar is dat ook zo voor alle inwoners?

De faciliteitenregeling in de zes randgemeenten wordt in de feiten toegepast als een verregaande of zelfs veralgemeende tweetaligheid, tenminste voor de contacten tussen het bestuur en de inwoners van de gemeenten. Dat het Nederlands voorrang krijgt in de mededelingen en publicaties van het gemeentebestuur, moet je al goed weten om het te merken. In hun betrekkingen met particulieren is het niet zo dat de besturen van de faciliteitengemeenten bij voorrang het Nederlands en, pas wanneer het Nederlands niet wordt begrepen, het Frans gebruiken. Zo veel mogelijk, je mag wel zeggen systematisch, gebruikt men onmiddellijk het Frans, indien de taalcode in het bevolkingsregister aangeeft dat dit de thuistaal is van de particulier. Dat die besturen daarmee richtlijnen van de Vlaamse regering naast zich neerleggen, heb ik al besproken. Ook Annemie Neyts, die zich nochtans uitspreekt tegen de pogingen om de faciliteiten af te schaffen, zegt dat de faciliteiten "niet mogen worden gehanteerd als hefbomen om bijvoorbeeld een feitelijke bestuurlijke tweetaligheid te

installeren".⁶⁸ Welnu, het is zonneklaar dat de besturen van de zes randgemeenten dat wel doen. Daardoor creëren ze, bewust en gewild, bij de inwoners een indruk van tweetaligheid. Dat Nederlands de enige taal is voor de binnendienst, doet daaraan geen afbreuk. Enkel het verloop van de gemeenteraadszittingen in het Nederlands bevestigt het beeld van eentaligheid. Vandaar wellicht de energie die sommige boegbeelden besteden aan de pogingen om toch maar het gebruik van het Frans toe te laten tijdens de gemeenteraden. Tot nu toe tevergeefs.

De verregaande bestuurlijke tweetaligheid in de zes randgemeenten, gecombineerd met het blijvend samengaan op enkele vlakken van Halle-Vilvoorde en Brussel-19 in één arrondissement, draagt ertoe bij dat het taalbeeld voor menig minder goed geïnformeerde inwoner van de Vlaamse Rand, verwarrend en diffuus is. Het is in mijn ogen dan ook volkomen terecht dat het provinciebestuur van Vlaams-Brabant sinds 1995 al aandringt op een duidelijker Vlaams statuut.

Ik kom daar straks nog op terug, maar wil er eerst voor waarschuwen om ons op die institutionele eisen niet blind te staren en daar zeker niet alle heil van te verwachten. Een splitsing van het arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde en zelfs de afschaffing van de faciliteitenregeling zou de feitelijke meertaligheid in sommige delen van de Vlaamse Rand niet wegwerken. Iedereen zal dat begrijpen, door de eenvoudige vaststelling dat de taalproblemen in de faciliteitengemeenten duidelijk scherper liggen, maar zich ook voordoen in gemeenten waar geen faciliteiten bestaan en ook nooit hebben bestaan.

Je kan dit maatschappelijk probleem, dat verscheidene oorzaken en facetten kent, niet zomaar oplossen door een wetgevend ingrijpen. Hooguit kan je bereiken dat de bestuurstaal volledig Nederlands zou worden. Maar dat blijft een eerder beperkt aspect. En in het gewone leven van elke dag heeft iedere burger het grondwettelijk recht de taal van zijn keuze te gebruiken.

68. NEYTS
Annemie, o.c.,
p.148

Waar het dus op aankomt, is de anderstaligen ertoe uit te nodigen en aan te moedigen om meer Nederlands te leren en te gebruiken en om de positie van de Nederlandse taal en cultuur in de Vlaamse Rand te versterken. Niet tegen andere talen of culturen, maar als algemeen gehanteerde streektaal, bovenop de talen die de vele inwijkelingen spreken en ongetwijfeld zullen blijven spreken.

Daarvoor blijft het nodig en zal het nodig blijven om in de Vlaams Rand een voorrangsbepoel voor het Nederlands te voeren. Zowel de Vlaamse, de provinciale als de lokale overheden hebben daarvoor de jongste jaren al tal van initiatieven genomen. We mogen die inspanningen niet laten verslappen, integendeel.

Ik kan hier niet volledig zijn in het overlopen van de initiatieven en acties die worden gevoerd om het Vlaams karakter van de Rand te versterken. Ik verwijs daarvoor onder meer naar de beleidsnota's. Op vlak van het informatiebeleid kunnen we enkel tevreden zijn over de rol van de Randkrant: zij geeft informatie aan alle inwoners van de Rand, duidelijk maar niet agressief; het is een vlot leesbaar magazine en het haalt dan ook goede leescijfers; het extra katern "Randuit" maakt allerhande culturele en andere manifestaties bij de hele Randbevolking bekend. Ook Ring-TV en Radio 2 Vlaams-Brabant spelen een moeilijk weg te denken rol. Voor nieuwkomers heeft de Vlaamse Gemeenschap ontvangstbrochures in zeven talen klaar liggen. Veel gemeenten organiseren ontvangsten van nieuwkomers of ontmoetingen met anderstaligen. En dan is er nog ons huis-aan-huisblad "De Vlaamse Brabander". Zonder zelfgenoegzaam te worden, mogen we zeggen dat de bevolking over goede media beschikt om te weten wat er reilt en zeilt in hun streek. Toch blijf ik met de vraag zitten of we met de Vlaamse Regering niet kunnen afspreken om meer gebruik te maken van de anderstalige media. Uit het onderzoek blijkt dat de anderstalige Randbewoner voor 85% terugvalt op Franstalige media; de Britten lezen "The Bulletin". Kan er niet worden geïnvesteerd in gerichte boodschappen in die media?

We hebben met het provinciebestuur de stap gezet voor de jaarlijkse promotiecampagnes om Nederlands te leren. Die campagnes heb-

ben succes: ieder jaar opnieuw vragen bijna duizend geïnteresseerden informatie over de mogelijkheden om een cursus Nederlands te volgen. Maar belangrijker dan de promotie, is te zorgen voor een voldoende en een verscheiden aanbod, dat tegemoetkomt aan de diverse motivaties en situaties van kandidaat-cursisten. Ik wil nogmaals benadrukken dat we in Vlaams-Brabant met recht en reden vragen om de kwantiteit, de kwaliteit en de diversificatie van het aanbod aan cursussen Nederlands in de Vlaamse Rand te verhogen.

Niemand kan ontkennen dat in de Vlaamse Rand een actieve cultuurpolitiek wordt gevoerd. Door de Vlaamse Gemeenschap, die zwaar investeerde in de cultuur- en gemeenschapscentra, op één na alle ingeplant in de faciliteitengemeenten en gecoördineerd door de vzw De Rand. Vooral door de gemeenten, die veel geld en energie stoppen in gemeentelijke culturele centra en in diverse evenementen en manifestaties. Door de provincie ook, die bv. de vzw De Rand structureel subsidieert en die met Vlabra'ccent de samenwerking tussen alle culturele centra stimuleert. De provincie ondersteunt ook een aantal lokale manifestaties met bijzondere uitstraling en sommige meer prestigieuze projecten, zoals een jaarlijkse concertreeks van het Festival van Vlaanderen in de randgemeenten.⁶⁹ Het Breughelproject dat de Vlaamse regering een paar jaar geleden aankondigde, is veelbelovend. Het belooft een landschappelijke, culturele en toeristische benadering in de Vlaamse Rand aan elkaar te koppelen. Van belang is dat dit nieuwe project goed wordt geïntegreerd met de andere initiatieven die reeds lopen in de streek. Daarom hebben wij ons als provinciebestuur bij de Vlaamse regering kandidaat gesteld om in haar opdracht de coördinatie van het project op ons te nemen.

"Vraagt men aan de inwoners wat zij van het taalbeleid van de overheid verwachten, dan schuiven ze twee elementen naar voor: het versterken van het taalonderwijs en het creëren van ontmoetingsmogelijkheden waardoor de verschillende inwoners van de gemeente elkaar kunnen leren kennen."⁷⁰ Onderwijs enerzijds, verenigingsleven en gemeenschapsopbouw anderzijds: dat zijn de uitdagingen. De keuze van een vrij groot aantal anderstaligen om hun kinderen

69. Zou het niet goed zijn om een sterkere band te leggen tussen de culturele activiteiten en de taalcurssussen? Cursisten Nederlands zouden met de klas geregeld een geschikte culturele activiteit kunnen bezoeken, om het leren van het Nederlands levendiger te maken en om hen met het cultuuraanbod vertrouwd te maken. Maar ook nadien zouden we hen via "direct mail" tips kunnen geven over niet te missen voorstellingen.

70. JANSSENS Rudi, *De positie van het Nederlands in de Rand*, lezing tijdens: Omgaan met meertaligheid in de Rand, o.c.

naar het Nederlandstalig onderwijs te laten gaan, vooral naar de kleuter- en de basisschool, is positief omdat het sterk bijdraagt tot de kennis van het Nederlands en tot een vlottere integratie. Maar het zet die scholen, die moeten omgaan met kinderen met een verschillende moedertaal, ook onder druk. Ter ondersteuning heeft de provincie aan het Steunpunt NT2 van de K.U. Leuven opdracht gegeven om het taalonderwijs in een 15-tal basis- en kleuterscholen kwalitatief veel beter te maken, niet alleen voor anderstaligen, maar ook voor Nederlandstaligen. De scholen zijn daar heel tevreden over. Maar we zouden veel meer moeten kunnen doen, ook voor een verdergaande begeleiding van de ouders. Het steekt de ogen uit dat het departement Onderwijs in Brussel met grootscheepse middelen de Nederlandstalige scholen extra financiert, maar in de Vlaamse Rand niet of nauwelijks over de brug wil komen. Het is een illustratie hoe moeilijk we het blijven hebben om de specifieke problemen van Vlaams-Brabant te doen erkennen door de Vlaamse Regering. Ik erken de Brusselse problematiek. Maar in de Vlaamse Rand, deel van het Nederlands taalgebied, is er evenzeer een specifiek en groot probleem van naast elkaar levende taalgemeenschappen. Het onderwijs is één van de beste mogelijkheden om een brug te slaan, maar vandaag kraakt die brug en kan zij het gewicht niet dragen. Scholen vragen reeds geruime tijd om de zgn. Brussel-normen uit te breiden tot de Vlaamse Rand of om daar in een vergelijkbare extra personeelsformatie en ondersteuning te voorzien. Het is de hoogste tijd dat Vlaanderen een speciaal programma opzet voor de scholen in de Rand.

Ik geloof dat integratie niet zal lukken zonder langs de trage, moeilijke weg van het verenigingsleven te gaan: jeugd-, sport-, sociaal-culturele-, natuur- en nog andere verenigingen. Dat ligt helemaal niet voor de hand. De samenstelling van de bevolking, snelwisselend en met veel inwijking, leent er zich niet gemakkelijk toe. Niet alleen zal men anderstalige inwijkelingen moeten motiveren om te participeren in het lokaal gemeenschapsleven, men zal ook de oude getrouwe leden ervan moeten overtuigen die vreemde eenden in de bijt te aanvaarden. En welke taal zal men spreken? Zullen andersta-

ligen Nederlands willen en kunnen spreken? En krijgen ze er de gelegenheid voor? Of schakelen we als Vlamingen onmiddellijk over op Frans of Engels, bv. als coach van de jeugdelftallen van een Vlaamse voetbalclub? Of halen we onze sappigste streektaal boven om de kloof nog eens goed te benadrukken? En zullen we dan verantwoordigd vaststellen dat "die vreemdelingen" zich in afzonderlijke clubs organiseren? Volledig spontaan zal de participatie in het plaatselijk verenigingsleven niet tot stand komen. Er zal begeleiding en opleiding van de verantwoordelijken komen bij kijken, taalonderricht ook en dan nog zal het stapje voor stapje gaan. Ik geloof dat we als Vlaamse overheid het gesprek met het verenigingsleven moeten aangaan: willen zij anderstaligen opnemen? In welk tempo? Onder welke voorwaarden? Welke steun vragen ze daarvoor?

"Ook de lokale middenstand speelt een belangrijke rol ter ondersteuning van de positie van het Nederlands en ook hier kan men als overheid initiatieven steunen." De provincie lanceerde in de handelszaken van de Rand de campagne "U spreekt Nederlands? Wij ook!", die goed werd onthaald. Om voldoende weerklank en gevolg te krijgen, zouden we met de organisaties van zelfstandigen en van handelaars een haast permanent overleg moeten hebben over hoe we het gebruik van het Nederlands kunnen bevorderen.

De vzw De Rand heeft zich de jongste jaren ontwikkeld tot een goed draaiende organisatie, waarin de Vlaamse en de provinciale overheid samenwerken. Het provinciebestuur zelf voert een aanwezigheidspolitiek in de brede Rand, met allerlei initiatieven in verschillende beleidssectoren. We moeten er goed over waken dat we niet naast elkaar gaan werken en dat we onze actie goed overleggen met vertegenwoordigers van de gemeenten. En het is misschien tijd om ons samen de vraag te stellen of we genoeg inzetten op de strategisch belangrijkste actieprogramma's.

7. Uitdovend?

De faciliteitenregeling in de zes randgemeenten is voor de Vlaamse politieke partijen vooral om twee redenen onverteerbaar gebleven. Ten eerste omdat de Franstalige gemeentebesturen ze zo hebben geïnterpreteerd en toegepast dat, in de relaties tussen het gemeentebestuur en de inwoners, het Nederlands en het Frans op dezelfde voet worden gebruikt en er dus sprake is van een feitelijke tweetaligheid. Ten tweede omdat de faciliteiten niet worden beschouwd als een instrument om zich te integreren in het Nederlands taalgebied en dus enkel tijdelijk worden aangewend, maar integendeel als een voortdurend recht van een taalminderheid om met hun bestuur in het Frans te mogen handelen.

De discussie over het al dan niet uitdovend karakter van de faciliteitenregeling, is zo oud als de regeling zelf. Overigens kunnen onder "uitdovend karakter" twee verschillende dingen worden verstaan. Ofwel dat het systeem zelf na een tijd zou uitdoven, dat het om een overgangsregeling in de wet zou gaan die na een bepaalde tijd zou komen te vervallen. Ofwel dat het systeem wel zou blijven bestaan, maar dat het recht van iedere inwoner om er een beroep op te doen na een bepaalde tijd zou uitdoven.

Hoe dan ook, vele juristen hebben er al op gewezen dat er in de taalwetten zelf geen enkele juridische grond is te vinden, niet om te stellen dat de faciliteiten als systeem na een bepaalde tijd volledig zouden ophouden te bestaan, noch om te stellen dat een inwoner van een randgemeente slechts gedurende een beperkt aantal jaren van de faciliteiten gebruik kan maken. Willen we de faciliteiten laten uitdoven, dan zullen we de taalwetten moeten wijzigen. Wettelijk is dat niet zo eenvoudig, gelet op het feit dat het aan de hand van een wet met een bijzondere meerderheid moet gebeuren. De meerderheid van de Franse en Nederlandse taalgroepen in Kamer en Senaat is nodig en het totaal van de ja-stemmen moet twee derde van de uitgebrachte stemmen bereiken. En dus zijn er geen eenzijdige Vlaamse noch Franstalige wijzigingen in het faciliteitenstelsel moge-

lijk. Doorgaans wordt dat het betonnen van de faciliteiten in de Grondwet genoemd, wat juridisch wel niet helemaal klopt.⁷¹ Maar politiek is het wel juist dat een zeer grote meerderheid in het parlement vereist is om de faciliteitenregeling op te heffen of te wijzigen.

In die zin valt goed te begrijpen dat verschillenden er voor waar-schuwen om van de faciliteitenregeling geen strijdpunt te maken. Onder meer Annemie Neyts is daar zeer duidelijk over.⁷² Wanneer de Vlamingen te allen prijze de faciliteitenregeling willen terugdringen, zou de prijs inderdaad wel eens bijzonder hoog kunnen zijn, bv. door bepaalde gemeenten af te staan aan het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Nu zou dat laatste ook pas mogelijk zijn met een zeer grote meerderheid en dus met het akkoord van Vlaamse politieke partijen. Ik kan mij niet inbeelden dat een Vlaamse politieke partij in de toekomst bereid zou zijn te marchanderen met delen van haar grondgebied. Want ook het territorialiteitsbeginsel is onder-tussen met stalen ankers in de Grondwet verzonken. Net zo min kan ik mij inbeelden dat Vlaamse politieke partijen zouden laten tornen aan de eentaligheid van het Vlaams grondgebied.

Ik kan dus zeer goed begrijpen dat je om redenen van politieke strategie niet storm gaat lopen met de eis om de faciliteiten af te schaf-fen. Maar dat is nog geen reden om de faciliteiten, zoals ze tot van-daag worden toegepast, als regeling te aanvaarden. Juist omdat ze vandaag worden gebruikt om een feitelijke tweetaligheid in te voe-ren, wat fundamenteel indruist tegen de eentaligheid van het Nederlands taalgebied. Die feitelijke tweetaligheid is, zo blijkt uit sociologisch onderzoek, de reden voor een aantal Franstaligen om zich precies in de faciliteitengemeenten te komen vestigen. En Franstaligen die in een faciliteitengemeente wonen blijken minder bereid om Nederlands te leren dan Franstaligen die elders in de Vlaamse Rand wonen. Om die redenen lijkt het mij terecht dat de provincieraad van Vlaams-Brabant zich heeft uitgesproken om op termijn te streven naar het opheffen van de faciliteiten.

71. VAN SANTEN
Theo, o.c., p. 48

72. NEYTS
Annemie, o.c., p
143-148

Maar daarvoor zal men inderdaad tot een akkoord met de Franstaligen moeten komen. En dus moet men al eens nadenken welke voorwaarden wel aanvaardbaar zouden zijn. In de eerste beleidswijzer Vlaams karakter van deze provincie, van juni 1995, werd al geopperd dat men de faciliteiten in de tijd zou kunnen beperken, waardoor ze voor anderstalige inwoners geen blijvend recht zouden zijn, maar na verloop van tijd - bijvoorbeeld vijf jaar - automatisch zouden vervallen. Daarmee komt men terug bij de oorspronkelijke idee van de faciliteiten: het recht op een aanpassingsperiode. Daarnaast rijst de vraag of een bestuur ook in andere gemeenten, gedurende een beperkte tijd en in het kader van het ontvangstbeleid, een andere taal dan het Nederlands kan hanteren om nieuwe inwoners de mogelijkheid te bieden zich aan te passen en Nederlands te leren. Vandaag zijn er slechts enkele zeer strikt omschreven uitzonderingen, waarbij afgeweken kan worden van het uitsluitend gebruik van het Nederlands: voor sommige vertalingen; in toeristische centra; op de luchthaven van Zaventem. Deze zeer strikte regeling staat soms op gespannen voet met de wil om de inwoners goed te ontvangen en om hen uit te nodigen zich te integreren. De Vlaamse overheid wijkt, in het kader van haar integratiebeleid, zelf soms af van de zeer strikte regel van de taalwet. Zo verspreidt de Vlaamse overheid een brochure in het Nederlands en verscheidene andere talen om buitenlanders die zich in Vlaanderen komen vestigen welkom te heten. Ook in sommige lokale besturen komt men tegemoet aan nieuwe inwoners. De vraag is of dit ontvangstbeleid niet beter mogelijk wordt gemaakt en de grenzen ervan wettelijk, d.w.z. bij decreet, worden afgelijnd. Ik wil er op wijzen dat de bestuurstaalwetgeving in Vlaanderen ondertussen een volledig Vlaamse bevoegdheid is geworden (behalve de regeling voor de inwoners van rand- en taalgrensgemeenten). Het is dus het Vlaams parlement dat de grenzen van het gebruik van andere talen dan het Nederlands, in het kader van het ontvangst- en integratiebeleid, autonoom bepaalt en evalueert.

Als slot

Communicatie en taal zullen in deze 21e eeuw belangrijke sleutels zijn in de maatschappelijke ontwikkelingen. Zonder dat iemand met zekerheid kan zeggen hoe snel en hoe ver de evolutie zal gaan, staat wel vast dat er steeds meer uitwisseling met andere streken, landen en werelddelen zal komen: op economisch en handelsvlak, door migraties, op vlak van onderwijs en wetenschap, op cultureel vlak en eigenlijk op elk maatschappelijk gebied. De grote uitdaging is hoe we die internationale contacten kunnen omzetten in gezamenlijke vooruitgang, zonder de rijke verscheidenheid te laten teloorgaan.

Dat zal niet volledig spontaan verlopen. Daarvoor zullen we moeten investeren in een ambitieus talenbeleid, zowel om anderstaligen de kans te geven en ertoe aan te moedigen om Nederlands te leren, als om Vlamingen de mogelijkheid te geven om vreemde talen te leren. Dat zal in heel Vlaanderen moeten gebeuren. Maar in deze toespraak heb ik met klem de aandacht willen vragen voor de specifieke situatie in de Vlaamse Rand en voor de versterkte actie en maatregelen die daar dringend nodig zijn. De Vlaamse overheid mag de Vlaamse Rand niet aan zijn lot overlaten. Het voorrangsbbeleid dat in Brussel wordt gevoerd, is zeker even noodzakelijk in de Vlaamse Rand.

Dames en heren provincieraadsleden,

Talenkwesties zijn een complexe en gevoelige materie: het gaat immers over menselijk gedrag, over een persoonsgebonden aangelegenheid zoals dat juridisch heet. Daar is het laatste woord nooit over gezegd. Ik heb dan ook helemaal niet de pretentie om in deze toespraak definitieve antwoorden te hebben gegeven op de taal-

vraagstukken. Ik heb proberen duidelijk te maken dat talenbeleid over meer moet gaan dan over de taalverhoudingen in de Vlaamse Rand. Het vrijwaren van het Vlaams karakter van de Rand blijft een zeer belangrijke beleidsdoelstelling, maar de aandacht moet ook gaan naar andere vragen. Hoe zorgen we ervoor dat nieuwe inwoners goed worden ontvangen, Nederlands kunnen leren en kunnen inburgeren? Hoe kunnen we taalbarrières op de arbeidsmarkt wegnemen? Hoe stimuleren we de Vlaams-Brabantse jongeren tot het leren van vreemde talen? Hoe kunnen we verwaarlozing van het Nederlands als standaardtaal tegengaan?

Voor elk van die vragen zullen dialoog en samenspraak nodig zijn en zullen we bereid moeten zijn te investeren in volgehouden beleid, in acties en zorg die we dag in dag uit de praktijk realiseren. Het zijn geen kwesties die je in één keer bij wet of decreet kan oplossen. Ik hoop dat deze toespraak een aanzet kan zijn tot verdere discussie en dialoog en een bijdrage kan zijn om voor het talenbeleid de middelen vrij te maken die nodig zijn.

Colofon

redactie: Lodewijk De Witte, Nicole Pijpops, Saskia Sterckx, Tania Gilson

Lay-out: grafische cel, provincie Vlaams-Brabant

Druk: Drukkerij ACCO, Leuven.

D/2003/7537/1.

